

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Nicolai Bvrgvndi[i] I. C. Et Professoris Ordinari[i] Codicis
In Academia Ingolstadiensi, Historia Belgica, Ab Anno M.
D. LVIII.**

**Bourgogne, Nicolas de
Ingolstadii, 1633**

Liber III.

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10557150-4

NICOLAI BURGUNDI
HISTORIAE
BELGICAE

LIBER III.

PRINCIPIO anni nihil prius quàm
de legibus actum. ingrata res conju-
ratis, qui generalia Ordinum comitia
optaverant. haud dubiè ut leges, quas
detrectaverant accipere, Principi ponerent.
Ceterùm Gubernatrix à singulis provinciis
singula suffragia requirebat. Sufficere rata
quoquo modo auctoritas Ordinum accede-
ret. Generalia utique comitia, ut pernitiōsa
dominantibus, aspernaturum esse Regem, &
si forte indicerentur, sententiam singulo-
rum præoverat. Sed nec eadem mens
provinciis, nec rescribendi cura omnibus
fuit. Luxemburgenses, & Namurcenses sine
scrupulo consentiebant in leges. Artesiæ Or-
dines id modò cautum volebant, ut pœnâ ta-
lionis calumniatores obstringeret Hannones.
hoc amplius exegerant, ut publicationi bo-
norum surrogaretur arbitraria pœna. Obsti-
nati in patriarum consuetudinum reveren-
tiam, vindicabant pristinos mores, qui confi-

Anno
MDCXLV
Stylo ve-
teri.

K

scationi

scationi hactenus locum non fecerant. Flan-
 dri ita legibus sunt assensi, si ecclesiasticorum
 quæstionibus profani non tenerentur. revo-
 candi domum jus esset. munia Inquisitionis
 cessarent. coram Pastore, & magistratu fas es-
 set hæresi maledicere. Brabantie Ordines Bru-
 xellam evocati, postquam ea quæ de edictis
 proponerentur accepissent, relatores se ad po-
 pulum responderant. Iudicium populi Gu-
 bernatrici suspectum erat. primoresque maxi-
 mè monere cœpit, *ne tam periculosam rem sub-
 gicerent suffragio plebis, ysdem vitis contacta, que
 pararent ulcisci. pro comperto se habere, seditiosis-
 simum quemque intercessurum decreto; quod fru-
 strari tamen non debeant, nisi patria exitiosi esse
 vellent, ipsam denique Majestatem offendi concu-
 perent. Memorésque esse debere, cuncta ad popu-
 lum vocando, auctoritatem primorum resolveri.*
 Facile persuasum est Ordinibus. Cæterum hi
 multitudini imponere non poterant, adimi si-
 bi privilegia nullo modo. si Ordines rogaren-
 tur, cur plebem excluderent? sine calculo
 ejus consensum Ordinum solemnem non es-
 se. tertium in civitatibus membrum multitu-
 dinem constituere. Ut nemo adhuc aliquis
 aperte; ita multi privatim Gubernatricem
 criminabantur. fixisque palàm scediis consen-
 sum Ordinum invidiosè proscribent, tan-
 quàm minus legitimum. res sanè ad accen-
 dendas seditiones temporibus nostris & usita-
 ta sem-

ta semper, & semper vetita, nunquam satis punita. Vnde præcipuè indignatio, seditiosæque voces, & turbulenta colloquia, in discordibus animis, & ob remissa legum fræna promiscuam licentiam usurpantibus. Cæteræ igitur provinciæ in recensendis legibus marcebant. Neque interim legatio diutius differri poterat. Montignæus, & Bergenæsis formulam edicti, simul & supradictarum provinciarum censuram accipiunt, ac primo quoquo tempore in Hispaniam deferre jubentur. In mandatis insuper hæc habebant. De Inquisitione, & edictis sententiam promere festina-ret Rex Philippus. Concilium Status revocaret in eum modum, quem præteritâ legatione Egmondanus proposuerat. Præteritarum rerum oblivionem concederet, & hoc pacto diffidentia occurreret, quæ aliâ ratione abluî non posset ex animis scæderatorum, peccasse timentium.

Inter quæ ab episcopo Leodiensi superveniunt legati, ademptum sibi territorium repentes. Diu erat, quod hoc ipsum apud summum Pontificem contenderat frequentibus libellis. In comitiis quoque Augustanis multa nequicquam quæstus fuerat. Tunc verò, cum hic omnia nutarent discordiis, facilior spes promittebatur. Et ne non tempore uteretur, jurisdictionem in Campiniâ exercere vi-cæpit, intempestivisque tribunalibus religio-

niilludere. Eâ tempestate episcopatum Sil-
væducensem obtinebat Sonnius, de quo ante
habita mentio est. In hunc sibi resistantem
ecclesiasticis censuris intemperanter Leodi-
ensis invehitur, minacesque libellos portis
civitatis, templorumque affigit, ut in omni-
um oculis proscriptus Sonnius excuteretur è
cathedra. Iustâne ira Leodiensem impulerit
longum esset inquirere. Non habuit sanè
rationem temporum. Alienam dignita-
tem proscribendo, seque pariter, & au-
thoritatem suam destruebat, intempestivis
discordijs.

Exinde civitates Culenburgo obnoxias,
studia novitatis apertâ professione induisse
nunciatur Gubernatrici. Super hæc Egmon-
danus, & Rassegemius majore terrore solici-
tudinem ejus perculerant. Gallos dissimulato
habitu misceri passim Belgis, munitissimaque
oppida ignotos lustrare. Nec ex ficto omnia
erant. Nam etsi è Galliâ quæta cuncta adfer-
rentur, suspecta tamen erat gentilis levitas.
paventibusque sollicitudo subiecerat, nihil ne-
fas esse regibus. omnem rationem augendi
regnum, honestam. nulli tantas opes, ut cupi-
ditatem expleant. non deesse speciem æqui-
tatis bellum concupiscentibus, majorum sur-
gijs nunquam satis fidâ pace sopitis. At non
idem consultioribus videbatur, molliora au-
gurantibus de illo rege, Optimatum factioni-
bus

bus colliso; neque externa arma laceffituro, quæ domi timeat. Satis tamen constabat machinas illas admoveri à magnatibus Gallicis, pari discordiâ Belgas inter se committere molientibus, ut si à Rege suo ipsi premerentur, hic haberent unde accerferent auxilium. Gubernatrix interea improvise territa malo, in diversas cogitationes abripitur. Neque enim à domesticis turbis secura erat. Præsidarij propria indigentia, & super hæc, ejusdem anni caritate annonæ pressi, passim destituebant vexilla. alij in monasteria, villasque petulantia licentia ferebantur. ibi quisque pro libidine fumebat hospitium. Hinc ergo metus, ne militares animi desperatione accensi, apertâ consensione ad conjuratos deficerent. Quippe conjurati, non satis bonâ fide pacati abscesserant. Manebat plerosque conscientia sceleris. & quasi aliorum scelere absolverentur, multitudinem provocare adorsus sunt ad libertatem religionis, ut reipublicæ libello confuisse crederentur, & per confusione in Status, ea quæ volebant exprimerent.

Itaque jam Ministri, jam fœda cuncta, tanquam in sentinam in provincias confluebant. Boni malis, dubij integris permixti, invicem corrumpebant, corrumpebanturque. seditiosissimi quique supercilium attollere; mox crescente licentiâ, novarum rerum studia proferre; adeoque procaciter, ut quidam Al-

denardæ sacrificanti sacerdoti hostiam subtraxerit. Ille quidem atrocitatem audaciæ flammis expiavit. Sed ad eum modum cætera corrigi non poterant. Prætori Flandriæ nocturnis cœtibus comprimendis, octoginta satellites statuuntur. Parem numerum Brabantiae prætor conscripsit. & quasi parvus hic numerus esset, ducenti equites utrique adduntur. Impar adhuc manus vecordiæ multitudinis, quæ armorum præsidio concionandi jura sibi afferebat, contumaciam suam prætorum viribus conferens. In civitatibus, ut multi boni, integrique, ita dubii, metuentesque, quifnam exitus foret, contrarias partes fovisse noluerant. Egentissimus quisque ex plebe conjuratis adhærebat, si forte casus daretur, ad spoliū accursurus. Sparsaque in agris nobilitas, ubi pro Inquisitione, & edictis stare crederetur, ædes suas exponebat injuriæ. Sic ergo, ubi nihil usquam sincerum, aut tutum, frequentari liberè conventicula cœpère. Inquisitionem & edicta usus rejecerat. non tam volente Gubernatrice, quàm quòd crederetur voluisse. Supremis provinciarum conciliis, atque rectoribus in eam sententiam scripserat; *Dari operam volo, ut Inquisitores, iudicesque prudentius se, modestiusque gerant, ne querela cuiquam locum faciant. Si quos seditionis aut scandali crimine judicetis contactos, causam eorum ad me remittite.* Hæc sectarii haut aliter accipie-

accipiebant, quàm si legum fræna resolvisset. Quædam Procurator Generalis Flandriæ, quædam Audenburghenses conventicula dissipavere, & trecentorum aureorum præmio exculsi sunt. Sed ad plectendum vires deerant. auctoritate Gubernatricis in risum versâ. quæ inter contumaces, metuque solutos, omne decus majestatis amiserat. Ne tamen ipsa conivere videretur flagitiis, atroci edicto in conciones detonuit. Ministris, receptatoribusque mortem indixit. inermes auditores arbitrariâ pœnâ: armatos autem exilio plecti jussit. Ministrum comprehendentibus trecentorum aureorum mercedem constituit. Sed nunquam magis patuit quàm sit vanum sine viribus imperium. Miserabilis reipublicæ, miserabilior facies. Urbes, pagos, tantumque non totas provincias sectarii infederant. Novisque legibus nihil ampliùs profectum, quàm ut constaret impares eas esse flagitiis.

Duæ sententiæ Gubernatricem destinebant. Alii conscribendum censebant exercitum. Temperandum pluribus videbatur. Nam si moderatio legum maturè succederet, cuncta ad pacem sponte reditura. Igitur legati stimulantur ad iter. Sed fortuna in omnibus maligna remoram injecit. Bergensis in arcu curiæ inter ludentes obambulans, palmulæ ictu in crure percussus est. Quorum-

dam superstitio hoc ipsum in deterius omen accepit. Ille interim nihil deterritus, vulnere tamen retardabatur. Et Montignæus ut sine comite præcederet, exorari vix poterat. Interim Prætori Flandriæ trecenti quinquaginta pedites rursus adjecti. In quatuor agmina dividere copias, atque in diversa iubetur contendere. Sed nullum jam præsidium sat firmum videbatur adversus furentem multitudinem. Plerisque etiam fortunam tentantibus, haut prosperè cesserat. Ergo undique atroces nuncii; Zeelandos, Aldenardenses, Valencenenses, Tornacenses, & Antverpienses illicitis cœtibus amplius resistere non posse. Gubernatrix tot simul malis confusa, adhibitis in consilium Proceribus rursus quærebat, an efferatæ audaciæ opponeret armatos. Auriacus, Hornanus, & qui prætereà ejusdem factionis erant, nihil dum movendum censebant. nisi amaret classicum dare, ad cujus strepitum insani, urbes, pagos, & monasteria diriperent, atque inde deficerent ad Gallos; accersitisque in provincias peregrinis exercitibus, excidio patriæ efficerent, quod viribus suis nequirent consequi. Roganti, quid igitur facto opus? vox eorum fuit, postulatis legatorum assentiretur Rex Philippus, exarmatos ipsos protenus licentiam populi, pacemque reddituros provincijs. cæteroqui pro Inquisitione, & edictis arma non sumpturos.

Viglius

Viglius facilè quid vellent intellexit. Stimu-
 lisque iræ sentim concedens; *Videre se dixit,*
scienter, uolenterque rempublicam destitui. quid
enim de Inquisitione, & edictis tantoperè ipsi
solicitarentur? permitterent hoc Regi, & suum
quisque implet officium. Vellent ne ergo Princi-
pi dare leges? vel per immodestiam extorquere,
ut vel inuitus concedat in eorum libidinem?
Meminisse debere, totam hanc tragædiam, ab in-
tempestivâ principalium litterarum publicatione
initium, causamque ducere. cujus rei Proceres re-
luctantibus sibi auctores fuerint. Si gladio asseri se-
renitas possit, uterentur occasione. Reddendam
sibi rationem prætermisisti officij, ni præcipitata
consilia maturè corrigerent. quod in illorum
esse potestate, etiam ex propriâ confessione se acci-
pere. Quos enim justius arma opposituros, quam
qui provincijs præpositi, mandatum Gubernatricis
acciperent? Multa quæ pertimescerent in me-
lius cessura. Populum mobili impetu ferri. Terro-
rem circumfusi exercitus statim tela excussurum è
manibus. Seditiois principia formidolosiora esse,
quam remedia. Gallorum auxilia nullos ja-
ctantius spondere, quam quorum interesset ea
venire. Quis autem promittet non aliquando
deinde successura, ad turbandum statum, quaquâ
ratione compositum; si Belgas contra ignavos
aspexerint? Arma armis retunderent. Levia adhuc
esse, & vana fortasse indicia, quæ de Gallorû machi-
nis spargerentur. Nec se præterea quidquam de

apparatu audivisse. An Inquisitionem, &
 edicta extremum putarent, quod postulatari
 essent sectarij? Nihil minus quieturum populum
 sibi relictum; priusquam libertatem religionis a-
 deptus fuerit. ad quem scopum duntaxat collinea-
 ret tanta licentia. His auditis Proceres pejus ac-
 censi sunt. Non temperavit iræ Hornanus, cu-
 jus satis potens non erat. Flagrantique eum
 intuens vultu; Nos ergo, inquit, Vigli tibi vi-
 demur, qui irati populi insaniam in tumultus aver-
 timus? quid istæ sibi vult oratio? Litteras Re-
 gias publicari suasimus; quia princeps iusserat.
 Mandatis ejus morem gerere officij nostri fuit,
 cujus tu tam intemperanter rationem exigis. Si
 non paruissemus, tunc merito sceleris nos argue-
 re poteras. nunc quia paruimus, cur nobis invi-
 diam facis? Quare eadem operâ non culpas Regem
 quod litteras miserit? ille, si dicere licet, hujus cul-
 pa auctor fuit. Si intelligere vellet, multum no-
 bis deberet. Ex eo enim scire inciperet, quam stolidè
 Hispanorum consiliis totus adhæreat. Hæc tibi
 gens Vigli, ante omnes culpanda fuerat. Nemo a-
 lius litteras composuit. Ego totam culpam trans-
 fero in illos homines, qui haut aliter Belgis, quam
 Mediolanensibus, Siculisque, & Neapolitanis
 dominari præsumunt, Satis video, quod vestro-
 rum ingratis hîc sumus. Ut nempe Granuela-
 nista secure occupetis rempublicam, & Hispanis
 possidendam per manus tradatis. Plura dictu-
 rus erat, & fortasse atrociora præteritis. Sed ex
 omni

omni parte oriebatur fremitus, ardentibus Procerum animis, passimque Vigiliam contumelijs, & invidiâ onerantibus. Nihil ergo in commune consulebatur. cum Gubernatrix ad tot clamores perplexa, curiâ excessit, senatum dimittens, mollique sermone adhortans ad concordiam.

Dicant alij quidquid volent, mihi semper tumultuum horum causa fuisse videtur, ambitio, & invidia Procerum, per tot trophæa pro nobilitate suâ magnos spiritus gerentium. Primò quidem Granvellanum provincijs extrusere, tanquam principibus illudentem curis, Proceresque calcantem recenti potentiâ. Cujus abscessu gubernaculi viribus ad illos translatis; cum nec Rex in omnibus libidini eorum morem gereret, & hi econtra deterreri illum potissimum arbitrarentur Hispanorum consilio; hoc ipsum maximè indignabantur, aliquos esse, qui possent contradicere. Hinc ad omnia principi discordes, irati, & contumaces. atque ut optimum videretur consilium quod attulissent ipsi; durabant in exitium reipublicæ; & hanc perire malebant, quam mutare sententiam. Meherculè verò, nihil ego populari invidiæ non attribuo. Novis tamē episcopatibus, & Inquisitioni, & edictis, quibus tū maxime irascebantur, cuncta non imputo. Altiores causę stimulabant Proceres in facinus.

Furor,

Furor, & ambitus cæcos obsederat. De cætero Inquisitionis, edictorumque larvas palam assumpserant, ut sub honesto titulo litarent invidiæ suæ, & publicæ utilitatis speciem æmulationi præferrent. Quis non videt, repentem tumultuantium insaniam potuisse comprimi ferro, si extitisset qui gladium educeret? Nullo postea negotio sectarii concessere victoriam. Vnius civitatis deditioe cervices subdidere. Proceribus itaque non constabat fides. Hæc est causa sequentium malorum. & ut propius radicem attingam, profunda pax luxuriam pepererat; quam superbia, contemptusque numinis excepit. Hæc inquam vitia perdidere rempublicam. & super omnia divina providentia; quæ ubi scelera nostra ulcisci, fortunamque mutare constituit, prudentiam adimit, ac consilia corrumpit.

Cæterum nihil eorum quæ in Belgio agerentur Rex ignorabat sed in adventum legatorum remedium distulerat. Cunctabundus ingenio, & semper exequi differens consilium, quod tardè sumpserat. cum interim ubi principiis non occurreret, publica mala progredierentur in pejus, & tunc post res consilia adferrentur.

Regionem omnem tres distraxerant sectæ. In Flandria, proximisque Galliæ Calvinistæ præcallebant. vicina Germanis invaserant Lutherani. Hollandiam, & Zeelandiam Ana-

bapti-

baptistæ. Univerſæ fæces Antverpiam infe-
derant. Inter Flandros verò, finitimosque
Gallis, Aldenardenses, Poperingenses, Tor-
nacenses, & Valencenenses eminebant. Reli-
quæ civitates, quamvis & ipsæ superstitioni-
bus contactæ: tamen consensu bonorum su-
perabantur. In his verò malorum numerus
excreverat.

Aldenarda popularibus ingeniis urbs est
procax. Theatralis licentia sacræ Scripturæ le-
ctionem civibus promiscuè indulserat. Qui-
bus se opinionum novitas haut ægrè insinua-
vit; naturâ suâ blanda, & pellax animorum
nullo litterarum studio mitigatorum. Totam
mox plebem, positâsque circumgentes, velut
incendium quoddam ea pestis corripuit. Tor-
pentibus per iniquitatem temporum legibus,
& Ministris ad imponendum acribus, per spe-
cies virtutibus similes. Hactenus professio-
nem suam tenebris absconderant. Vbi verò
conjuratorum factio domuisse crederetur sce-
leris ultionem: audacia modestiæ impatiens,
pedetentim erigere supercilium cœpit. Donec
ad ultimum Cal. Jul. in apertum prorumperet.

Iter est ad Gandavum, in vicum Rodium
ducens. Haut procul portâ in patentissimam
planitiem extenditur. Huc Ioannes Winge-
ne, turbulenti vir ingenii à conjuratis inflam-
matus, infandam multitudinem Rotnaco, Al-
denardâque deduxerat. Habebat in comitatu
Mini-

*Señt iriē
palam cō-
cionari in-
cipiunt.*

Ministrum, Hermannum Strickerium, haut absurdum corporis habitu, ingenio vanum, & tumidum, vultu arroganti, facundiâ præcipuum, auræque popularis captatorem; dignum planè qui non degeneraret à majorum caremonijs, nisi egregias naturæ dotes turbidissimis moribus corrupisset, ut postea dicemus. Fuit hic Swollæ in Transilvania genitus, parentibus ultimæ sortis. Inde autem legibus pulsus, famam quam per modestiam professionis (fuit enim monachus) consequi non poterat, sacrorum novitatibus Aldenardæ sollicitare cœpit. Primusque omnium ad publicas conciones multitudinem provocavit. Insolita res erat. Ruebatque ex proximis civitatibus, atque vicis, & undique populus, cognoscendi avidus, & tum maximè, quia prohibebatur. Nec solum quibus corrupta fides erat; sed plerosque etiam innoxios curiositas attraxerat. Numerum referre vix ausim. Septem millia interfuisse traduntur. Sed in tam confusâ multitudine, justum calculum iniri nō potuisse crediderim potius, quam temerè asseveraverim. Iudicium scriptorum sequor, quando aliter de veritate non constat. Ergo omnes ad sermonē erexerant aures. Quidquid fere spatij septis claudebatur, multitudo impleverat. Cornelius Croësenius Gentbruggēsis prætor non dubitavit, quin primo impetu cōcio pro-

teri
temp
strict
rus. P
hend
tumu
silvan
Mult
ror i
cond
petel
expo
rat.
plex
ma,
stiga
crev
alacr
repe
erat.
fitur
Ibi v
em
alij
ban
tos
tran
duc
tab
cita

teri posset. Itaque rem ausus ingentem, con-
 temptim in eos concitat equum, alterâ manu
 strictum tenens gladium, alterâ sclopo arma-
 tus. Per cuneos populi receptus, ad compre-
 hendendum Ministrum deferebatur. Sed hic
 tumultu audito in proximam se proripuerat
 silvam. satis gnarus unum se potissimum peti.
 Multitudini ferè arma deerant, & statim fu-
 ror invenit. Denso saxorum nimbo aërem
 condidit. Croësenium eminè, cominè
 petebant tot jactus. & ille ad omnes ictus
 expositus, plurajam vulnera capite excepe-
 rat. Cum non furibundus ut ante; sed sup-
 plex, ac fugam circumspectans, projecit ar-
 ma, & præsentî morti non perfunctoriè ca-
 stigatus, se subtraxit. Hinc sectarijs fiducia
 crevit. & quia auspicia prosperè cesserant,
 alacriori animo X. Calend. August. solemnia
 repetunt. Ingens compitum, sive pascuum
 erat. haut procul Gandavo Perfellinâ expo-
 situm portâ. Alostum S. Petri vulgo dicitur.
 Ibi vehiculis inter se junctis, castrorum speci-
 em fecerant. Aditus omnes, vigiles infederât.
 alij hastam, alij securim, multi sclopum habe-
 bant. In principijs stabant bibliopolæ, illicitos
 libellos accepto pretio distribuentes in-
 trantibus. Dispositi per viam, qui ignaros de-
 ducerent. & ut quemque casus obtulerat, invi-
 tabant ad sacrû. Sublimè in medio compiti ex-
 citaverant suggestû, subitarijs asseribus instar
 scenæ

scenæ curru impositis. In hunc sublatu Minister Hermannus, quæ ad superstitionem pertinerent elatâ voce docebat. Ingens agmen stipaverat latera. Quos nullo jam metu suam quemque libido attraxerat. Concione peractâ, virorum fæminarumque cantus oritur, suo more identidem carmen sonantium. Post quæ pelui aquam inferunt, quam è proximo hauserant flumine, & oblatum infantem, non ritibus, non cæremonijs majorum adhibitis; sed ut erat in profanâ veste Minister baptizat. Magna pars civium Gandavensium excesserat portis, quos fere omnes postea Albanus conquistos, aut morte aut exilio mulctavit. Biduum ibi superstitionibus datum. Inde verò Deinsam movere, tertio fere lapide recedentem à compito. Post Eeckloam, & in Brugarum confinia; hinc aliò, atque aliò transeuntes, totam Flandriam orientalem concionabundi peragrabantur.

Iisdem diebus Magister Petrus Dathenus Poperingenses in regione Flandriæ occidentali majori furore compleverat. Fuerat ille ejusdem civitatis quondam monachus. Rejectoque cucullo defecerat ad Palatinum. quò ferè eâ tempestate perfugere consueverant delira ingenia, & fœda omnia. Mox factionum atrocitate tranquillitatem provinciarum libante, Poperingam redijt, & inter sectarios principatum facilè obtinuit, facundiâ pollens, quam

quam longo usu exercuerat. Quindecim mil-
lia ad concionem pertraxit, quam tunc pri-
mum publicè erat habiturus. Quantò major
multitudo, tantò violentior. Nec enim pari
quàm Aldenardenses modestia, novitatem
suam licentiæ consecravit. Duo Anabaptistæ
Armentarii tenebantur in vinculis, quorum
supplicium idoneis temporibus reservabatur.
Protenus ergo sectarii magistratui denuncia-
ri jubēt, resolveret captivos, & si differret, ar-
mis se repetituros. Nec segnius quàm mina-
ti fuerant, fecerunt. Nemo venientes pro-
hibere sustinuit, audacia multitudinis in-
metum crescente. Fractæ sunt carceris fo-
res. captivi ex custodia educti. patratoque
facinore dimissi domum sectarii, paullisper
quievere.

Valencenenses vetus malum stupore mo-
rientium legum licentius aluerant. Primores
civitatis externus timor maximè intentos ha-
bebat. Cæterum concionandi libidini pares
esse non poterant. Viam licentiæ Conjurati
aperuerant. Accedebat & metus, ne si intem-
pestivis quæstionibus asperaretur populus,
desperatione adactus ad Gallos respiceret.
Hinc sectarii ad infaniora progressi sunt. Pro-
miscuam religionis libertatem, oblato magi-
stratibus libello superbè flagitare cœpere. An-
xii Primores tantis malis, Gubernatricem ex-
templo certiolem faciunt, quid de his fieri
L vellet.

vellet. Illa quidem attonita, nihil amplius quam leges exerceri iussit. Vanum prorsus sine viribus solatium. Potentior legibus vis erat. Sine metu seditionis supplicia exerceri non poterant. Igitur cum in tanta licentia intutum videretur iram multitudinis quaestio- nibus provocare; sectarii quod nequierant precibus, per vim occupare constituunt. A Conjuratis denique secreto adhortabantur. Nec cessabant Ministri fatigare clamoribus, *Macte animo, jam tempus appetere, quo euangelium proferrent in publicum. Quid ultra suppliciorum metu retinerentur? Vanam esse iram magistratum, in consensu multitudinis. Inania dignitatum nomina ne pavescerent, quarum tota potestas consisteret in obedientia parentium. Increpare foederatos illorum ignaviam. Vires suas periclitaturis promittere. Flandros nuper eadem ausos; & impune cessisse. Turpe sibi esse, quod à reliquis nationibus ardore vincerentur. Antverpienses, & Tornacenses idem velle: sed initium erumpendi circumspicere.* Non erat opus tanta facundia. Is habitus animorum fuit, ut facinus omnes vellent, nemo tamen auderet incipere. Mittunt igitur ad Antverpienses & Tornacenses, qui communicarent consilia. Quippe tres hæ civitates communi fere consensu regebantur. Plebs utrobique ab Optimatibus dissentiebat. Primores obsequium fidemque colebant. Multitudo fere novitatibus accesserat.

Secta-

Sectarios Tornacenses continenter agitabat Ambrosius Willius, homo Gallus, & delata sibi Ministerii prærogativa ferox. Senatus enim quosdam sectariorum in custodia retinebat. Ad eos vi armisque eximendos non semel Willius multitudinis aures incassum verberaverat. Sed cum clamore & questu nihil proficeret, conscripsit tabellas in hanc summam: *Captivos extemplo dimitterent, ac desinerent terrere edictis, quos scirent armatâ manu ultionem petituros.* Hos ille codicillos projecit in concionem, plenusque irarum ad senatum protinus deferri iussit. Audax protervia Primores exterruit. Ac nemini dubium erat, quin gravioris sceleris fiduciam præferret. Itaque præcipuos plebis in curiam vocatos, hortantur ad tuendam armis rempublicam. Milites præterea quinquaginta paullò ante conscripserant publico ære merituos. Eos quoque ad signum intentos esse jubent. Sed nec hi persuaderi poterant, ut in parentes & propinquos arma stringerent. & plurima plebs novitibus gaudebat. Optimates igitur altiora metuentes, intempesta nocte captivos in arcem traducunt. Præerat arci Joannes Casteletus Molbaisii Dominus, fiduciariâ præfecturâ Montignæo suffectus, fidus Gubernatrici, nec religione deterior. Senatus ei militem omnem ad custodiam arcis attribuit.

Galli erant qui potissimum timebantur. Nam proditori arcis imminere incertus rumor attulerat. Willium denique sæpe palam jactasse constabat, religionem suam in anxio semper fore, nisi gubernacula reipublicæ à patribus transferrét ad populum, traditurum deinde Gallis civitatis imperiũ. Sed ne urbs sine custodia relinqueretur, Senatus à Gubernatrice præsidium militare petere constituit. Huic mox decreto ira multitudinis se opposuit. Nicolaus Taffinus vir plebeius, opibus potens, juxta factiosus, plebis animos ad seditionem erexerat. Magna verborum contentione certatum est inter patres & plebem. Misera enim temporis, etiam humillimis in magistratus licentiam fecerat. Dicebant patres, decretum revocari non posse, nisi ab externis hostibus, seditionibus, & concionibus tutam vellent præstare urbem, & in hoc idonei fidejussores traderentur. Sectarii contra publicum sibi templum in civitate dari petebant. Eoque negato, Valencenensibus junguntur, & in publicas conciones prorumpere constituunt.

Vtrisque populis dicta est dies. VIII. Id. Jul. in suburbiis suæ quisque civitatis solemniorum auspicia incipere statuit. Destinata luce appetente, non ex civitatibus modò, sed ex vicis, pagisque, omnis generis mortales accurrebant ad sacrum. Viri armati ibant,

sceni-

fœminæ parvos trahebant liberos. Non alias unquam major turba in unum confluerat. Circiter quinque millia Valencenis numerata sunt. Ampliorem paullò numerum Tornacenses expleverant. Hic quoque turbidus ille Willius insanè furebat; armis se persecuturum injuriam vociferans, si Insulenses non abstinere à probris, civibusque conscientia sibi obstrictis, infesti esse non desinerent.

Siquidem Insulenses novitatibus ut plurimum adversi, quoscumque ex agrariis concionibus redire conspexerant, petulantibus verberabant contumeliis, & in publico ludibrio habebant. Non aliam magis urbem, procellis temporum expositam, reverentia Majestatis in fide continuit. Adjuvantibus rectorum ingeniis, pro majorum pietate constantibus. cum econtra Montignæus, & Bergensis nimia dissimulatione, Valencenensibus, atque Tornacensibus plus æquo indulgissent. Ad primum sectariorum motum Gilbertus D'Oignii Tornacensis episcopus, huc se recepit. Quò pridem ea quæ ad sacra pertinerent, captatis temporibus convexerat. Fidissimi civium in præsidio erant, à magistratibus nuper in sacramentum accepti; quibus præerat Gislenus Hayninus Brencii dominus. Maximilianus Vilainius Rassegemii dominus, arcem insedebat, non contemnendo præsidio. Quippe mortuo Courririi domino,

fiduciarium Insulensium praefecturam acceperat. in paucis Gubernatrici charus, & qui per haec bella incorruptam semper fidem Regi servavit. Comes Reusius cum Ordinarium equitum turma in proximis excubabat vicis, laturus opem periclitantibus. Namque Gubernatrix pervagante jam provincias incendio, Arschotanium, & Reusium, simul comitem Bossuium, atque Barlaimontium, Ordinarias, quibus praerant turmas, adornare jusserat. Horum fides minimè timebatur. Cum turbulentis consilia non miscuerant. In hoc quidem turbine, multi Insulensium novitatibus capiebantur. Nemo tamen civitatis conspectum concionibus foedare sustinuit. Numinibus operaturū plerumque secedebant in Saillium pagum, primo lapide distantem ab oppido. Ingentem secum habebant agrorum manum, & ipsam quidem armatam; sed vecordia ferociorem. Pro fide se morituros, sacramentum invicem dederant. Cognitaque pervicacia nemo eos lacerare sustinuit. Sciebat quippe Rassegemius in eo stare victoriam, si tutam à flagitiis praestaret urbem, quando aliter insaniam occurrere non poterat.

Antverpia non solum Belgicarum urbium domina; sed cum praecipuis orbis terrarum civitatibus certare ausa, ea certè tempestate commerciis parem non noverat. Com-
mune

mune Christianorum emporium Mercurius
 fecerat. In ripa Scaldis posita, procumbit
 in planitie; sed in longum porrecta, non re-
 cedit à flumine laborante suas undas miscere
 Oceano. Nihil ergo portu commodius, ne-
 que enim ita recedit à mari, ut continuo ve-
 lo benignitatem ejus totam non admittat:
 neque ita proximus, ut refluxus æstus fœto-
 rem percipiat. Plurimum naturæ debet;
 non minora tamen industriæ, omnium quæ
 in Belgio sunt civitatum, quæsito decore pul-
 cherrima. Altitudo ædificiorum, & ornamen-
 ta, prioris sæculi simplicitatem proscribunt.
 Nunc civilibus desolata bellis, sibi que longè
 dissimilis, spirat adhuc tamen ad æmularum
 invidiam, & priscam magnitudinem in reli-
 quis ostentat. documento futura, magnas ur-
 bes, & vasta imperia, mortalia esse, & suo que-
 que tempore nasci, florere, senescere, ac tan-
 dem occidere. Hanc adeò nuper Brugæ, Flan-
 drorum civitas, de culmine tantæ felicitatis
 exciderat. Cujus occasu Antverpia crevit.
 Sed de causis ejus mihi pauca dicere est ani-
 mus. Brugarum enim magnitudinem ne-
 mo meminisset, nisi historiæ ostenderent
 caduca vestigia. Diu est, quòd hæc urbs
 cum fortuna luctatur. Sed magnæ civita-
 tes difficilè resurgunt, cum semel de fastigio
 deciderint. fatiscuntibus per senectutem le-
 gibus, sensimque degenerantibus à suo

principio : potentiam deinde ad interitum trahentibus, non iisdem amplius fundamentis subnixam. Priscis temporibus vigeant in Flandria bonæ artes, nullique ad eam rem accriores habebantur. iuventibus potissimum legibus, ignaviæ infestis, otiumq; severissimè mulctantibus. Cotidianò quæstu cives alebantur. Sed ne secordiæ amore de industria aliquid remitterent; annuamque prædiorum pensionem otiosi exspectare, quàm suis laboribus vivere mallent; vulgo fas non erat extrapomœria fundos acquirere. Juri quoque civitatis renuntiare nemo poterat, nisi decimam facultatum suarum partem reipublicæ relinqueret. Adhæc diligentissimè cautum erat, ut defunctorum facultates pro æquali portione ad hæredes transfirent. Quibus maximè rebus effectum est, ut liberi paternis artibus instituti, ad industriam, virtutis fecundissimam matrem, acuerentur. Hinc artificum vis ingens, & frugalis opulentia, nullo luxu, aut mollitiæ fracta. Lanaria, linteariaque opificia ut plurimum colebant. easdemque merces toto spargebant orbe, ad usum mortalium, hoc tunc cultu maximè gaudentium. Orientem, occidentem & quidquid terrarum mari, quidquid insularum, urbiumque oceano alluitur, classibus lustrabant. Namque antehac Hollandi, & Zeelandi civilibus discordiis dediti, urbestantum suas, portusq; noverant.

Lon-

Longinqua maria diffusaque Oceano regio-
 nes, magis auribus, quam experimento perce-
 perant. Gloriam navalem Flandris concede-
 bant: appellentibus ad eos Italis, Hispanis,
 Anglis, Germanis & quantum regionum pe-
 lago prætenditur. His disciplinis populus ille
 surrexit in summa. Donec mutatis per diver-
 sissimas leges animorum affectibus, sensim
 fortuna se remitteret. Accessit deinde pesti-
 lens sydus civilium armorum, magnis impe-
 rij præsentissima pernicies. Res tamen Bru-
 gensium Maximilianus princeps ante omnes
 maxime afflixit. Mortua enim uxore Maria,
 ille se avelli non sustinebat à filio in fortunam
 principatus genito; quem Gandavenses tene-
 bant in potestate, Ordinibus Flandriæ tute-
 lamejus ad se trahentibus. Et hinc princeps
 populo discors, crebrisque expeditionibus
 non satis domito pacem dedit. Cujus fidu-
 cia Brugis existens, captivus à suis efficitur.
 Nec multo post dimissus, atque indignitate
 accensus, ad ultionem majestatis surrexit, mul-
 tarum provinciarum accursu, & viribus. Pater
 quoque Fredericus Imperator ad auxilium ve-
 nit. Qui ut facilius rebellium contumaciam
 frangeret, Teutonicis civitatibus Flandrorum
 commercio interdixit. Et hoc est, quod fa-
 tiscentem jam Brugesium fortunam ad inte-
 ritum traxit. Nam portu Slusano à Clivensi
 infesso, obstructoque ne qua navis posset ap-
 pelle-

pellere ; vexatus crebris motibus mercator
Antverpiam divertit. Fluminisque opportu-
nitate non indelectatus , nescio quo fastidio
etiam in pace Brugarum portum destituit,
ægre jam transmittentem graviora navigia.
Quibus rebus Antverpia divitijs crevit,urbis
genium in eam magnitudinem efferentibus,
quam ut hodie intelligamus, ab Amsterdamo
exigere debemus. Illuc enim fortunam Mer-
curius transtulit. Cujus quoque vices,ex fato-
rum dispendio,aliæ atque aliæ urbes, haut im-
merito exspectant. Talis tamen pridem Ant-
verpia fuit. In qua nihil proclivius erat quam
religionem corrumpi, per affluentiam popu-
lorum, novitatem omnem inferentium. Flagi-
tium vigentibus legibus non satis supplantat-
um, ijs sepultis coërceri non poterat. Secta-
rij studia sua diutius non premebant. Supra
imperij reverentiam excreverant, cottidiano
scelere audaciores. Quam inulte magistratus
contemni posset, experti fuerant. Cujus au-
toritatem adeo despexerant , ut nefarium
obtruderent libellum, in quo Reformatæ reli-
gionis titulum sibi adscripserant. Petebant
autem templum ad sacra : vel si id minus pla-
ceret , ut extra urbem saltem facientibus sibi
satellites ad custodiam statuerentur. Ferrum
alioqui & extrema experturos , cum civium
pernicie. Preces erant ; sed quibus nemo au-
debat contradicere. Magistratus, sumpto
deli-

deliberandi spatio, fortunas urbis apud Gubernatricem deslere cœpit, nullum alium ve-
cordiæ finem fore dictitans, quam si vel ipsa
ad eos descenderet, habitura ibi domicilium,
vel Procerum aliquē cum imperio transmit-
teret. Illa quidem tot curis obruta, & quid fa-
ceret incerta, eos cum quibus consulere solita
erat in consilium adhibuit. Hi certatim transi-
tionem dissuadebant. Indignum facturam, si
peteret civitatem, in qua non leges, non impe-
rium valerent: ubi non auditura modo, sed &
visura esset abominanda flagitia. caput deni-
que suum furentibus non credituram sine no-
ta stultitiæ. Secundum hæc, magistratui renun-
tari iussit; sine militari præsidio venire se non
posse. Hoc si præsto foret intranti, protinus
adfuturum.

Interim Brederodius Antverpiam appulit.
Cujus interventu accensa improbitas, mo-
dum excessit. Nihilque jam dissimulata auda-
cia VIII. Cal. Julias in concionem prorupit;
quam Burgerhauti, in campo Lario, haut pro-
cul mœnibus, Ministri indixerant. Eandem
diem Tornacenses, Valencenensesque pari in-
sania feralem fecerant. prorsus ne quis dubi-
taret ex composito egisse. Permixtæ viris fœ-
minæ ad sexdecim fere millia excessere portis.
Armati deducebāt Ministros, homines infimæ
fortis, nullisq; litterarū studijs imbutos. Alter
eorum sartor, flammearius alter erat. Quibus

vix

vix diurno quæstu famem propulsantibus, tur-
 dis facundia, & inepta vanitas, fastusque in
 scripturas, prærogativam sacrorum detulerat.
 Patientia campi junctis vehiculis inter se com-
 mittebant. Post quæ latebant armati, propul-
 saturi Brabantia prætorē, in vicinia agentem
 cum militibus, ut incautos exciperet. reliqua
 multitudo in duos cuneos collecta sermoni-
 bus vacabat, Ministris vocem intendentibus
 ut ab omnibus possent audiri. Ab hoc sacro re-
 diverunt in urbem. Percussis cæterorum civi-
 um animis, sponteque furori cedentibus. Sen-
 natus consilij inops nequicquā reluctabatur.
 cui præter sanam plebis mentem nihil deerat.
 Forte tum Megemus in urbe agebat, pauco-
 rum dierum moram trahens, speculaturus
 Brederodij consilia. Hinc suspicionem vulgo
 fecit, de inducendis præsidiarijs cum primori-
 bus consultare. Verane ea fuerint, an incerto
 rumore conficta parum affirmatur. Magnus
 certe motus exortus est. Tantoque discrimine
 nutavit civitas, ut mercatorum præcipui atro-
 cius aliquid metuentes, de fuga cogitarent,
 resque suas convasare inciperent; donec sena-
 tus edicto intercessit, præsentiam Guberna-
 tricis rursus implorans. Illa tum nihil cun-
 ctandum rata, Auriacum Antverpiam desti-
 navit. Vicecomes urbis erat, nec ingratum ci-
 vibus fore cognoverat. Megemum vero, cum
 Brederodio movere inde jussit. Neque mo-
 ram

tam Megemus fecit. Brederodius ad omnia
 contumax, sext. Idib. Iul. Auriaco Antverpi-
 am propinquantem quasi per honorem obviam
 processit. Ingens quoque multitudo sequeba-
 tur. Erecta omnium studia erant ad novum
 Governatorem. Alij extra portas, alij in muris
 consistebant. Eoque conspecto qui primi oc-
 currerant, attolluntur in clamorem plaudenti-
 bus similem, & incondita vociferatione. *Vi-
 vant Geusij*, ingeminare incipiunt. Eadem vox
 ab his qui extremi venerant excepta, in aucti-
 us reddebatur. Nec minore clamore in urbe
 excipitur. Adeo ut modico risu diductus, su-
 binde proximis diceret, viderent ne mox po-
 nitentiam agerent intempestivæ lætitiæ. Ma-
 gistratus ea vespera publicas epulas instruxit.
 quibus Brederodius quoque adhibitus est.
 Multum indignante Governatrice, quod qui
 Megemum exturbare sustinuerant, solemnem
 convivio Brederodium excolerent. Interim
 Auriacus valetudinem urbis curare adorsus,
 deteriorem reddidit. Quippe sectarijs, extra
 muros suo ritu inermes operari permisit, quo-
 ad Generalium Ordinum decretum succede-
 ret. Præfidiariorum metum paventibus ade-
 mit, & inordinatam lasciviam aliquamdiu in
 pace continuit. Inde ad S. Trudonis fanum
 Brederodius se recepit.

Urbem hanc in regione Leodiensium si-
 tam, habendo conventui Conjurati definiti-
 rant.

*Conjurati
 ad S. Tru-
 donem con-
 veniunt.*

rant. Miserat paullo ante ad eos epistolas Gubernatrix, quibus ad illicita religionis studia reprimenda, ex proluxa promissorum fide admonebantur. Et hoc prætextu concilium suorum indixerant. Cæterum altiores suberant causæ. Quippe cum per tot menses nihil læti ex Hispania acciperent, inexcusabile suum crimen, & abominandum regibus exemplum timere cœperant; sub specie silentij securiori vindictæ seruari credentes. Sciebant enim quam multum peccassent. Neque in animum dimittere poterant, præteritarum rerum insolentiam oblivioni daturum esse Regem, vel Generalia inducturum comitia, nisi novis tumultibus extorquerent invito. Itaque ad Sanctum-Trudonem non conjuratos modo, sed & ministros, & Sectariorum præcipuos tempestas compulit. Non pauciores duobus equitum millibus convenisse traduntur. Querebant autem, qua potissimum ratione saluti consulerent suæ. denique quid ultra facturi essent de libello. quid de sectarijs promiscuam religionis libertatem ibidem postulantis. Aliquot dies per discordiam absumpti sunt. Multi enim non suo; sed temporum, levisque animi vitio conjurationi adhæserant. & hi præcipue abhorrebant ab omni mutatione sacrorum: prolixè censentes, expectandum esse promissorum eventum, ne tumultibus servisse crederentur, & necessitatem temporum obtendisse

tendisse facinori. Alijs econtra placebat miscere cuncta seditionibus, & aliorum scelere scelus suum absolvere. Libertate opus esse clamabant. Maximam populi partem consensisse sectarijs. In eo stare victoriam suam, si & plebs secum insanire inciperet. Tunc enim primum ex publico dedecore accepturum Regem, quantis malis libello laborassent occurrere. Feruebat itaque certamen pro cuiusque studio, iurgioque inter eos procedente, vicit malitia ratione potentior. Quibusdam adeo indignantibus, cum aliud ex alio captari aspicerent, ut non erubescenda pœnitentia clementiam Gubernatricis experirentur redituri ad officium. Interea ingens pavor curiam obfederat, incertam adhuc quo tanta vis erumperet. Gubernatrix animo ægra, & ne in furiosum exitum rebelles spectarent sollicita, suorum præcipuos rogavit, ecquid haberent consilij. Nihil superesse videbatur, quam ut iratos utcumque conciliatos, quamprimum resolveret. Prætinus igitur Auriacus, & Egmondanus Conjuratis non injucundi, ad hoc destinantur officium. Mandatum his fuit, si quid rebelles vellent, remissa domum multitudine, certos delegatos Arscho-tum mitterent. Nescio qua causa Arscho-tum Conjuratis non placuit. Dufflam tamen (vicus est haut procul Mechlinia) venturos se constituunt. Quidam volunt ex communi
 consilio

consilio conceptos fuisse libellos ad Imperatorem, ut Belgicæ libertatis patrocinium apud Regem susciperet. De quibus mihi parum constat. Ceterum XIV. Cal. soluto cœtu, Ludovicus Nassovius, Brederodius, & Culenburgius cum novem alijs conjuratis Dufflam veniunt. Procures quoque moram non fecere. Mandata quæ deferrent, hæc acceperant, in codicillos contracta sub nomine Gubernatricis. *Auriacum, & Egmondanum ad vos destino, interrogaturos quid, malum, hac sibi velit tumultuaria secessio. Neque enim satis scio quid imprudens peccaverim, aut in quo offenderim nupera satisfactione dimissos. Quid ergo est quod ultra petitis? quid vobis vultis? legatos petentibus, in Hispaniam decrevi. Inquisitionem, & edicta rigoris insinulastis; mitigavi. Generalis Ordinum comitia desiderastis; quia in potestate mea non erant, ad Regem scripsi. An ex illo tempore quo libellus oblatus est, aliquid novi commenta sum? An, quod magis puto, desperatis de clementia Regis, ne iratus vobis placari non possit? Nemo subditorum unquam sevitiem ejus expertus est. Nunquam in suos ira, quam clementie consuluit. Bonum animum habere vos jubeo, & hoc nomine esse securos. Saltem daturus est precibus meis oblivionem præteritorum, cui ea de re favorabiliter toties scripsi. Hocine illud est quod promiseratis, ne quem tumultum moveretis in populo? ubi sunt magnifica illa verba, quibus mortuos vovebatis vos pro obsequio principis? quibus repressuros concionum licentiam pollicebamini? quibus ante*

pedes meos non recusastis occumbere? Ego nunquam
 fidem à vobis exigo. Quam præstare non pote-
 ris, nisi libidinem frænētis popularis vecordia.
 Jam turbas, jam seditiones, & exitium reipublicæ
 sectarij moliuntur. in quorum subsidium externe
 etiam gentes, veteresque Belgarum hostes conve-
 niunt. His si connivētis, conscientiam sceleris con-
 fitemini. Interea rumor publicus omnem in vos
 invidiam transfert, criminique substituit; turba-
 rum capita, atque auctores demonstrat. Quid
 hoc aliud est, quàm ad motus civiles commodare
 operam, & contra morem obsequij licentiæ con-
 cionum libello consulere, publica tranquillitatis
 larvâ adumbrato? Quæ si vera non sunt, re ipsâ
 refellite. Ex iracundiâ vestrâ intelligam, postu-
 lata illa reipublicæ utilitatem, obsequiumque re-
 spicere.

Percussit conjuratos invidiosa expostula-
 tio. Prolixâque oratione objectum crimen di-
 luere adorsus, à Proceribus monentur, defen-
 sionem suam scripto committere. Capto de-
 liberandi spatio, sex delecti III. Cal. August.
 Bruxellam veniunt, laturo responsum: Pete-
 bantque intromitti ad Gubernatricem. Sed
 illa præsentiam eorum averfata: quare, in-
 quit, Auriacum, & Egmondanum non con-
 veniunt? jussitque hoc ipsum renuntiari ex-
 spectantibus. Hi se ad Gubernatricem mis-
 sos dicebant, significantes esse, quod nisi
 uni illi promere jussi fuissent in fœderatorum

M

con-

concilio. quod postulante Gubernatrice solutum, rursus evocandum foret, si perseveraret ipsos excludere. His relatis, ad memoriam concilii Gubernatrix exhorruit. Proceribusque advocatis in curiam, tres ex fœderatorum numero introduci iussit. E quibus unus, quæ res poscebat locutus, tabellas obtulit in hanc sententiam; *Domina, Gratiam benevolentia tuæ dignam referre non possumus, quòd legatos in Hispaniam dixeris. Ex his que tradentur, facile confidimus justitiam causæ nostræ absoluturum Regem. Pro cuius ministerio jam quoque sanguinem dubitamus prodigere. Credimus denique ex quo libellus oblatus est, nihil à te novatum esse. Verum enim verò cum videamus alios religionis causâ in jus rapi, alios ad supplicia servari carceribus; persuademus certe nobis, magistratus non gessisse morem tuo imperio. A tenim promissorum fidem à nobis requiris. Quasi in coercendis concionibus non omnem locaverimus industriam? Quod ad nos pertinet, conciones jacent. Iracundia populi cohiberi non potuit. Multa simul queritur. Quòd Rex libello nostro respondere differat. Duos menses datos esse. inter illos nihil succedere. Insolita quoque comitorum forma, non paucis displicuit. Ecclesiasticorum denique malignitas protervâ linguâ terrore cuncta complementium, multos in rabiem efferavit. Hæ causæ illis ingenis fecere prorumpendi audaciam. Nisi antevertissimus mala ista oblatione libelli,*

belli, jam diu est, quod prodenda conscientiae
 consilium inierant. Si externi rebus se immisceant,
 nostris, primi surgemus in ultionem. Ferrum ta-
 men in cives stringere, non est animus. Sed nec
 ministerium Regis id ipsum postulat. Gladio pre-
 mendi non sunt, qui ad jus provocant, & Gene-
 raliū Ordinum decretum exspectant. Nisi cru-
 deles esse volumus in communem perniciem. Ab
 hercule fama publica reos nos facit. Nemo magis
 fallitur, quam qui rumoribus se permisit. Quam
 saepe fama mentitur? Quis ergo plebem conci-
 tavit? quis ad concionandum persuasit? quis ad
 ferociam impulit? Cum res exiret in tumultus,
 passi sumus lascivire eos, qui in officio contineri
 non poterant. Hoc ipsum purgare Celsitudini tuae
 parati sumus. Non inficiamur quidem, pleros-
 que fœderatorum ysdem ritibus imbutos, non a-
 versari promiscuam sacrorum licentiam. Nemo
 tamen eorum adhuc inventus est excessisse termi-
 nos officij sui, aut obsequium exuisse erga Prin-
 cipem. Animi sui vota modestia compensant. Quo-
 ties plebem precibus aggressi sunt, ut abstraherent
 à furioso exitu? Abominamur certè tam proter-
 vam licentiam. Proinde si quid habes, quo pervi-
 caciae obviam ire potes, edissere Domina, tibi om-
 nem pollicemur operam. Caterum non adeò per-
 versam rationem sollicitudo nostra instituit, ut dif-
 fidere Regi oporteat. Iustitia & benignitas ejus
 meliora spondent. Nam si hic sit (quod in votis
 omnium diu fuit) videres cuncta in Ordinem con-

cedere. Perperam itaq; de prateritarum rerum ob-
 livione securos nos esse jubes. Quid enim fecimus,
 ut veniâ opus sit? Venturis malis libello cavimus.
 Et ut scires vera fuisse, magnam calamitatum
 partem experti sumus. Restat ergo ut reipublica
 videamur consuluisse, non seditionibus, aut pri-
 vatis affectibus. Quod tam favorabiliter de no-
 bis scripseris ad Regem, gratiam debemus Celsitu-
 dini tuae. Vis tamen verum hic accipere? Indul-
 ge libertati sermonis, propitias aures tuas non fra-
 dabimus arcanis rationibus, quibus adacti sumus
 ad intensiorem vita curam. Multa iracundia
 tua indicia erupere. Quid igitur mirum, si dis-
 fidentia nobis suspicionem feceris? *Auriacus* &
Egmondanus illum heri scrupulum eximere cona-
 ti sunt. Scimus interim multos Procerum nobis
 infestos, & nescio quibus verbis innocentiam
 nostram proscribere. Rebelles, & turbulen-
 tos proclamant. Brevi Regem ad ultionem ven-
 turum. Se quoque quamprimum mandatum
 acceperint, facturos, ne in illum impune pece-
 mus. His sermonibus simplices populi aures cotri-
 die imbuuntur. Longius quoque quam oportuit si-
 lentio transmisiimus. Ad ultimum patientia dis-
 turturitati succubuit. Clandestina consilia qui-
 bus illos male cogitare constat, extorsere remedi-
 um, quod à presenti necessitate accepimus. Ami-
 citias enim cum peregrinis contraximus. Florum
 bonâ operâ usuri, si adversus nos, aut vasallos,
 aut subditos experta vim fueris. Hanc nobis neces-
 sitatem

statem diffidentia tua imposuit. Quis autem
 damnare potest, quod vita fortunisque presidium
 quaesiverimus, quarum amore etiam fera adulti-
 ma compelluntur? Nam si tutiori remedio con-
 sulere potes desperatis, non dubitamus admittere.
 Securitatem duntaxat circumspicimus adver-
 sus malevolentiam Procerum & iracundiam
 tuam. Ne aut vi, aut alio genere prosequaris,
 nemini denique libellum fraudi efficias. Auriacus,
 Egmondanus, & Hornanus rerum nostrarum
 statum ante omnes intelligunt. Cum illis nobis
 frequens sermo intercessit. Operapretium feceris, si
 tuo jussu susceperint patrocinium fœderis amplis-
 simisque mandatis instructi, consilia nobiscum con-
 ferant. Credibile est tantam indolem non peccatu-
 ram in fidem. Nihil denique suasuram contra fas
 officij, & compendium publicum. Virtutem, quæ
 hæcenus claruerunt, vadem, prædemque habes.
 Quanquam hoc ipsum præstare nisi pro tempore nõ
 potes: postulare tamen à Rege potes, ut decreto tuo
 placitum adjiciat in Generalium Ordinum concili-
 um. Ceterum, Domina, celare te non decet Sancto-
 Trudoni agentibus oblatum nobis esse libellum à multi-
 tudine. Copiam ejus hic adjunximus. Arma quæ
 provocati acceperint, posituros se profitebantur, re-
 ligionisque negotium submissuros Generalibus co-
 mitiis, si interposita fide nostrâ redderemus securos.
 Non expediebat nobis tanta invidia condicio-
 nem subire. Sed prevaluit fortuna publica. Igitur,
 miserorum causam suscepimus, patronosque nos

diximus adversus injuriam. Proinde si tranquillitatem amas, distribuendi sumus per oppida, arma populo erepturi. ne forte ille sibi relictus, peregrinis accedat, emulosque Gallos accersat in auxilium. Hoc tibi imprimis denuntiatur volumus, ut presenti prospicias necessitati. ne si atrocius quid acciderit taciturnitatem nostram accuses. Quod reliquum est, Majestati rursus obsequium rogamus, & spiritum. Gubernatrix nihil quietum suspicata: tamē ad simulationem comparaverat vultum, contumaces irritare verita duriori supercilio. Ab Egmondano, Assicourtio, & Assonvillio jussit expectare responsum. Prædie Auriacum Antverpiam dimiserat, sedandis motibus, quibus rursus studere videbatur populus ille, in tantâ licentiâ nunquam tranquillus. Scripserat ad eam senatus, Prætorum Brabantiae in proximis visum cum equitibus, & hinc formidinem incessisse sectarijs, sacra sua contra fas turbari criminantibus. Vereri itaque, ne aut locum concionibus occuparent in urbe, aut ferrum, quod deposuissent, reciperent. Prætor ergo movere inde jussus. Egmondano imperatum, ut codicillos deferret ad Conjuratos, in hæc verba. Nescire Gubernatricem quid in officium imprudens peccaverit, aut quid sibi velit tam confusa rescriptio; cuius pleniorē interpretationem desideraret. Sectarios in vinculis detineri, vel quâ de causâ, nondum ad eam relatum esse. Perperam igitur contumacia

infi-

infimulari. Quæ promissi ejus fuerint, abundè
 servata esse. Sed econtra illos non exprimere ope-
 ram, quam in coërcendis concionibus attulerint.
 Si candidè agerent, nominarent vasallos, & sub-
 ditos, pro quibus tantoperè sollicitarentur. Nam
 securitatis pignus, vadesque quos flagitarent ipsi,
 vicissim se exigere. Conjurati contra in hunc
 modum rescribunt. Multa à nobis, Domina,
 de industriâ prætermissa sunt, quorum ratio, &
 consilium ad te pertinent. Nunc verò quia ita ju-
 bes, non erit grave in copiam impingere, quam
 nuper inscribendo effugimus, ne superfluo sermone
 aures onerarem tuas. Captivos si placet accipe-
 re, rectius à Tornacensibus, Insulensibus, Mon-
 tensibus, Ariensibus, Bethuniensibus, & Athen-
 sibus accipies. Brugenses denique, & Gandaven-
 ses non paucos in custodia habent. Diligentiam ve-
 rò nostram in tranquillanda plebe, sola si ignoras,
 quamprimum dimitte per provincias, qui consisto-
 ria, & Ministros interrogent. Inordinatorum co-
 mitiorum rationem frustra requiris à nobis. Ejus
 tibi causa exigenda est à populo. Queritur ille
 vocatos in comitia, quibus jus suffragij non erat.
 ceteros, aut omnino non vocatos, aut exacto co-
 mitiorum die adesse jussos. Adhæc quòd delectis
 civitatum exemplar edicti petentibus non indulse-
 ris. Quòd spacium, dum ad collegia referrent, non
 dederis. Quòd publica domo inclusi, jussi sint con-
 silium capere, nec prius inde exire passi quàm re-

sponsum dedissent pro tuo arbitrio. Interroga con-
 scientiam tuam, an non violaveris libertatem pu-
 blicam, qua modo Gubernatorum sententias pro-
 missis emeris, modo litteris sollicitaveris delecto-
 rum suffragia. Populus ergo jure de te queritur:
 nos de Proceribus, quorum multos nobis infestos
 videas. Congressus, & occursum nostros vitant pra-
 ter consuetudinem. Tanquam rebelles aut laesa
 majestatis piaculo contaminatos fastidiunt. Con-
 sanguineos quoque suos, atque amicos deterrent
 imagine periculi, à nostro commercio. Spem gra-
 tia plerisque ostentant, si à nobis consilia segrega-
 verint. Multorum quoque auribus haut obscure
 insinuant, ubi Rex in Belgium venerit, aut Re-
 gem non fore, aut nefario sanguine parentaturum
 injuriae suae, noxisque daturum supplicia. Hi apud
 te sunt. Cotidie tecum consulunt. Regis aures im-
 buunt secretioribus consiliis, & bonitatem illius in-
 tristiora exstimulant. Tot Veredarios jam remisit
 Hispania: nullus tamen postulatorum nostrorum
 mentionem attulit. Sed Philippum Regem accipi-
 mus iter sibi, & legionibus per Gallias sollicitare.
 Ab eadem gente subsidia in nos exigere. Ducem
 Sabaudia auxilia instruere. Proceres tanquam
 contagionem metuentes, securitati nostrae timent
 accedere. Haec causa compulere nos ad externas a-
 micitias. Quas cum Gallis tamen nullas contra-
 ximus. Si Vasallos, & subditos scire vis pro quibus
 merito sollicitamur; Belgae sunt. Hi nempe qui
 causa nostrae se junxere. Sed nec illos, nec ceteros
 federatos

federatos securos reddere possumus, nisi Celsitudo tua, & tres isti Proceres fidem interponant suam. Hos veluti medios inter te Regemque, & nos constitue, nihil utique acturos, nisi ex tuo arbitrio. Ita tamen, ut non militem conscribas, non aliunde adsciscas, quam sub illorum auspiciis. Hi duces, hi centuriones, & chiliarchas dicant. Scimus id multis provinciarum rectoribus grave fore. Commodius tamen nobis cavere non potes. Presentem reipublica statum invidia postferimus. Atque ut mentem nostram propius accipias, ad tempus duntaxat exigimus fidem vestram. Despiciet interim Rex rescindere velit, an admittere. Quem si recusare contigerit; æquum est, spatium aliquot concedi iisdem promissis subnixum: ut interim securitati nostra consulamus. Tres septimana in id suffecerint. Cautionem quam vicissim postulas, supervacua ducimus. Quia nihil acturi sumus sine Auriaci, Egmondani, & Hornani consilio. Hac est nostra cautio. Vires namque quas foris contraximus, offerimus ad obsequium Majestatis. exequi parati, quidquid ex suffragio Ordinum ille jusserit.

Hæc mutuo metu, & simulatione retenti, invicem scribebant. Horrebant tamen prudentiores ad sceleris novitatem, auribus Regum insolitam: quæ non conveniret cum nomine Principis summoque imperio, nec sine pestilenti exemplo proferretur in populum. Cæterùm Gubernatrix non solum terrore plena; sed ad tantam negotiorum vim sollicita,

Proceres cum quibus conferret¹, ferè non habebat. Auriacus Antverpiæ hærebat. Mansveldius, Arenbergius, & Megemus suas curabant provincias. Arschotanus Montibus Hannoniæ retentum se simulabat infirmâ uxoris valetudine. Hactenus enim nullo publico munere excultus, tragœdiæ speciem eminus aspexerat. Hornanus injuriâ faucius, curiâ abstinebat; prætextu ægritudinis leviri sui absentiam excusans. Præter Egmondanum, & Barlaimontium nemo aderat. Vtrumque ergò cum Privatæ curiæ senatoribus ad se accersitos, interrogabat, quid sibi agendum in tam perplexo rerum articulo. *At ego, inquit Egmondanus, de Inquisitione, & edictis, & abolitione non querendum amplius censeo. Quorum jam nullus est usus, singulis à libidine suâ modum flagitij exigentibus. Nihil enim valent leges, nihil judicia, nihil imperia, ubi vis, & audacia regnant, ubi mali, atque scelerasti, carceribus eripiuntur ab insanâ multitudine. Id nunc agitur, bellum, an pacem velimus, alterutrum nobis fœderatis promittentibus. Nisi ergo admittimus Generalia Ordinum comitia, flagrabunt omnia civili discordiâ, armaque prope diem præ foribus strepentia audiemus. Ista vero utcumque periculosa sint consilia, neque utilia publice; tamen ut necessaria suadeo; ut apparatus armorum fœderati destituant, sectarij vero remittant supercilium. Multum quoque fiducia decedet*

exter-

externis, destitutos se sentientibus conspiratione nobilium; quos econtra pro Rege suo obstinatos, abominari seditiones viderint. In summâ ex duobus malis, eligendum est minimum. Omnes quidem laudabant Egmondani sententiam. Viglius tamen non placere sibi dicebat tam periculosâ remedia, neque tantum se tribuere comitijs, ut ab his expectari possit religionis incolumitas. Demus, ait, Ordines majorum religioni, ac venerationi Regis sui deditos, novitatibus non oblectari: polliceri tamen nemo potest, nihil utique illos antevertendis calamitatibus concessuros libellis, quos sectarij ex omni parte uno animo impetuque obtrudent. Hanc frustra olim placitum principibus, ne absentibus ipsis Ordines haberentur. Cum vel presentes cohibere vix possint, ne vel jura sua augeat populus, vel sceptrorû libertatem astringat. Hoc enim periculi in se habent ista comitia; ubi quod singuli non auderent, universi consentiunt, infesta semper, & nunquam sat suspecta dominantibus. Nam ne Regem quidem velle existimo. Scit enim quam procaciter sibi nuper illuserint. Populo cum Principibus nunquam convenit. Dominari illi volunt, hic liber esse. Quæres igitur, quid censeam, quando nec recusare comitia, nec admittere sine periculo possumus? Mea ferret sententia cavendum esse Conjuratis, & per æqua, per iniqua conciliandos reipublicæ. Comitiorum vero negotium deferendum ad Regem, ut ipse statuât quod potissimum res exegerint. Huic sententiæ Gubernatrix

trix

trix accessit. Nam cæteri quoque non dubitabant quin optimè Viglius dixisset. Secundùm hæc statuitur, respondendum esse Conjuratis, de postulatis eorum Gubernatrici curæ fore. Paucorum dierum inducias petere. intra quos mitteret ad Regem, Procereſque contraheret in curiam, quos in XV. Cal. proximas adesse omnes jufferit. Prædes quos exigerent absentes esse. Inuitos autem vadari non posse. Ad hoc decretum Conjuratis deferendum Egmondanus deligitur. Datum illi præterea in mandatis, ut quoquo modo pacaret contumaces, hortareturque dissolvere fœderis nexum, sub cujus fiducia sectarii tam flagitiosa peccarent.

Gubernatrix postridiè ad Regem scripsit. Materiàmque consternationis subtrahendam rata, omne positum esse edocuit in celeritate remedium. Rempublicam in extremo sitam, & citò perituram ni festinaret occurrere. Siquidem Rex propriâ indole ad consilia tardus, etiam cùm tot tumultuum admoneatur, post VII. Cal. Apr. nihil rescripserat. Id præcipuum alimentum malorum fuit. Cùm suspensa Gubernatrix, & quid actura esset à Rege semper expectans, protraheret cottidiè remedia, quæ in tempore adhibere debuerat.

Iam Gandavenses, jam Silvæducenses, & in Zeelandiâ Middelburgenses, majorum sacra fastidire

fastidire cœperant. Harlemum, Lugdunum, Ultrajectum, Neomagum, Trajectum, Ziri-
 xæa, Tornhaultum, & proxima quæque con-
 cionibus scœdabantur. Amsterdameses semel
 iterumque portas civitatis occluserant secta-
 riis, ad conciones prorumpentibus. Prævaluit
 tandem ira multitudinis; quamvis etiam tum
 Magistratui ab optimo quoque pareretur. Nā
 nec corrigi contumaces poterant, nec sisti fu-
 rentes. Infirmirate retinentium magis accen-
 debantur. Non Ipras, non cætera Flandriæ
 primorum constantia in fide retinuit. Instar
 morbi scelus, & amentia urbes, municipia, vi-
 cos pervagabantur. Vna Brugarum civitas
 erat, quam tempestas illa non libaverat. Hanc
 sectarij per epistolas alliciebant in consorti-
 um, & si resisteret magistratus, vim, & ultio-
 nem minabantur. Momentoque temporis
 quatuor armatorum millia Brugas conten-
 dunt, templumque Sæctæ-Crucis in ipsis sub-
 urbiis concionibus inestant. Neque civium
 hoc crimen erat; sed eorum maximè, qui nu-
 per Gandavum juxta infani, facem audaciæ
 prætulerant. Ducentos tamen Brugenfium
 interfuisse comperio. Quorum pervicaciam
 magistratus timens, Gubernatricem invoca-
 vit. Missusque eò Egmódanus, trecentos civiū
 adlegit in stipendium. Et sic haut egrè suppres-
 sum est scelus, in cujus etiam odium genius
 urbis duraverat. Insignis ea tempestate Han-
 nonum

nonum constantia fuit. A Valencenensibus sollicitabantur crebris epistolis. Et haut procul Montibus concionem edixerant. Ad discutendos eos Latrunculator Hannoniæ egressus, idoneâ manu in ipso conatu furentes oppressit. Montensem Urbem Arschotanus obsequio sibi demeruerat, & si cætera nutassent, Gubernatrici servabat ad receptaculum. Luxemburgum discreta spatii regio, vitii aliarum non miscebatur. Nec alia fanè provincia per civiles hos motus modestius egit. Eadem prope Namurci quies fuit. In Artesiâ denique integritas prævaluit. Flandrorum tamen & Valencenensium contactus, finitimos aliquot vicos, quasi agitantibus ventis, contagione infecerant. Proditumque memoriæ est, ex tot satrapis, quibus ea regio abundat, haut amplius septem conjuratis accessisse. Regebat tum Atrebatum Vice-comes Gandavenfis, vir nulli aut fide secundus, aut obsequio. de cuius virtutibus trademus postea. Nusquam fides in reliquis provinciis, quas fatalis tabes usque ad desperationem corripuerat. Geldria, Frisiâque crebris quatiabantur motibus, Gubernatoribus frustra obnitentibus, quorum constantia in contemptum venerat. Scires omnia ad seditiones vergere. Libidinem concionum multo armatorum præsidio Sectarii tutabantur. Equites in turmas componebant. Ut quisque opibus

opibus validus, tela, equos, pecunias confe-
 rebat. Expilationes monasteriorum, raptus,
 & sacrilegia hauserant animo. Denique fidu-
 ciâ Conjuratorum inflatos, superstitione, ac
 lasciviâ discordes, non lex, non magistratus,
 non pudor, aut metus cohibebat. Provin-
 cialium curiarum projecta auctoritas, vano
 conatu jura exequabatur. Imperium viribus
 destitutum, de creta supplicia expetere non
 poterat. A sectariis vi agebatur. Fortè ad-
 vocatum quendam Gandavi sceleris comper-
 tum, Procurator Generalis in judicium tra-
 xerat; cùm sex armati repente in Præsidem
 Flandriæ domi invehuntur. Minister quoque
 simul venerat, superbeque poscebat, absol-
 vi captivum, ac in posterum concionum li-
 bertati desineret officere. Cæterùm ille ad
 hoc fulmen haut quaquam territus, paucis re-
 spondit. *Regis se Ministrum esse. Imperio ejus
 morem gerere. Scire etiam ipsos novas leges ex
 communi Procerum consilio nuper sancitas in illicita
 conventicula. Quas cùm perferre iussus esset,
 exercitium earum remittere non posse sine crimine.
 Nulloque metu adduci posse, ut officium desti-
 tuat. Quem contractâ fronte intuens Mini-
 ster; ecquid intelligis, inquit, Verbum Dei nullis
 astringi legibus? in summa, denuncio tibi, ut malo
 caveas.* Et in hæc verba excedebant è limi-
 ne. Signoque sibilis dato, plures statim ar-
 mati profiliunt, qui in insidiis constiterant. Stri-
 ctos

ctos

ctosque gladios vibrantes, ultra minas tamen non saviere. Longè atrociori viâ in Brabantia grassatum est. Trecenti ibi sectarij ad facinora collecti, quæcumque audebant. Famofus quidam Minister Vilvordia in vinculis detinebatur. Ad quem eripiendum cum munimenta arcis frustra tentassent, injecturos se faces tectis oppidi atrociter minabantur. Iubebantque id ipsum denuntiari Prætori. Consumptaque urbs incendio foret, ni libertas Ministri ruinam prævenisset. Mechliniam inde digressi sunt ad paria facinora. Sed pavidi cives obiectis portis venientes excluderant. Igitur in rabiem versi, proxima quæque exterrent. Nec procul Bruxella aberant; jactabantque propediem admoturos se urbi multitudinem. Quibus auditis Gubernatrix non mediocriter expalluit. Tot simul flagitijs obviâ ire non poterat, apparatu belli destituta, armisque, & milite; ac si hæc suppetere, pecunia tamen deerat. Ordinarias turmas instrui jussit. Sed illæ apertè in clamabant non facturâ Gubernatricem ut sine stipendio militarent. Igitur ad conquirendas pecunias intendit animum. Usitatum hæctenus fuerat in extraordinario discriminis articulo, sub honestâ mutui specie tributum aliquod ecclesiasticis imperare. Tunc quoque rogari placuit. Quippe eò proclivius collaturi videbantur, quod hac pensione incolumitatem suam cogitarent

redi-

redimere. Conferendi exemplum Hannones
 præbuere. Idem factum in cæteris provincijs.
 Sed benigna illa liberalitas præteritorum an-
 norum stipendia exonerare non poterat. Ad
 ea igitur dissolvenda consilium inijt, fastigio
 quidem indignum, sed quod terror & necessi-
 tas facile excusat. Quæstum enim ex sorte
 (Lotharias vulgo dicimus) facere instituit; su-
 blevatura ærarij angustias sine cujusquam in-
 commodo. Urbes interim in finibus positas,
 supplemento militum firmavit. munimen-
 tum adversus finitimos, & si necessitas postu-
 laret, contractura inde auxilium in civili di-
 scordia. Gubernatores, & Provincialia concil-
 lia prætores quoque, & magistratus admonuit,
 diligenter caverent, ne externis hostibus, civi-
 tatum munimenta aperiret proditio. Deni-
 que ut cum saniore civium parte inirent ratio-
 nem, qua illicitos cætus discuterent, ur-
 besque, & populos continerent in ob-
 sequio. Et quoniam non sine Dei ira mala ista
 accidere videbantur, publicas preces, & sup-
 plicationes indixit. Hæc in præsens suppe-
 tebant remedia: sed vana atque infirma in tam
 vasto incendio. Plebs varie pestum ierat, cupi-
 da rerum novarum, simul agitata pestilenti sy-
 dere illius sæculi.

Dum hæc in Belgio aguntur, Rex in Hi-
 spania sollicitus, infumebat operam consulta-
 tionibus, adulta jam malitia nihil profutu-

N

ris.

ris. Montignæus enim eodem pervenerat eursorijs equis. Et quid de mandatis suis fieri placeret ad Regem retulerat. Ille vero suos in Concilium contraxit, & quod optimum ducerent ad se referri iussit. Hi tum maxime Concilium instituebant; Dux Albanus, Gomeſius de Figueroa Feriæ comes, Antonius de Toletto magnus prior Ordinis sancti Ioannis Leonensis, Ioannes Mauricius de Lara, Archiconomus Reginæ, Reynerus Gomeſius Princeps d'Ovoly & Comes de Melito, Ludovicus Quixada Archippocomus, sive magnus Scutarius principis, Tiffinacquiſ, & Hopperus, & Cortevillius. Rex autem non intererat. ne forte studio suo suffragandi libertatem adimeret contraria suadere timentibus. Et quia plerisq; semina morbi ignota adhuc erant; ita instituere consilia ut prius de genere mali, deinde in remedia inquireret. Concilio Belgico Figueroa præerat. Verba ejus in hunc modum traduntur. *Nunquam mihi dubium fuit, haut alio spectare Belgicorum Procerum consilia, quam ut in turbidis rebus, & per religionis licentiam quassatis, summam imperij ad se traherent. Primo enim quibus non machinis Granvellanum demoliti sunt? quare tamen irascerentur illi non habebant. Hoc de illo quoque inimici confessi sunt. Quid est igitur quod causabantur? Non expediret republice unum aliquem in eo fortunæ gradu summam imperij habere in manibus. Majorum mores ob-*

stare.

*flare. Eam prerogativam deberi Proceribus. Hoc
 pretextu exturbavere periclitantem Cardinalem sub
 omnium invidia. Sed re vera constantiam ejus ode-
 rant, quam libidini suae credebant officere. Deinde
 legatio Egmondani supervenit, de Inquisitione, &
 edictis querelam ferens, & curiarum omnium vires
 Proceribus vindicatura. Ab hac spe dejectis, li-
 bellus Conjuratorum successit. Qui sunt illi Con-
 jurati? fratres, cognati, affines, domestici, amici,
 & familiares Procerum? Quid igitur flagitant?
 Inquisitionem tolli, mitigari edicta, Generalia Or-
 dinum comitia contrahi. Nempe ut in comitijs rem-
 publicam ex suo formarent arbitrio; Inquisitione vero,
 legibusque sublatis, promiscuam sacrorum licentiam
 inducerent. Et vel inde nemine profitente satis intelli-
 gas, non alienos esse Procere à Conjuratorum consilijs.
 facinusque inter se partiri, quos in unum omnes cogit
 eadem factio. Ne id quidem Procere dissimulant; qui
 ad ultimum suaserunt Regi, ut Inquisitionem abrogaret,
 edicta leniret, praeceptorum gratiam concederet,
 officia trium curiarum in unam confunderet. Haec
 sunt quae modo Montigneus attulit. De adventu
 Regis parum aut nihil adiecit. Cujus praesentiam
 Procere non desiderant. In summa, duae in Belgio
 sunt factiones, una Procerum altera Conjuratorum.
 Altera alterius instrumentum est. Et in id utra-
 que collineat, ut dominationem Proceribus transcri-
 bat, quo deinde illi vel in Regem potentiam exercent.
 Post hunc sermonem, fuere qui censerent,
 prudenter facturum Regem, si vel ipse, vel*

præfectorum aliquis ad opprimendum ma-
 lum in provincias transfret cum exercitu.
 Sed eam sententiam plures abhorrendo;
 Non paucos in Belgio fontes esse testabantur. Multos
 tamen ex his non propria indole abstractos; sed levis a-
 nimi vitio aliene stultitiæ accessisse. Bonorum interim
 numerum præpollere cæteris. Abominandum ergo re-
 mediij genus fore, pari supplicio cunctos afficere. Quippe
 bellum geri non posse citra bonorum injuriam. Longe
 aliam esse voluntatem Regis, qui mitem, & pacatum
 animum præstare cupit subditis; & cum illis hanc
 aliter agere, quam tractare liberos solent offensi pa-
 tres familias. Hi justitiam pietati admiscunt. Do-
 mestica flagitia sic curant, ut liberorum salutem, non
 ultionem videantur exigere. Regem enim corrigere
 velle, non evertere; sanare, non extinguere. Cum his
 & ejusmodi argumentis pro se quisque vicif-
 sim certaret; in hanc tandem sententiam
 concessum est, ut referendum Regi dice-
 rent: Duo omnino suppetere remedia. Alterum
 verum, & solidum. Alterum medium quidem; sed
 necessarium. Solidum remedium in celeritate posi-
 tum esse; si primo quoquo tempore in provincias festi-
 naverit Rex, in ipso apparatu deprehensurus sectario-
 rum consilia. Religionem adhuc in potestate esse. Au-
 ctoritatem refractariorum caducam, atque infirmam.
 Si proximam hyemem otiosus extraxerit, non religio-
 nem, non fidem, non obedientiam inventurum. Præci-
 pit atam insaniam non postulare lenta remedia. Neque
 etiam expectandum, donec mali junctis sibi externis
 super-

periculum tollant, & nihil amplius sincerum sit in provincijs. Componi adhuc res posse sine ferro, & sanguine. Sed glissentem seditionem in ipsis cunis opprimendam esse. Mox enim nihil proficient succincta legiones, vel certe non nisi inhonestis condicionibus ferociam discutient. Ipsum Regem hanc sibi expeditionem sumere debere. Nihil profuturam, si alteri permiserit, quantumvis egregio. In eo enim non elucebit reverentia Majestatis, non eminebit auctoritas. Quin imo atrociorum secessionum causas daturum partibus, utrimque armatis, & ministerium Regis utrimque preferentibus. Sicut nuper in Gallia accidisset. Hæc ergo incommoda prævenire debet Rex præsentia sua. Boni enim auspicia ejus sequentur. Dubij conspectu Majestatis percussi, ad eundem respicient. Mali non habebunt in quo fiduciam reponant. quorum cervicibus exercitus incumbens, societates ac factiones dissolvat, libratisque conatibus rebelles in leges subijcet. Tum demum religionis negotia secure componet, instructus legionibus, quas turbulentis obijcet. Si quid in Ecclesiastica labaverit disciplina, revocabit ad Concilij Tridentini severitatem. A sectariis vero exiget ultionem flagitij. De edictis, quod videbitur, constituet. Si quid in Concilio Status, vel Finantiis, aut secreta curia mutandum duxerit, rectius ibi perficiet. Deesse nobis hic acta. deesse decreta majorum, unde præteriti temporis formam, moresque liceret colligere. Controversias quoque inter easdem curias exortas, dissolvat. jubebit que singulas contentas esse mandatorum suorum finibus. Operam denique dabit, ne indulgentie, & abolitiones, ne munera, & honores,

in quibus potissimū tranquillitas, salusque publica consistit, ad indignos perveniant. Hac sunt solidiora remedia. Quae si mature applicari possint vulneribus, frustra jam in caetera inquirimus. Caeterum dum instruitur exercitus, dum aula moles per se gravis movetur, hyems est, & intempestiva aura navigantibus. Quippe non aliter Rex in Belgium transportari potest, quam Oceano. Temere crediturus salutem suam externis hominibus. Proinde ad media remedia necessitate compellitur. hoc est; de Inquisitione, & edictis, ac praeteritorum delictorum venia, quid agendum sibi, consideret. Flagitiosum olim in praesentium scelerum remedia, & securitatem suam, futurorum praesagax Ecclesia instituit. Nihil enim sperandum, erepto telo quo integritatem ulciscitur suam, quam ut religio exponatur injurijs. Nec sine periculo edicta resolvi in ancipiti republica. Malos poenis affici debere. Quid enim futurum si nihil praeter scandala, & conciones, ac conventicula leges corripiant? nec id quidem idoneo supplicio; sed sub praetextu turbatae pacis, aut laesa tranquillitatis? scilicet ut fas cuique fiat, intra domesticos parietes contaminatae conscientiae morem gerere. Itaque si tempora admitterent, suasuros se fuisse majorum morem retineret, nec supplicia irrogaret mitiora praeteritis. Nunc vero magnopere censere, sceleratis hominibus ignoscat, & praeteritorum criminum gratiam faciat. unos tamen Ministros, & concionatores excipiat. Inquisitionis quoque Papalis potestatem exarimet, ita tamen ut Episcopalis in usum veniat. Edicta vero in adventum suum differat. & si

ne haec

ne hæc quidem moram ferant, Belgas ipsos jubeat formulam concipere, transmittendam in Hispaniam, ut de hac quod videbitur Rex constituat.

Hac relatione audita, Rex ad Gubernatricem litteras dedit, quibus sententiam suam, in hunc modum commisit. *Domina bona soror mea; Haut alia mihi unquam mens fuit, quam ut clementiam cum meis communicarem. Pristino affectui absens non detraho. Nihil equidem negare constitui, quatenus inviolatus numinis cultus patieretur, & conscientia mea. Quod ex litteris hisce satis intelliges. Neque id necessitati tribuo, quam representas; sed natura mea. Malo me gratia, quam vindictæ poeniteat. At enim Inquisitionem aboleri desideras. Scio quantum momenti postulatis illis subsit. Hæc sunt arma, quæ ex olim in rebelles Ecclesia instruxit. Quibus hæctenus dignitatem suam tutata est à sectarijs. Majorum consilia damnare non possum. Neque tamen institutis eorum ita me addixi, ut ab illorum prudentia recedere nefas existimem. Ad presentis sæculi genium cogitationem direxi. Imperator pater meus Inquisitionem accepit, quia frenanda malitiæ Episcopi deerant. Cum sub incuria eorum, qui jurisdictioni præerant torperet Ecclesia, ad hæc auxilia recurrere coactus est. Nunc inter tot Episcopos eadem tempora non videntur. Facile itaque persuaderi mihi patiar, Papalem Inquisitionem expungi; modo Episcopalis robur accipiat. Edicti formulam, quam concepistis, plane inutilem esse video, quia sectarii haut alio spectant, quam ad libertatem religionis. Quod ex fa-*

mosi libellis facile est intelligere. Foederati vero à Ge-
 neralium Ordinum concilio edictum expectant. Sed
 obsecro, quid bonorum interest, hæc, an illa rogentur
 leges? Quippe suoapte ingenio ad licita, & honesta fe-
 runtur, nec contra majorum morem quidquam at-
 tentant. In malos autem nulla satis atrocia statuun-
 tur supplicia. Veruntamen ut tranquillitatem civium,
 beneficium meum faciam; recudi leges non recuso.
 Nec tam diu pressissem consilium meum, si provin-
 ciarum omnium accepissem suffragia. Absque his
 nihil novi statuere oportuit. Quippe in leges muni-
 cipales, aut privilegia impingere non est animus. Nam
 si rogandi morem omittimus, bonorum offensa præsto
 est. Quia nec priora edicta sancita sunt inauditis
 provincijs. Et male leges sciscuntur, quas usus po-
 stea rejiciat. Imo ad exemplum pertinet, semel
 latas perpetuo custodiri. Ceterum si constare robur
 legibus volumus, quedam à juris communis præ-
 scripto exigenda sunt. nempe ut contumaces, ana-
 baptistas, & relapsos ignis compestat. bona vero
 eorum publicentur, quos gladius extinxerit. Quis
 enim probare poterit, exules ipsos fortunarum suarum
 retinere arbitrium? Ususfructus, antenu-
 tialia lucra, hereditates, & legata ad eos pervenire,
 quos flagitio suo patria expulsos, civili beneficio indi-
 gnos lex fecit; Ius commune has perduellibus pœnas
 liquido imposuit. Quarum mentionem in formula
 moderaminis vestri nullam invenio. Dubium consilium
 an errore. Sed delatores pœna aut præmio ad proditi-
 onem sceleris sollicitari non video. Quasi futuri sint,
 qui sponte

qui sponte volent accusare ? nemo gratis subiturus est
 delatoris invidiam. Hæc velim eo candore admittas,
 quo ipse exigo. Nam quod ad me attinet, augendo
 arario non studeo. Sed quia publica utilitati condu-
 cere arbitror, & ita fieri debere jus commune demon-
 strat. Edictum anni MIOXLIX. idem constituit, ni-
 bil tum detrectantibus Ordinibus. Neque interim ad
 rem pertinere puto, quo pacto obstinata mentes fran-
 gantur. Potestatem vobis facio, concipiendi formulam;
 ita tamen, ut religionem mihi, & Majestatem illiba-
 tam servetis. Quodcumque autem videbitur, quam-
 primum ad me trans mitte. Præteritorum veniam
 quam requiris, quantillum profecturam existimem ex
 hoc conjicio, quod Fœderatos spe sua frustratos vide-
 am. Quanquam nec satis accipiam, utrum ipsos dun-
 taxat Fœderatos, an & Ministros, & sectarios gra-
 tia quoque dignos judices. Nolo tamen legibus con-
 stringi clementiam meam. De his quod videbitur ip-
 sa constitue, & præteriti furoris veniam fac, pro tua
 prudentia, & arbitrio. Vnos tamen condemnatos ex-
 cipio. Fœderati vero vinculum resolvant, & ad concio-
 nes, cœtusq; illicitos dissipandos omnem tibi industriã
 conferant. Hac demum lege gratiam ratam efficiam.
 Quò minus ipse iter in Belgium instituam, per immi-
 nentem hyemem non licet, deprehensuram me sine du-
 bio in mediis fluctibus. Primo tamen vere appellere sta-
 tui. Interim si conciones, & conventicula non cessave-
 rint, Ordinarias turmas, & præsidarios objicias. In
 Fœderatos easdem partes amplexos, conscribere exerci-
 tum. Præfecturas delectis attribue. Horum virtus se-

curum me efficiet. Nam & civitates ferè in obsequio stant. Et quo fidem illibatam retineant, praetores, & magistratus ad colendum officium litteris exstimulo. quas sine mora destinandas trades veredariis. Vale. ex Silva Sigovia Prid. Calend. August.

Hanc utique epistolam in longum transcripsi, non ut moli voluminis aut copiae confulerem, quod unum semper vitium maxime declino: sed ut boni Regis famam calumniis exonerem. Nemo scriptorum est aliarum partium, qui nocentem non pronuntiet. Servitutum, & regnum cogitasse mentiuntur. Et quo magis exosum populo faciant, pluram innocentiae ejus maledicta affingunt, praeteritis virtutibus, quas mitissimi Rex ingenii, supra benignitatem candidissimas exercuit. In sacra majorum (nec immerito) pervicacior fuit. Haec si adsint, caetera facile populo condonavert. Sed ab aequo lectore, sincerisque judiciis, saniores sententiam exspecto. Fata erant, quae Belgas urgebant. Ad quorum iram avertebam publica vota & supplicationes Rex in Hispania suscipi jussit. Eadem in Belgio fieri mandavit. Litteras quoque ad Proceres dedit, blanditiis plenas. Tempus appetisse moneans, quo constantiam suam fidemque probarent. Idem quoque magistratibus perscripsit.

Missis his epistolis, alii, atque alii tabellarii in Hispaniam perveniunt, nunciaturi
tristio-

tristiora præteritis, & afflictæ statum provin-
cia. quo in discrimine religio esset, qua in
perplexitate rerum Gubernatrix. Denique
cuncta fervere discordiis, sub infanda secta-
riorum audacia.

Ad hos nuncios indignari Rex capit, quod
sibi populus tam procaciter illuderet. Suc-
cinctisque legionibus ad omnem fortunam
opus esse ratus, tria equitum, decem peditum
millia in Germania conducijussit. Gens ar-
mis strenua, suaque indole in martem pro-
pensa, plura Cæsari, deinde & Philippo
Regi stipendia generose, fortiterque fecerat,
in venali fortitudine ignara perfidiæ. Sed
nec recens adacta in Sacramentum vexilla
destituit, quod tyrones Belgæ inter flagitia
non numerant. Et cum hodierna prudentia
statum robur in peregrinis constituat, inter
eos Germani, nihil cæteris virtute, nihil af-
fectu concedunt in principem, cujus ære mi-
litant. Turmas equitum in hunc modum di-
stribuit. Erycio Brunswicensi tradita sunt
tria millia; totidem Ernesto Brunswicensi.
Philippus frater quingentos accepit. Joanni
Bavaro centum quinquaginta; parem nu-
merum Joanni Willaertio attribuit. Pedites
vero in triginta tres manipulos cõtraxit. Ex his
decem cohortes Joannes Nassovius, totidem
comes Everstenius legerent. Gompenbergi-
um octo præfecit. Waldensingerus quinque
jussus

jussus est conscribere. Hos sibi Principes mercenarios pridem effecerat. Paucorum annorum debitam pensionem exigentibus persolvi jubet, missis in Belgium trecentis aureorum millibus. quantam summam necessitas requireret, & præsens fortuna permetteret. Ex eadem pecunia sexaginta duo millia præsidariis, turmisque Belgicis in sex mensium stipendia numerari præcepit. Cæterum ne Germaniæ dynastæ ad tanti exercitus famam, in suspicionem raperentur; necessitatem armorum Cæsari excusavit. Gubernatricem præterea quæ moliretur secretis litteris edocuit, Generalia Ordinum comitia differri præcipiens.

Jamque epistola quam ante transcripsimus, in manus venerat. Nemini dubium erat, Conjuratos malè sibi conscios, nisi ex Generalium Ordinum comitiis edicta non passuros. Nec mitius aliquid sperabat Gubernatrix. Itaque Viglium, Bruxellium, & Assonvillium ad se accersit ex Privatâ Curiâ, Barlaumontium, & Hachicourtiû adesse unà jubet. Soli enim ex Proceribus aulam instruxerant. Deliberare eos jubet, quid sibi statuendum de voluntate Regis; infirmo, ut videbatur, in præsens remedio. Illi commodius de his relaturam dicebant xv. Cal. proximas, in communi Procerum concilio. Absentibus iis de tanta re statui nihil debere. Nam si infelicem exitum haberent litteræ, omnem invidiæ molem

molem in se undaturam. Probata sententia, epistola magis non publicatur, quam supprimitur. Jam quoque ea quæ scripta erant ad aures Conjuratorum pervenerant; præcipue indignantium, quod nullam comitiorum mentionem epistola præferret, quæ tam profunde imbiberant. Credebant enim absque his tuto sibi caveri non posse. Et pro repulsa interpretabantur, quod Rex non scripserat. Itaque novis tumultibus visum est opus, & atrociori scelere extorquere, quæ Rex sine scelere indulgere non poterat. Interceptæ sunt à Gubernatrice Tornacensium epistolæ, quibus significabant Conjuratis, ut illico ad se mitterent, quid postremis eorum postulatis respondisset Rex Philippus, alioquin quæ destinaissent strenue effecturos. Vnde facile est conjicere, ex Conjuratorum instinctu transfactum esse sequens facinus, qui sectariis tanquam instrumentis ad flagitia abutebantur.

Ergo postrid. Idu. Aug. proruptum est in apertum sacrilegium. Compositionem sceleris referre non possum. Nemo enim in tanto consensu auctores meminit. Sunt qui auspicia Tornacensibus imputent; & ab his submissos, qui perditissimorum audaciam pecunia conducerent. Ego vero ut non unum aliquem populum, ita injuriam temporum accusare non desino, mutationem rerum pot-

*Initium
Iconomachia.*

ten-

tendentium. Trecenti circiter numerati sunt, qui sacrilegiorum licentiæ viam aperuere. Obscura fax, & vappa populi. & inde in audaciam pronior, quia occulta. Quorum unum, etsi maximè nefas, ne nominare quidem possum. Homines sine tribu, sine nomine, finibus Audomarensium egressi, mortalium omnium notitiam amiserant. Sed Monasteriorum opibus avidissimè inhiantes, primum omnium abbatiam Wulverghemiam, hanc procul Curtraco sitam, hostiliter diripiunt. Clausæ erant in ea virgines sacræ. Ipsa solitudo loci, sexusque naturalis imbecillitas, Iconomachorum audaciam erexerat. Hoc sceleris auspiciu[m] fuit. Imbutæque semel sacrilegio manus, nihil furori postea reliquum fecere. Calcere sacra, aras evertere, insultare imaginibus, ornamenta absumere flammis, violare sepulchra, ossibus defunctorum illudere. Mira prorsus & abominanda crudelitas. Quasi parum facinoris in superos admitterent, etiam manes lacessere sustinebant. Nunc demum intelligimus, quanto posteritatis damno eraserint litteras, Majorumque insignia marmoribus insculpta, quorum nunc vestigia aberranti sæpe conjectura multorum ingenia curiosè persequuntur, aut à famâ memoriam requirunt, nullo certo auctore subnixam. Neque hunc furorem catholici tantum detestantur: sed etiam

etiam quisquis aliarum partium liberalibus artibus ingenium excoluit. Iconomachorum tamen non intererat quid posteritas amitteret. Per omnem illam oram grassati sunt in templa. cæterisque ad eadem audenda exemplum præbuere, facilè sequentibus, quod timebant incipere. Diceres ergo incendium per rura discurrere. Ita confestim, & sine mora obscuriores aliquot pagos, pari audacia in Castellana regione, pertentant Sectarii & Ministri in partibus. Inde statim Bellam corripiunt. Cæterum Bellæ monasterium erat, quod ex Prioratu Carolus Cæsar in Abbatiam extulerat, translatis eò monachis D. Joannis Teruaniensis Benedictini Ordinis. In hoc Divus Antonius peculiari religione colebatur à populo. Vota quoque pendebant de pariete, sanctitatem loci testantia, quam multorum annorum donaria celebriorem effecerant. Argenti ingens modus altaria instruebat, cultusque ad magnificentiam sacrorum exacti. Hæc sectarii religionis odio, seu prædæ cupidine, scelerata pietate furiis consecrant. Non sacro, non profano manus abstinent. Sedi- bus suis Monachos exturbant. Nihil intactum, nihil integrum relinquunt. Ornamentis sacrorum abutuntur ad ludibrium, calicibus ad temulentiam. Et ne catholicæ religionis memoriam relinquerent; bibliothecam flammis absument, multorum annorum labore,

labore, atque impendio instructam; & in hac
 multa clarissimorum ingeniorum monumen-
 ta, quibus adhuc typi lucem negaverant.
 Omnia prorsus vestigia prioris sæculi abole-
 re decreverant, ut novitatem suam imputa-
 rent antiquitati, aptatoque mendacio, fabu-
 losæ origini apud posteritatem illuderent. Ni-
 hil ab infesto Christianorum hoste immanius
 expectes. Plane ut jam non sit, unde succen-
 sere Barbaris jure debeant. Igitur omnia quæ
 reperiebantur, aut rapta, aut consumpta e-
 rant. Avaritiam tamen satiare non poterant.
 Sparsas per agros locupletum domos præda-
 bundi irruebant, cultum ecclesiarum abscon-
 di simulantes. Quæ res multorum iram, rixas-
 que provocavit. Adeò ut quidem exprobra-
 rent Ministris, nihil aliud ipsos, quàm atroci-
 nandi licentiam sub larvâ pietatis aperire fu-
 rentibus. Et certè non aberraverât à vero. Et
 Ministri pudore victi, ad declinandam invi-
 diam, aurum omne, & argentum templo-
 rum ædituis jubebant restitui sub inventa-
 rio; cæteroquin ut in furem se animadver-
 suros. Fuere tamen qui abstruderent, &
 in crucem sublatis exemplum fecere. Ea
 res avaritiam cohibuit. At ne simili li-
 centia in posterum grassarentur; non di-
 spersi, & palantes ut antea; sed conferti,
 ac composito ordine iter instituunt. Pri-
 mi ibant Iconomachi cum bipennibus,

cate-

cæterisque instrumentis, obvia quæque fana
 invadere, & si resisteretur, fores dolabris per-
 rumpere jussi. Ministri duo proximè succede-
 bant, homines nullo studio exercitati. In eam
 provinciam ex sutrinâ vel textrinâ surrexe-
 rant. Populari tamen facundiâ & miscendis
 seditionibus validi apud multitudinem, cre-
 bris contumelijs in imagines debacchabantur.
 Post illos veniebant Diaconi, & Seniores; quos
 immensa sequebatur multitudo armis excul-
 ta. Hoc modo Stegram perventum est. quos
 Gallicus ibi Minister magno gaudio excepit.
 Inde Wervicū, & Menimā, & Wastenum, &
 circumjecta populati; ecce Messenensem ab-
 batiam, miserabili vastatione diripiunt. Nec
 Flandriâ contenti, prætereunt Lysam flumen,
 & Insulensium, aliquot vicos sacrilegio sce-
 dant. Donec omnem iram effunderent in
 Marquettense monasterium. Hinc Seclinium
 versi, ab accolis excipiuntur, qui ex finitimis
 undique pagis ad tutandam templi religio-
 nem armati convenerant. Multi Iconoma-
 chorum ferro cæsi, alij præcipitati in paludes,
 obscœnum spiritum in cœno evomuere. Ad
 Raslegemium quoque fama delabebatur, qui
 mox iupervenit cum militibus: Sed adven-
 tum ejus subitâ fugâ sectarij prævenerant. Et
 sic ibi aliquando rabies stetit: ut in Flandriâ
 rursus atrocius insurgeret, quam non satis ha-
 buerant miserrimè semel afflixissè. Vix Nor-

O

manno-

mannorum olim tanta fuit vastatio. Quadringenta & amplius templa triduanus furor absumpsit. Nec adhuc tamen oppida pertentaverat. Hoc unum deerat publicis malis. Manebat ibi adhuc aliqua magistratum reverentia: cum econtra in municipiis, vicisque, & pagis sine metu licentia grassaretur. Donec & oppida ad ultimum cessere.

Cæterum Egmondanus ad primum Iconomachorum tumultum Ipras processit, ut auctoritate nominis sui cives contineret in pace. Habebat in comitatu Flandrorum præcipuos. His auctoribus edictum promulgat, quo externi in civitatem recipi prohibebantur. Salutaris haut dubiè lex: sed absque armis exerceri non poterat. Et interrogantibus Egmondanum magistratibus, num templa tentantibus vim inferrent; contraxit humeros in cervicem, mandatum sibi non esse respondens. Mox inde se Bruxellam recepit ad concilium. Plerisque multum iridentibus, quòd adversus rebelles, & vim publicam molientes, custos & moderator provinciæ mandatum requireret. Expectandum illi mandatum fuisse, cum Gravelingam juxta, temerè pugnamciens, propè in discrimen attulit fortunam publicam. Bonos ergo desperatio cepit. Multi enim haut immeritò suspicabantur ea quæ acciderent sponte, vel fraude Procerum evenire. Malis autem aucta est alacritas. Et ex

alia
Nec
prox
nant
tur.
perft
lebat
sem
ripiu
sunt
tia l
adha
can
plab
se. I
mac
tim
nest
Ord
dies
lubr
defe
que
pta
fi,
tes
fun
in
tes

alia

alia parte gaudebant flagitiis Iconomachi. Nec tam Ministros, quàm prædam sectantes, proximam quamque civitatem rapinæ destinant. Plures furentibus cottidiè aggregabantur. Corrupta enim erat latius regio, & superstitionis suæ vindex unusquisque videri volebat. Raptim igitur Abbatiam Bellopratensem, haut procul Ipris, inopino tumultu corripunt. Inde à sectariis ex compacto acciti sunt in civitatem nemini clausam. Vi & licentiæ leges cefferant. Obstupuere magistratus adhanc turbam, & quid actura esset expectantes, alienam stultitiam immoti contemplabantur. Parum videbatur in plebe opis esse. Major pars occultis studiis favebat Iconomachis. Quibus se obscurissimus quisque statim applicuit. Itaque cùm nemo obstaret, funestæ pietatis crudelitatem licenter exercent. Ordinem sceleris non invenio. Totus tamen dies per sacrilegia consumptus est. Nec in delubris amplius restabat, quod polluerent: cùm desertum episcopi palatium, canonicorumque domos vi perrumpunt, & tanquam in capta urbe, bonis insultant. Inde tandem digressi, totam illam regionem impunè peragrantes, proximos Franconatus pagos pari audacia funestant. Ulterius progredi metus prohibuit.

Auriacus hætenus Antverpienses tenuerat in tranquillitate, lætissimis auribus accipientes, quæ in Flandria acciderant. Quorum suc-

cessu ad paria scelera animati, sordidissimo-
rum hominum audaciam pretio sollicitant. Et
inventi sunt, qui in diurnum solidorum decem
stipendium locarent operas suas ad flagitium.
Encœniorum tempus erat, decimo octavo
mensis Augusti. Tradito à majoribus more,
totum hunc diem impendere lætitiæ publicæ.
Populus ad hilaritatem effusus, vel temulen-
tiâ marcet, vel spectaculis oblectat ingenium.
Multi quoque mortales ex proximis urbibus,
pagisque ad solemnia confluunt. Magnâ pom-
pâ supplicatio instruitur, quam longa perso-
narum series, in historiam circumducta, ex-
ornat. Cives armati procedunt, cultu ad ma-
gnificentiam exacto. Post eos geminus sa-
cerdotum ordo, in candidâ veste, & dalma-
ticis. quos B. Mariæ simulachrum sequitur,
suppositis sacrificorum humeris sublatum.
Peractâ pompâ, non statim cellæ suæ imago
redditur. Sed collocatur in testudine templi,
& in octavum diem pietatem populi exspe-
ctat. Istum sacrorum ordo fuit. Civibus es-
go ad spectaculum intentis, fuere qui præ-
tereuntem statuam scurrili cavillo exciperent.
clarâ voce obstrepentes, Mariola Fabri (ita
enim appellabant à B. Iosepho, qui faber fue-
rat) hunc honorem tibi inter supremos mu-
mera. Quibus auditis mussabant inter se ca-
tholici. Sed ante alios sacerdotes excandue-
re. Iamque quod evenit, præfagientes ani-

no, sacrosanctam statuam vesperascente die
 cellæ includunt. Forte juvenes a sectariis con-
 ducti ludebant in templo. Notantesque sibi
 simulachrum è testudine subductum : unus a-
 liquis scurrilem captans voluptatem vocifera-
 ri cœpit, num timeret sibi Mariola, quod tam
 tempestivè concessisset in cellam. Per fidem,
 inquit, si *Vivant Geusj* exclamaverit, ut om-
 nes exaudiant, spondeo innocentem in sede
 mansuram. Cæterùm pro latere templi li-
 gneæ cellula erat, in quâ sedebat anus libitina-
 ria, cereolos vendens, quos supplex mulier-
 cularum pietas ferrato candelabro in dona-
 rium compresso pollice affigere consueverat.
 ollam præterea habebat, & in eâ absconditum
 cineribus ignem, extinctis faculis promitten-
 tem lumen. Dum ergo juvenes petulantius
 rident, cultumque divorum infamant contu-
 meliis, quidam ex illis anum accessit; & ro-
 go, inquit, mater, ilicet hinc i, rerum tuarum
 commercium interit. Secundum hanc vocem
 irata anus, præteritisque verberata contume-
 liis, in loquentis os ollam excussit. quam ef-
 fusissimus omnium risus sequebatur. Nec pro-
 cul ab exitu stabant furiosâ consilia; cùm in
 proximo obambulans Prætor, ad rixantium
 clamorem cum stipatoribus processit in tem-
 plum, cunctisque excedere jussis, minacibus
 verbis ultus est suum supercilium. Irati juve-
 nes majorem nautarum colluviem accersunt,

rursusque in templum armati perveniunt. Psalmos more suo cantare exorsi, iisque peractis, *Vivant Geusij* vociferari incipiunt. Ad quemsonum veluti Berecynthiâ tibiâ in furorem vertuntur. Principio quidem lâpadem dejiciunt, quæ de tholo suspensa, noctes diesque vigilabat cum lumine. Aras deinde, & imagines prosterunt, & tot sæculorum ornamenta. Horret animus ad memoriam. Multæ antehac hæreses libaverunt pacem Ecclesiæ. Sed animorum possessione contentæ, picturis, calaturisque pepercere. Hæc una exoriens, omnium ante se ferocissima, ingenuarum artium monumenta sustulit, ipsisque ingeniis bellum fecit. Centum non amplius erant, qui tantum facinus adorti sunt. Duarum horarum spatium furori indultum. Mox calentes iras ad monasteria transferunt, prælucentibus faculis, quas impiis manibus ecclesiis subtraxerant. Franciscanos resistere ausos, pluribus vulneratis in fugam conjiciunt. Et nemo postea insanos sufflaminavit. Per omnia templa liberè vagabantur, impetum festinantes, ut ante auroram sacrilegium perficerent. Quidam hæc XIII. Cal. acta tradidêre. quibus ego quoque accedo. Siquidem Auriaco absente contigisse constat. At ille quidem cum uxore, & Ludovico fratre publicam pompam spectavit, eademque vespera frequentavit convivia. Sed in tanta scriptorum varietate, exacta temporum

ratio haberi non potest. Parum refert
 quando actum. Omnes consentiunt in histo-
 ria. Cæterùm Iconomachi scelere audacio-
 res, expertique quàm inultè peccassent, primâ
 statim luce feruntur ad abbatiam S. Bernardi,
 secundò ferè ab urbe lapide. Nemo adhuc ex
 civibus audebat arma opponere, subitæ audaci-
 cæ torpore correptis. Consensum urbis latius
 metuebant. Tantum stabant attoniti in limi-
 nibus suis, alter alterum quærentes ecquid vi-
 dissent. Provector dies, nocturnæ tragædiæ
 calamitatem aperuit. Iacebant undique ima-
 ginum fragmenta, & majorem, quàm pro-
 damno speciem fecerant. Erant qui majorum
 donaria, erant qui sua agnoscerent. Metus
 deinde invalescere cœpit, ne locupletissimo-
 rum ædes Iconomachi corripent. Sed illi S.
 Bernardo reversi, rursus se recipiebant in tem-
 plum B. Mariæ, funditus everfuri, quidquid
 præteritus furor intactum reliquerat. Itaque
 ingentem detrahunt crucem, & in ea penden-
 tem Christi statuam, ad humani mensuram fa-
 stigii figuratam. Antonii Helmontii opus erat,
 cujus nobilissimam artem etiam in reliquiis
 colimus, atque infra pecuniam voluptas taxa-
 vit. Quippe harum rerum pretia, non ex emē-
 tium commodo, sed pro cujusque voluptate,
 aut curiositate extenduntur. Sed in eo scelere
 occupatis, Prætor supervenit; adjutus bono-
 rû studio, quos indignitas sceleris in ultionem

acuerat. Nihilque tale expectantes coniecit in vincula, ac paulò post in crucem sustulit. Senatus jus suum expertus, palam edixit, templorum spolia deferrentur in publicum. Idem quoque Ministri jubebant. Qui agraria licentia jam non contenti, concionum novitatem in urbem traduxerant. Eminebat inter eos turbulentus ille Hermannus, è Flandria accitus ad concitandos torpentium animos, eà tempestate facundia uberrimus. Et ille statim Cathedralē Ecclesiam B. Mariæ concionaturus arripuit, suis eam deberi contendens, ambitione Calvinistarum, numero & furore præstantium, & nunquam satis patientium in secundis consistere. Accidit quidem parva res, memoriā tamen non indigna. Fortè Ministrorum quidam monasterium S. Claræ concionaturus intravit. Claudebantur in eo virgines, quæ ex severissimâ disciplinâ sanctissimis moribus vitam instruxerant. Ad conspectum Ministri, omnes quasi fulmine ictæ procedebant in terram, pronisque perseverabant jacere capitibus. cùm ille attonitus, seu propria conscientia, seu novitatem facti stupens, vocem non invenit. & ab astantibus dicere iussus, cùm semel, iterumque frustra tentasset, pudore correptus monasterium destituit. Sed non ceteri Ministri tam segniter agebant. Vacuam templorum possessionem tanquam suam prædam rapientes, catholicæ religionis exercitium

cium undique excluferant. Indignum id ma-
 gistratibus visum. Propositoque edicto, secta-
 rios abstinere templis, suamque catholicis
 possessionem restituere jubent. Permoti his
 Ministri, & quanquam suorum pervicaciæ vi-
 ribusque confiderent, non audebant tamen
 palam contradicere. Videbant se potissimum
 vapulare sub Iconomachorum invidia, & præ-
 teriti sceleris suspitione urgeri. Senatum ita-
 que adire placuit. In curiam admissi templum
 sibi concedi postulant ad divinum officium.
 Nihil sua culpa factum ab Iconomachis, te-
 stabantur. Stimulis religionis actos esse, nec
 in potestate sua fuisse pietatis zelum compri-
 mere. si catholici temperarent ab injuria, in
 potestate se magistratus futuros. Senatus in
 hocrerum articulo dissimulandum sibiratus,
 benignè respondit. Non esse in potestate sua
 de tanta re statuere Auriaco absente. gratiam
 futuram quam ille dixisset. Post pauculos dies
 reditum promittere. Æquum interim esse,
 pristino cultui delubra restitui. Hac spe deje-
 cti, omnem tamen fiduciam in Auriaco repon-
 nebant. Excessurosque se templis denunciant.

Sed non ideo reliquæ urbes quietem fovere.
 Silvæducenses eodem tempore haut absimili
 rabie in templa sævierunt. Inde latè, & passim
 per omnem Campiniam, nec per vices, sed si-
 mul & uno quasi impetu diffusum est incen-
 dium. Brædæ, & Bergæ-ad-Zomam ad lassitudinem

tudinem spoliata sunt templa. Lirani ad Iconomachorum propinquantium famam, subductis imaginibus, in vacua delubra furētes admifere.

Aldenarda ut prima inter Orientalis Flandriæ, civitates concionandi licentiam in publicum extulerat, ita quoque prima nefarias manus sacrilegio polluit. Novem Iconomachi intraverant urbem, à Bacquerelio quodam mercatore conducti. Tantillus hic numerus sceleratę pietatis ducatum præbuit, populumque traduxit in partes. Cujus rabies non ante finem accepit, quam deesset in templis quod profanarent.

Gandavenses ex aliâ parte, alieni furoris successum specularantur. Satisque constabat, non quieturam multitudinem, si vel propius se admovisset Iconomachorum agmen, vel imparatam urbem sectarij aspicerent. Multa furoris indicia eruperant. Magistratus, ut par erat, anxius, ex adverso struebat consilia. Optimates omnes cum tribunis plebis vocat in curiam, sciscitaturus, quâ potissimum ratione Iconomachorum furias à se averterent. Non vanâ se conjecturâ augurari, mox in procinctu futuros. Militare præsidium accersendum esse, aut si sua ipsi tueri mallerent, solemni sacramento obstringendam esse civitatē in Iconomachorū perniciem. Optimates professi sunt futuros se in potestate magistratus. Idem factum à tribunis. Nā & hi ex Optimatū numero eligi cōsueverāt, ex quo Carolus

lus Cæsar rempublicam à populo ad primores
 transtulerat. Dato igitur Sacramento, iussi
 sunt tribuni legem iurisiurandi deferre ad
 multitudinem. Sed hic animi in diversa trahe-
 bantur. Inclamantibus passim & vndique se-
 ctarijs, salvâ pietate sacramentum dari non
 posse. Existimare se Iconomachos iure facere.
 Neque unquam effecturum magistratum
 ut vim inferant pietatem colentibus. Sum-
 ma itaque turbatio fuit, neutris invicem
 cedentibus, & quibus pristinæ religionis af-
 fectus inerat, & quibus odium. Pavidointe-
 rim sacerdotes ornamenta templorum, &
 quidquid sacrum sanctumque transferebant
 in arcem. Privatis quoque gentilia donaria ef-
 ferre permissum. Silebant tristi iustitio fora &
 leges. Silebant ceremoniæ & sacrificia. Ne
 provinciale quidem Concilium solita munia
 usurpabat. Captam esse urbem diceres. Pavi-
 dis cæteris, & quo tandem res evasura esset
 expectantibus, Sectarij quod pravâ mente cõ-
 ceperant, perficere constituunt. Nec ultra me-
 tus aut contatio; quia timeri se conspexerant.
 Itaq; XI. Cal. Septēb. sordidissima multitudo
 in globū collecta, Ioannem & Levinū Ongena-
 cum Claudio Goetghebure dimittit ad præto-
 rē, denunciare iussos, mādatum sibi à Proceri-
 bus imaginum excidium, cæterarum urbium
 exemplo: si nemo obsisteret sine noxâ fore: sin
 arma opponerentur viacturos. Proinde si trā-
 quilli-

quillitati publicæ consultum vellet, lictores sibi aliquot statueret in custodiam. Obtortuit ille ad hanc vocem, iramque multitudinis irritare veritus, satellites præsidio ire iussit, sub publicâ auctoritate licentius grassaturis. Propter Templariorum fanum ingens stabat manus, facinori parata, & responsum opperiens, Claves templi exigētibus, visis lictoribus aditus fores apertit. Quadringenti omnino erāt, qui mercenario opere destituto ex omni parte affluerant. fæx & purgamentum civitatis, in hanc amentiam à sectarijs subornatum, ne quid sacrum oculis occurreret.

Ex his triginta in aras, imaginesque sæviabant; ceteri cum justis armis ad defensionem confederant. Inde ad Augustinianos, ad Carmelitas, postea Dominicanos calentes iras transferunt. Augescente licentiâ, egentissimus quisque ex plebe ad prædam confluebat, nulloque obsistente irrumpebat monasteria. Sacerdotes, & religiosi secesserant intutum. Penam ac cetera prædæ exposuerant. Magistratus torpore pavidus, finem malorū opperiebatur. Et dum boni timent, pessimus quisque impune furebat. Iam non uno agmine sed in partes distracti, alij Nigrarum monasterium, alij Agnetensium, plures sancti Michaëlis fana devastant. Quippe Sanctæ Pharaïldis delubrum in transitu contaminaverant.

ant. Post hæc rursus in unum conveniunt; junctoque agmine Carthusianos aggrediuntur. Quippe eâ tempestate extra muros civitatis in vico Royghemio domicilium constituerant. Hinc regressi Beginas, Xenodochium, Ackerghemium, Deinsam, Bylocam, Gallilæam, Groenenbrillam corripunt. Ac tum demum in cathedralem ecclesiam Sancti Bavonis, feruentes sacrilegio manus intemperanter inferunt. Intempesta nox erat, & restabat adhuc quod polluerent. Correptis igitur faculis, ad sancti Nicolai, sanctique Iacobi templa decurrunt. & inde mox in sancti Petri abbatiam, monachorum fuga destitutam. Multa ibi nefanda fecerant: Franciscani tamen ut omnium ultimi, ita extrema rabie afflicti fuere. Quibus rebus senatus permotus, postridie rursus Optimates, cum tribunis plebis ad se accersit. Quippe civitatem a violentia diutius tueri non poterat inermi consilio. & atrociora sectarij minabantur, afflicturos se divitum domos, justitiam & tribunalia everfuros. Prætor quantum militum subitis delectibus posset, iussus est conscribere, fora quoque & vicos vigilijs insidere, tutisque præsijs firmare monasteria. Quatuor duces manipulis præpositi, Franciscus Wychuyse, Antonius Stoppelare, Franciscus Pascharis, & Arnoldus Boefsius. Edictum extraneis urbe cederent.

Cru-

Cruces in foro ad terrorem eriguntur, denunciata morte sanctitatem templorum violare audentibus. Sed jam Iconomachi portis excelsferant. Per pagos vicosque liberrime vagabantur. Non enim habebant qui furori eorum auderet intercedere. Nec jam dubitabant oppidis quoque vim inferre, multitudinis conscientia freti. Sed magistratibus ad providendum tempus dederant. Alofti, Teneramonde, Contraci à custodibus excluduntur. Clausas quoque portas Brugis inveniunt. Multi quidem in ea civitate novitatibus capiebantur: bonorum tamen numerus prævaluit. Et miles nuper conscriptus, obsequium fidemque colebat.

IX. Cal. Septem. Valēcenenses pervertuntur, aliquanto serius, quam pro civium ingenijs. Noircarmius, uti diximus, huic urbi præfectus erat, egregiā in regem fide & obsequio clarissimus. Ad primam erumpentium concionum famam Valencenas properavit. Sed cum sine armorum metu, cives in officio continere non posset, Bruxellam festinat ad corroganda auxilia. Interim Ministri superciliosā auctoritate plebem exstimulant in Iconomachiam. Turpe sibi credentes facinus differre, cuius ipsi alijs auctores fuerant. Licentia à paucis orta, plures attraxit. Nullo Optimatum obstitero auso, fores templi B. Mariæ hortantibus Ministris vi perfringunt. Inde Beginasium. & S.

Gauge-

Gaugerici, ac cætera fana parifurore corripiunt.

Eâdem die Tornacenses ex composito paria incipiunt. Initium cœpit ab obscurissimis hominibus, quos ex agricolis Ministri promisso stipendio ad piaculum conduxerant. Ea enim tum maxime ars placebat, quia semel, iterumque feliciter cesserat. Miscellanea plebs mirâ densitate conjungitur intransibus. alios stimulabat cupido prædæ, plures conscientia sua & religionis odium, omnes tamen pari animo in furorem surgebant. Milites aliquot in statione locati erant, qui sacramentum Regis acceperant. Eos prætor civitatis ingressis Iconomachis volebat obijcere. Sed ad stringendum ferrum compelli non poterant; haut aliâ lege conscriptos se causantes, quàm ut civitatem à populatione, tuerentur. Sed à sectarijs pecuniâ corrupti erant in patratu facinoris. Unde enim Iconomachis tanta fiducia, ut manipulis ipsis inspectantibus tam licenter sævirent in templa? & non vindices timerent, quos in se potissimum conscriptos cognoverant? Delubrum B. Mariæ primus grassantiû impetus contaminavit. Rapta & fracta sunt omnia, quibus avaritia, & vis pares esse poterant. Tum denique viscera terræ scurari incipiunt. Quippe canonici impendentem tempestatem prospicientes, aurum omne, atq; argentum, & opulenta signa, cum pretiosissimo cultu

cultu humi defoderant. Et hoc ipsum, nescio
 quo prodente ad sectariorum aures allapsum
 erat. Forte accidit, ut Adolphi Geldriae ducis
 sepulchrum perfringerent, eruentes e condi-
 torio cadaver, quod per tot annos in hunc di-
 em illibatum servaverat unguentorum suavi-
 tas. Itaque tanquam non satis poenarum vi-
 vus pependisset, reliquijs ejus per ludibrium
 insultant; indignum humo clamantes, qui
 violare eum sustinisset, per quem in humum
 venerat. Ille quidem per summum nefas scele-
 ratas olim manus patri injecerat. egeratque
 se auctorem facinoris, cujus ipse in alios vin-
 dex esse debuerat. tantoque immanius faci-
 nus visum, quod nullam aliam causam extimulare-
 tur, quam ut sceptrum, quod expectare de-
 bebatur, seni eriperet. Ergo ut insignia majesta-
 tis viventi extorqueret, prope parricida exti-
 terat. Invalidum quippe senem, & vix fir-
 mantem vestigia, per aliquot milliaria, nudis
 pedibus in carcerem protraxerat. Posthinc ab eo-
 dem exhaeredatus, cum succedere tentasset,
 Carolus Burgundiae dux pari supplicio juve-
 nem affecit, multosque annos, diris vindictam
 exigentibus, in custodia habuit. Caterum Ca-
 rolo sublato, a tumultuantibus Gandavensibus
 dux constitutus, acieque victus, ac caesus
 Tornacensibus humanus traditus fuerat.
 Daturus exemplum posteritati, nunquam la-
 tis idoneo supplicio expiari parricidia. Interea

Tornacensibus humanus traditus fuerat. Daturus exemplum posteritati, nunquam satis idoneo supplicio expiari parricidia. Inter ea Tornacenses diebus aliquot per scelus exactis Valencenensibus sociantur; junctoque agmine circumjectos pagos pari immanitate vastant. Vrbs Orciacum in proximo erat. Adoriri hanc constituunt improvise facinore. Sed Raslegemius, inductis in eam agricolis, tutam reddiderat. Oppugnare non ausi, iter flectunt, & S. Amandi, Marchiani, & Hafnonii abbatias corripunt. Vicognii præterea speciosam bibliothecam flammis consumunt, quam multis sæculis cumulaverant monachi, & ut in illa ætate memorabilem fecerant. Et sic ibant ulterius, Aquicinctensem abbatiam vastaturi. Sed ibi eos Robertus Longevallius Dominus de Tour, & Fridericus Guyonius territorii prætor armati expectant. Ingentem circa se habebant agrorum manum, ex proximis vicis pagisque collectam. Multa cum strage in sectarios inveci, diversis itineribus dissipatos interficiunt.

Nec cessatum est in Hollandia. Sed piget curiosius inquirere in tot facinora. Brederodius turbulentiâ ingenii apud plebem validus, Amsterdamentes, & Viannenses facile concitavit. Quorum audaciam Ultrajectini statim, & Lugdunenses imitati sunt. Provincialis concilii reverentia Haghenses aliquam-

P

diu

diu in modestia continuit Iconomachis ad extremum vulgantibus, mandatum sibi à Proceribus templorum excidium, permitti sunt infanxi suæ; quia reprimi amplius non poterant. Delfenses sacro cultu, & imaginibus subductis, nuda altaria furentibus exposuere. Industria consulum Dordracenses & Goudanos à furore cohibuit. Harlemum, Rotterdamum, & Gorcomium nescio sanè qua felicitate, fatalem illam stragem evasere.

Nutantem Frisiam Arenbergius acerrimè cohibebat. Sectarii tamen contineri non poterant; arte & impulsu Conjuratorum, res novas undique molientium. Lee wardæ igitur, & Groeningæ ira multitudinis in sacra incubuit.

Geldria penè tota pro religione stetit, Megemi sollicitudine. Nec deerat Culenburgius, mobilissimum quemque Neomagi tentando. Cæterum magistratus conatibus ejus prudenter occurrit, urbem excubiis firmans, & exulare jussis, quoscumque novitatibus deditos perceperat.

At Zeelandi haut tardè descivere, initio à Vlissingensibus, & Campverensibus orto. Cum Optimates cum episcopo haut segniter Middelburgi resisterent, valentiorum impetu ad ultimum succubuere.

In reliquis provinciis nihil irarum. Bonorum numerus malitiam supplantaverat. Ca-

macra

meraci quidam Joannes Clericus ad confessionem Augustanam provocare ausus multitudinem, stultissimam vecordiam capite expiavit.

Horum omnium ignara adhuc fere Gubernatrix, securè contrahebat Proceres in concilium, quod fortè tunc solemne condixerat. Venere ergo in Curiam Auriacus, Egmondanus, Mansveldius, Hornanus, Arenbergius, Hoochstratanus, Barlaimontius Hachicourtius, Noircarmius, Viglius, Bruxellius, & Afsonvillius. Recitatæ sunt sedentibus epistolæ, Prid. Calend. præteritas à Rege missæ: Adduntur his mandata, quæ Bergësis & Montignæus in Hispaniam detulerant. Crebrior sententia fuit; *Transactum esse utcumque de conditionibus, quas exegissent Conjurati. Inquisitionem quippe sublata esse. Quid de legibus Rex censeat, ex eo satis intelligi, quod ad examen Concilii Status revocari iusserit. Arbitrium ejus expectari de Generalium Ordinum comitiis. Hæc priori libello dequestos esse Conjuratos. Posterioribus codicillis cautionem securitatis postulasse. Nec ea in re difficilem se præbuisse Regem, nisi quod intra paucas condiciones esse voluerit, qua nihil pertinerent ad Conjuratos. Eos itaque primo quoquo tempore securos reddi oportere, ut resolvant scelus, sub cuius fiducia populus tam perniciosus inciperet. Cæterum de formula cautionis aliquantisper variatum in senatu. Quidam enim diploma abolitionis tradendum*

censebant. Sed paucorum assensu audita est
 hæc sententia. Abolitionem enim non con-
 cedi peccasse se negantibus. Gubernatrix
 quoque suffragium his adjecit, jussitque Au-
 riacum, Egmondanum, Hornanum, & Af-
 sonvillium in quem putarent modum, cau-
 tionis tabulas concipere. A Proceribus dein-
 de remedium quærere cœpit in præsentium
 turbarum incendia. Tum quidam ex his diu-
 tius non pressere studia sua. *Sectariis aliquid in-
 dulgendum*, dicebant. *inclinatam rem aliter sisti
 non posse. Validissimas civitates novitatibus accessis-
 se. E tranquillitate futurum, si sacrorum suorum
 cultum his permetteret.* Gubernatrix tantum se
 facinus negabat facturam. *Quis deinde, in-
 quit, in officio mansurus est, si hanc semel licentiam a-
 peruero? An non alie statim civitates erupturæ sunt
 in eandem insaniam?* Ad hæc renidens Auriacus,
*facies, ait, Domina, quod placebit. Aptiorem ta-
 men medicinam non invenies. Hæc nobis remedia ma-
 jorum prudentia descripsit. Atque ut optima esse cre-
 damus, præteritorum seculorum tranquillitas experta
 est. Hac arte Græci pacem tutati sunt, inter tot reli-
 gionum discrimina. Hi mores Turcas continent, Ger-
 manos, Polonosque tranquillat. Nisi forte major in-
 ter se collidi provincias, funditusque everti quidquid
 præteritus furor reliquum fecit. Vides quantis viribus
 sectarii succincti sint. Ducenta armatorum millia in
 nos promittunt. Quorum numerum, ut de industria
 augeant multi, magnum tamen vel ex mendacio esse*

*injicio. Tutius igitur est exarmatos illos relinquere
 infania suæ; quàm ut contumacia accensi, atque omnia
 polluentes, dissensione populi abutantur ad tumultus,
 ac mutandi status occasionem arripiant, tradituri se
 regendos externis principibus. Dirigit Gubernatrix
 ad has voces. Ingentique suspirio pectus
 concutiens, dimisit vultus in terram cogita-
 bundæ similis; receptoq; animo, quomodo, ait,
 tantum admittam piaculum? Egon' hisce oculis ir-
 religionem aspiciam, contempto Regis mei imperio? Si
 satis ita videbitur, extingui malo in innocentia meâ,
 & innoxium cælo transcribere spiritum, quàm tanto
 dedecore famam polluere. Simul his, iratæ si-
 milis, recepit se in cubiculum. Erat sa-
 nè magnanima mulier, & in contubernio
 amitæ Margaretæ Hongariæ reginæ, ad
 principales curas nutrita, virili constantia
 vitia sexus prorsus exuerat. Proceribus in-
 vicem se intuentibus, concilium dissolvi-
 tur.*

Horum omnium Conjurati non ignari, in-
 faniora præteritis agitare incipiunt. Mittunt
 igitur ad Iconomachos, qui juberent eos ac-
 cepto signo splendidissima quæque perver-
 tere Monasteria, ac deinde simul ex omni
 parte in regiam versus iter dirigere. Interim
 Gandavensium, Tornacensium, & Valence-
 nensium, aliorumque facinora crebri nuncii
 in aulam detulerant. Et in illo rerum articu-
 lo perplexæ Gubernatrici, Iconomachi tan-

dem appropinquare traduntur. Hoc fulmine non mediocriter percussa, cogitationem altius mittere cœpit, quò evasura tandem esset tempeestas, ex omni parte in caput suum promissa. Ingens vis hominum erat, ex diversis regionibus ad se tendentium. Flandri Affelghemiensem, Silvæducenses Tongerloensem abbatias quieti circumsedebant, expectantes irrumpendi signum, quod ni libertas religionis indulgeretur, daturos se Conjurati promiserant. Cum Antverpienses e contra, dispersi per monasteria & pagos, fœdis rapinis, incendiisque grassarentur. Prima luce Mechliniam ex improvise adorti, mixta sibi oppidanorum colluvie, Franciscanos & Carmelitas exspoliant. peractoque scelere, Villordiam se proripiunt. Adventus tumultuantium latè terrorem dedit. Passim enim jactabant, postridie se Bruxellam, atque in ipsam adeò regiam agmen moturos, ad paria facinora. Inops consilii Gubernatrix, jamque magis magisque malorum undique urgentium imagine concussa, cum alii super alios nuncii vera falsis miscentes, & tristiora omnia referrent; Vigiliam ad se accersit. Consuetudinem illius jam pridem intermiserat, offendere Proceres verita, quibus ille fastiditus erat, ob virtutem & constantiam improbitati inimicam. Metus suos strictim adveniēti exposuit, & quid ad hæc sibi faciendum,

ne differret expromere. Plus, reponit Viglius, duo anni sunt, ex quo scire potuisti, quo furiosa & occulta quorundam Procerum consilia vergerent. Sub quorum invidiâ potissimum vapulavi. quia liberius quam expediebat mihi locutus sum, quæ pertinere credebam ad obsequium Regis, ad integritatem religionis, & salutem publicam. Sed aures tuæ malignis insidiis assuetæ, uni mihi ita semper clausæ fuere, ut nihil nisi lesurum admitterent. Illa quidem peccasse se fatebatur, amicitia specie deceptam; in eo tamen articulo stare res suas, ut quærendum potius esset, non quid facere debuerit, sed quid facere debeat. Tum Viglius, an mandata Regis exequi haberet in animo, interrogat. Cùm paratam se respondisset. Vade ergo, inquit, & eandem legem propone Proceribus, à quibus exigis fidelitatis Sacramentum. His qui obsequium contumaciæ preponunt, protinus te adjuuge. scriptoque milite, custodiam corporis tui delectis attribue. Multi in partes tuas haut dubiè abscedent, ubi te obstinatam viderint. Satis virium in his tibi. Contumaces tamen ita non devovebis, ut contumeliosè haberi se putent. Arte nempe est opus. Et potissimum dominantium arcuum, dissimulationem usurpa. Blanditiis verborum excultos sic fove, tanquam aliquando redituri sint ad officium. Nam si pati non potes ut suspectos se non sentiant, despectam dignitatem aperies injuriis. Non dubitavit Gubernatrix confestim exequi virile consilium. habitoque senatu

eandem condicionem Proceribus proponit. Mansveldius, Arenbergius, Barlaumontius & Noircarnius, sine cunctatione sacramentum accipiunt. Egmondanus paullisper dubitavit. Auriacus, & Hornanus pertinaciter abnuere. Supervacuum dictitantes juramentum dicere, quod in Gubernaculorum auspiciis, & saepe antea advocassent. Suos quemque mores continere. nulla religione constringi perfidiam. De cætero præfecturam civitatis Bruxellensis Mansveldius accepit, mille octingentos pedites legere iussus. Oppidani mercedem in mille promiserant. Trecenti ecclesiasticorum stipendio meritori erant. Reliquis sufficiebat ærarium publicum. Præfecturæ militares distributæ sunt in promptissimos. Inter quos Philippum Launojum Beauvosi dominum, Balduinum Gavrium Inchi dominum, & D. Estanburgium comitis Lignii fratrem eminuisse comperio.

Fortè per eos dies Arschotanus Bruxellam venit. In itinere B. Mariæ Hallensi votum exolvit. Sed ut ostenderet, quanta fiducia sperneret sectarios, ministrorum omnium capitis tegmen B. Mariæ imagunculis instruxit; atque in eo habitu spectandum se Bruxellensibus exhibuit. Cæterum is Gubernatrici magnopere suadebat, ut desertâ Bruxellâ, Hannoniam peteret, caput suum subductura periculis, quoad subsidisset tempestas furoris popularis.

ac propitiōra fata regressum promitterent. Sed hoc consilium Gubernatrici magis, quam Viglio placuit. Cumque audivisset de fuga eam cogitare, obnixē rogare cœpit; ne rebellibus regiam proderet. *Quis enim, inquit, deinde pro aris arma sūpturus est, si fugere ipsa perseveraveris, tuo metu ceteros præmonitura, quid metuendum sit à sectarijs, haut dubie erecturis altius supercilium? Dignitatis tuæ præsentia hic est opus. Aliter civitas contineri non potest. Quid enim times? Nemo Procerum, nemo nobilium, ex saniori populi parte nemo, ubi periclitari te aspexerit, auxilium non expediet, salutemque suam tue non præponet; quos omnes pari metu fugitiva percelles, & ad resistendum ignavos efficies. Tanto in bellis momento est præsens majestas, pro qua gloriosum sibi quisque ducit occumbere. Iterum atque iterum cogita, quam magnum Reginarum ministrorū numerum desertura sis, quorū nemo sequetur fugitivam. Vt cumque igitur ipsa evadas incolumis, ex maxima tuorū parte perire hic incipies. tot fidelissimos viros tractura in ruinam, opperiri paratos quidquid fortuna decreverit. Haut segniter has voces accepit Gubernatrix. Vice-rat pudor contemplationem periculi. Iamque prorsus damnaverat abeundi consilia: cum Auriacus denunciaret ei, Iconomachos admonuisse propius agmen, omnesque omnino monachos & sacerdotes, cum ministris Regijs statuisse conficere. Idem mox Egmondanus, & Hornanus diversi alius ab alio, detulere in regiam. Seu vera hæcerant, seu ad concitan-*

dum terrorem efficta, non dubitavit tamen Gubernatrix pro compertis accipere. Itaque consilium fugæ, quod paullo ante constantissime abjecerat, rursus revocavit, ingenti consternatione perculsa. Purpuratos quoque in sequentem diem adesse jubet, discedenti sibi præsidium. Præparatisque omnibus, ad soporem momentaneum processit in conclave. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat, tot simul cogitationibus obversantibus animo. Luce prima Viglius supervenit; & quo tam subito properaret, interrogat. Tum Gubernatrix præsentis metus effata, & quæ manentibus instarent pericula; prudenter quoque facturum, dixit, si fugam simul adornaret in Hannoniam, depulsurus à jugulo certissimam perniciem. Parum se distare à captivitate. Nihil mitius sperandum à furentibus, quam insignem aliquam contumeliam, aut mortem. Non esse opus caput ruina offerre, cum Hannonia pateat, exceptura ipsos, tutissimo hospitio. Viglius convenientem præsentis rei sententiam orsus, longa oratione deterrere rursus eam cepit ab in tempestiva fuga; hortando, monendo, refutando rumores, castigando formidinem. Et ob id prolixiori sermone indulgebat, quia interim ad futuros sperabat Proceres, quos eandem opinionem fovere didicerat. Nec mora, Mansveldius, & Noircarmius supervenerunt. Quorum tum operâ potissimum utebatur

tur

tur Gubernatrix, suspectis ijs, quos novitati-
 bus oblectari cognoverat. Illi bonum ani-
 mum habere eam jubebant, identidem com-
 memorantes; *ne fidsimos, & de Rege optime me-
 ritos Ministros desereret. Fortioribus consilijs obfir-
 maret animum. Superesse vires adversus incondi-
 tum vulgus, nullo duce, nulla disciplina ad bellum, tan-
 quam ad pradam ruens. Ausuros se tentaturosque
 extrema pro salute illius. Fortunam & Deum ad-
 fore conatibus, meliorem causam tutantibus. Nec sua-
 suos hac fuisse, si crederent, caput ejus objectari discrimi-
 ni, aut victoriam in lubrico consistere.* Dum hi
 loquuntur interim Viglio spatium fuit, quo
 dimitteret ad magistratus, qui egressu civitatis
 aulicis interdicerent. Quorum imperio sta-
 tim clausæ sunt portæ, firmatæque vigilijs.
 Mulum diei processerat, Proceresque passim
 coibant in curiam solemnibus officio. Sed impe-
 dimenta quæ præcesserant ante portas cohibe-
 bantur. Et hoc ipsum præfecti mulionum
 renuntiaturi accesserant. Tum Viglius, *vi-
 des, inquit, impositam tibi manendi necessitatem?
 Necdum intelligis quantum in te una momenti civibus
 sit?* His Viglij verbis, magistratus (nam & ip-
 sos simul in conspectum admiserat) adjiciunt,
 spondere se milites quos promiserant, mox in
 promptu fore. Civitatem quoque Regijs par-
 tibus se applicituram. Egregiam sane glori-
 am eo die Viglius tulit servatæ reipublicæ;
 laxante paullatim animum Gubernatrice for-
 tiori-

rrioribus consilijs, quæ ex omni parte congeriebant purpuratorum fidissimi. Et vergens ad meridiem dies itineri non sufficebat. Proceres itaque à prandio in concilium venire iussit. Actum ibi de pace; cum iidem illi fugæ auctores, libertate opus esse rursus clamabant. Non quod constaret profuturam in sincera remedia; sed quia pro tempore aptiora non succurrerent. Optimis quibusque jam non adversantibus, & Auriaco potissimum urgente; ne perseveraret obstinata religionis defensione religionem perdere. Multos dum pondere, quo gravantur, flecti nolunt, frangi. Temporaria aliqua indulgentia opus esse, ad avertendam malignitatem fortune, quando aliter mitigari non posset. Neque ipsum Regem, si inermis hic fiet, alia medendi ratione usurum. Quacumque tandem conditione perniciem publicam honeste reddimi. Per æqua, per iniqua cedendum esse necessitati, quæ staret ante rationem, cui prudentia succumberet, & consilia omnia obsequerentur. Cum eadem Hornanus, & similia cæteri confusis vocibus jactarent; victa consensu Gubernatrix, multumque obtestans; ite ergo, inquit, quandoquidem si videtur, nunciate Conjuratis, si posuerint arma sectarij, eos qui inermes, sine confusione, & scandalo, illo ubi nunc agitentur, ad conciones procederent, non meri armata, aut via facti persequendos curaturam: quod Rex aliter statuerit ex Generalium Ordinum consilio. Hac tamen lege, ne molesti sint Romanam religionem exercentibus, usumque templorum Catholicis restituant.

Per-

Perplexa haut dubie oratio erat, nec dantis, nec negantis libertatem; non mansuram tamen, quia salvo principatu concedi non poterat. Facile Conjurati quid vellet, intellexerunt. Sed verba ejus in alium sensum detorquendo, sacrorum se licentiam adeptos impofuere credulo populo. Confestim igitur Affelgemium, Vilvordiam, & Tongerloam dimitunt, qui juberent inde movere Iconomachos, atque suas quemque domos sine noxa recedere. Post hæc Proceres illi, quos ante ad hoc officium destinatos dixi, in colloquium veniunt cum Conjuratis, tabulasque à Gubernatrice obrulere in hæc verba.

Cum supplices nobiles XIII. Cal. Septemb. ad Gubernatricem redire jussi fuerint, libello responsa daturam: commodum ex Hispania nuncius appulit cum codicillis, rata omnia facientibus quæ exegerat. Quippe Rex inquisitionem abrogari, atque edicta resingi non recusat. Generalium Ordinum conventum tantummodo distulit. Ad quem maturandum omnem ipsa operam datura sit. Supplicibus interea cavere non detrectat. quia nihil unquam antiquius habuit, quam scrupulum & diffidentiam eximere ingenijs eorum, qui tristioribus consilijs imbutum esse Regem existimant. Causam & occasionem malorum omnium. Ex eo quò hinc ille recessit, nullum prætermisit benevolentie signum erga subditos. Ab ingenita clementia, animique bonitate non degeneravit. cum nihil ab animo ejus sit alienius quam iracundia. Itaque præteritarum rerum

rum

rum gratiam lubens fecit, & in hanc rem consignandarum tabularum Gubernatrici plenum dedit arbitrium. Cum itaque hoc ipsum exequi ipsa in animo habeat: à supplicibus vicissim promissorum fidem postulat; nempe ut solemni sanciant sacramento, non facturos se dolo malo, neque etiam machinatos, quod Majestati Regia, quod statui publico, quod provincijs, aut subditis adversetur. Officium fastigijs debitum se culturos. Manumque commodaturos, ut tumultus sedentur; ut intra frenum cohibeatur insurgentis populi licentia; ut multitudo deinceps extra leges non exeret; ut cesset templorum monasteriorumque vastatio, & sacrilegia; ut tam abominandi sceleris auctores merita ultione plectantur; ne vis fiat ecclesiasticis, justitia ministris, aut nobilibus, aut subditis; arma confestim ponantur; ab insolitis regionibus conciones arceantur; atque hæc, si ubi jam sint, aut factæ fuerint, ut inermes, sine turbis, & scandalo frequententur; ut externos hostes & seditiones excludant; ut hi denique, quos hodierni seculi novitas turbavit, patienter leges accipiant, quas ex consilio Generalium Ordinum decreturus est Rex. Actum Bruxella x. Cal. Septemb. signatum. Margareta.

Lectis condicionibus nihil eorum displicuit Conjuratis, nisi quod catholicam religionem profiteri juberentur. Nam hoc ipsum quoque legibus adscriptum fuerat. Et plerique eorum novum dogmatis disciplinam imbiberant. Dato itaque solemni sacramento, Assonvillius diploma cautionis exigentibus, porrexit, in hunc modum.

Margareta, divina gratia, dux Parme, & Placentia,

tie, Gubernatrix Belgarum, hasce litteras inspecturis,
 S.D. Cum Nonis Aprilis prateritis, libellus nobis oblatu
 sit à non paucis nobilibus, Inquisitionem & edicta ab-
 rogari, & secundum Generalium Ordinum conciliu m
 novas leges constitui postulantibus; digna resvisa, quam
 transmitteremus ad Regem: sed ne supplices interim sini-
 stris suspicionibus urgerentur, eundē libellum, & com-
 pactum, & quæ deinde secuta, in peiorem partem accipi:
 unde timeri poterant graviora prateritis: consultis Pro-
 ceribus, transcripsimus Regi, ut cavere veller supplicibus.
 quidquid ante huc diem factum esset, fraudi non fore.
 Sed cum in illo mora non fuerit; Nos de pace, & tran-
 quillitate sollicita, nihil prius duximus, quam eosdem
 supplices obsequio reddere, cui ex natura, & sacramento
 obstricti sunt. Pro auctoritate, & mandato quod à Rege
 accepimus, pro dignitate, quā gerimus, rogatis Procerū
 sententijs, cautionis tabellas, manu nostra signatas indul-
 simus in hanc sententiam. Formula deinde quam
 paullo ante transcripsimus inserta erat. Seque-
 bantur autē hæc verba. Sciri volumus, nos pro fa-
 cultate à Rege accepta polliceri, libellum & compactū,
 & quidquid in hunc diem factū est, nemini eorū fraudi
 fore, secundum sacramentum nobis dictum, ad præscrip-
 tam formulā. Mandamus itaq; Gubernatoribus, equi-
 tibus Velleris, Consiliariis Status, Præsidi que ac Concilio
 Privata curiæ, cunctisque in officio constitutis, uti hanc
 eis cautionem inviolatam servant, nec quid in contra-
 rium fieri curent, patianturque. Quippe ita Regi pla-
 cet. Bruxella VIII. Calend. Septemb. MDCXVI.

Post hæc conjurati quoque solemnibusta-
 balis

bulis testabantur, pactis se conventis staturos; intercessurosque ne contra fieret. fœdus denique ratum fore, quamdiu fidem datam Rex servaverit. Sic ergo utcumque conciliati sunt animi. Multum irridentibus prudentioribus, quod sponsonem à principe subditi exigerent. Quasi vero defuturi sint prætextus Regibus, injuriæ suæ parentare volentibus? Bonos cives obedientia commendat. malos nulla cautio, nullum Sacramentum securos facit. Regnandi lex jugum omne excutit, quod cum summi imperij nomine non convenit. Conventiones & pacta privatos obligant. Nullum tantum est sacramentum, cui salus publica astringitur. Post hæc Conjurati in curiam veniunt. Nec infesto Gubernatricis vultu excepti sunt. Promissorum fidem iterantes, necessitatem cautionis excusabant. Illa quidē memoriam omnem præteritorum delere eos jussit, cancellarique tabulas fœderis. Sed hoc ultimum non impetravit. Proceres itaque dimisit per provincias ad publicandam pacem, motusque sedandos, & subigendos eos qui averfarentur imperium. Denique ut terrorem seditiosis incuteret, extemplo edicit; *ne conciones frequentarentur ab armatis. Ut vis fieret templa vastantibus. Qui occideret eos, jure facturum, premiumque accepturum, tanquam publicæ tranquillitatis ultorē. Qui non prohibuisset, aut restitisset injuria, cum facere possit,*

um se pro hoste habituram. privilegia adempturã civitatibus in facinora consentientibus.

Tunc sectarij paullo antè sævi, subito metu obtorpuère. Nullã ferè spe reliquã in Conjuratis, quos pro defensione catholicæ religionis execrationibus videbant obstrictos. Quippe Conjurati, Inquisitionis edictorumque abolitione contenti, sacrorum licentiam communi consensu non exegerant. Multi ex his bona fide redibant ad officium. Singuli aut plures in contumacissimas quasque civitates delegabantur, qui continerent populum in pace, & promissorum fidem exolverent. E quibus Ioannes Casenbrootius Backerselij Dominus, Martinum vander Moten, & Ioannem Winghene, alterum Rotnaci, hunc Aldenardæ cuncta turbantes, animose compefcuit. Oeconomus erat Egmõdani, vir cæteroqui rectus, sed infelicitate temporum ad conjuratos abstractus, fidem postea Gubernatrici sincerè exhibuit, & Iconomachorũ res primus afflixit. Paulo enim post quadraginta circiter sacrilegi Rotnacensium finibus egressi, ad solitas furias accingebantur. Egmondanus ad persequendos eos Backerselijum dimisit cum turma equitũ, agricolis aliquot armatis sequi iussis. Sed Iconomachi extra Flandriam processerant. Angiã Hannoniæ oppidum adorti, adulterato Gubernatricis diplomate ab ignaris intra mœnia recipiebãtur. Tẽ-

Q

plif-

plis que miserrimè afflictis ad par flagitium Gerardimontes transeunt. Obvium ibi Backerselium habuere. Non præviderant ejus adventum, nec si prævividissent, satis virium ad resistendum erat. Fit igitur cædes, non prælium. Duodecim ex Iconomachis primo impetu absumptis, reliqui terrore consternati in potestatem venere. Quorum alios Backerselius in patibulum sustulit, alios virgis cæsos, mutare solum exilio jussit. Tantumque metum ea clades provinciis intulit, ut ex illo die nemo amplius auderet in sacra peccare. Igitur optimus quisque resumebat animos. Conjuratorum autem præcipuis metus incessit, si turbata cuncta componerentur, ad ultimum se daturus supplicia. Ludovicus Nassovius misit ad Egmondanum sub Conjuratorum nomine, qui absterret eum ab ejusmodi cæptis, & si perseveraret Iconomachis injurius esse, Conjuratos ultionem expetituros. Cæterum Egmondanus hæcenus medius, dubiusque, & quasi temporibus insidiatus, huc atque illuc consilia flexerat. Tum demùm victus à fortuna publica, sectariorum conatibus auctoritatem objecit, nihilque tali denuntiatione absterretus, fluentem statum severitate restituit, quem paullò ante nimia indulgentia in præceps deduxerat. Adeo turbarum remedia fortiora sunt, quam initia. Sed ante omnia Gandavum præsidia induxit. Iconomachos passim

com-

comprehendi, meritoque supplicio affici iussit. Videres tunc aliam urbem, alios hominum vultus peccasse timentium. Nemo tunc applaudebat Iconomachis. Nemo faustis clamoribus, *Vivant Geusij*, tollebat in cœlum. Mæstitia & pavor fontes obsederat, tacitè expectantes, quid de se quoque judicia statuerent. Nemo fecisse facinus, cujus ante promptissimus quisque videri voluerat. Ea est natura multitudinis, ut non ante vereatur fastigia, quam timeri meruerint. Idem hic populus, non alios olim principes magis suspexit, quam qui lascivientem bello, atrocissimè affligerant. Sua igitur quies urbi rediit, quia timere mali cœperant. Calend. Septemb. magistratus templa aperiri præcepit. Sacerdotes qui in profana veste hæctenus latuerant, pristino decori restituuntur, & sacrorum solemnia ex more repetunt. Consiliariū Flandriæ intermissa dudum munia resumunt. Egmondanus peregrinis edixit, cederent provincia. Sectariis denique has condiciones posuit: *Ne intra muros concionarentur. Contenti essent loco, quem præscriberet. Nemini quàm Calvinistis concionandi ius fore. Magistratui morem gererent. In templa furentibus se opponerent. Operamque commo- darent ad expetenda. supplicia ab Iconomachis. Ducenti ex sectariorum præcipuis tabulæ subscriberent.* Deinde locum haut procul à Carthufianorum monasterio petentibus assignavit.

Ibi ædiculam postea construxere. primusque in ea Nicasius Scurius Minister concionem habuit. post hunc Iacobus Carpentarius; & ad ultimum Magister Petrus Dathenus, qui à Poperingensibus illuc trãnsierat. Rebus in eum modum Gandavi compositis, Egmondanus Aldenardam concessit. Ibi quoq; sectarios intra leges cohibuit. Inde in regione Flandriæ Occidentalis, alias ipse civitates ad tranquillitatẽ perduxit, alias præfectis curandas tradidit.

Ioannes Sceyffius Brabantia Cancellarius, & Baro Peterseuius ad Silvæduceses mittuntur. Hi multitudini magnopere suadebant, ut novæ religionis exercitium extra muros transferrent, legesque acciperent quas cæteræ civitates non dubitassent admittere. Sed quo mox ludibrio conflictati sint, dicemus post paullò.

Iisdem diebus sermonibus hominum agitari cœpit, militares copias à Rege in Germaniã conscriptas, brevi iter in Belgium habituras. Ea res concussit Conjuratorum animos. Videbant se peccasse in majestatem. Neque Regem bona fide veniam præteritorum dedisse, persuadere sibi poterant. Dissimulationem ejus suspectam habebant. Nullos tam sanctos principes, qui cum rebellibus bona fide in gratiam redeant. Plerique etiam credebant, nihil ejusmodi à Rege indultum esse: sed hæc ipsa à Gubernatrice ad tempus conficta, ut

præ-

præsenti serviret necessitati, & insigni impo-
 situra ingruentium malorum discrimen redi-
 meret. Neque ex alia parte Gubernatrix secu-
 rior erat. De populi rumore anxia, multiplici
 cogitatione quatiebatur. Generalium Ordi-
 num spem fecerat. quæ si non succederent,
 novas turbas, bellumque metuebat ab istis
 spiritibus, quorum conjuratio magis differe-
 batur, quàm desierat. Interdum quoque ti-
 mebat, ne desperatione veniæ in rabiem effe-
 rati, ad opprimendam se venirent cum subito
 exercitu. Igitur his contemplationibus inten-
 ta, quod unum licebat, Ordinarias turmas
 instrui jubet, distribuendas in idonea præfi-
 dia. Fiduciam postea ei adjecit Bruxellensium
 civium pro religione votum, & animus. Qui
 non satis habebant pomœriis suis conciones
 excludere: sed contrariorum studiorum cives,
 Vilvordiam ad divina concedere solitos, tunc
 quoque præpediebant. Eam rem Ludovicus
 Nassovius graviter accepit. Neque mora, ad
 Gubernatricem admissus, expostulare cœpit,
*an Bruxellenses plus, minusve liberi essent, quàm
 ceteri cives. Meminisset fidei datæ. Nullo se pie-
 tatis vinculo obstringi, si prior ipsa pactum frange-
 ret. Adhæc illa, nihil se mutari velle, respon-
 dit, & si conciones ibi ante diem fœderis habitæ
 fuissent, quo minus & jam haberentur per se non
 stare.* Cum hoc responso dimissus erexit secta-
 riorum animos. Sed primores civitatis à Gu-

Q₃

berna-

bernatrice clam admoniti, opificum collegia in concilium accersunt. edictumque ex communi suffragio, *ne cui fas esset ad aliena sacra urbe excedere. Et si quis intra pomeria conciones tentaret, laqueo se ulturos.* Adhuc frequentes armatos in portis constituunt, & quidem diligentissime observant. Marcentibus sectariis inopiã virium.

Haut aliis artibus Lovanienses religionem tutabantur. Nec ea civitas adeo corrupta erat, ut optimo cuique non plus liceret, quam multitudini.

Præsentia Hoochstratani Mechlinienses continuit. Leges, quæ in rem videbantur, sapienter constituit.

Antverpiam vero Auriacus processit. Cui primâ luce statim assistebant Ministri cum libello, & questu; quod sub Iconomachorum invidia vapulantes, turbarum, & prostratarum imaginum auctores incusarentur. Proculid à modestia sua. Nuper quidem per consuetudinem officij, semetipsos monuisse, ne quis profanæ encœmorum pompæ, aut procedentium sigillorum spectaculo oculos crederet. Sed hoc quidquid esset, si crimen esset, ad Iconomachiam tamen non pertinere. Nihil tristius sibi impingi posse, quam quod differrentur amare licentiam seditioſum, catholicæ religioni perniciosum struere, in tributa, in portoria, in magistratum criminationibus invehi, de surrogandis ad eadem ministeria

isteria genij sui hominibus habuisse colloquium. Hac si vera essent, exercerent leges. Non deprecari se de noxiis supplicia. Sin autem alia sibi mens semper fuisset, ne ad infamiam civitatis innocentiam suam traduci paterentur. De qua si dubitarent, provocare se ad Deum, hominesque conscientia sua conscios. Ilicet mitterent, qui concionantium verba exciperent. Fidem se Regi, utpote principi, Auriaco tanquam vicecomiti, atq; ipsis patribus dare paratos. Neque interim aequum videri, cœmeteria, & templa unis duntaxat catholicis cedere, & hæc officia ex plentibus eripi sibi publicarum rerum cōmercium. Cives omnes esse. Sub uno principe, intra eadē mania, iisdem legibus vivere. Quod ergo attineret quasi contaminatos, & piaculum meritos arceri à publico usu, quem lex cōmunem omnibus statuerit? Mulcebat eos verbis Auriacus libellumque in se recipiens, jussit propediem opperiri responsum. Interim tamen cœmeteriorum usum iis indulgit. Sequenti die magistratum accersit, & è singulis nationibus (ut ipsi vocant) delectos aliquot. E Teutonicis quatuor adveniunt, Marcus Peres, Hermanus Meerius, Cornelius, & Carolus Bombergius. Totidem è Gallis erant, Franciscus Godinus, Ioannes Carlierius, Nicolaus Viverius, & Nicolaus Sellinus. Actum cum his de concordia civitatis. Legesque communi suffragio dixere sectariis, quarum sententia hæc fuit. Officia, conciones, & exercitia Romana reli-

gionis ne turbant. In fanis, aut monasterijs alijsue locis Deo dicatis, nova professionis exercitia ne habent. Contenti sunt tribus in urbe regionibus. Nempe pradio Antony Gevartij in foro equino, pradio D. Liekerkij, prato Xenodochij. Hac si comparari pecunia non possint, tunc alia aequè commoda acquirunt consensu Auriaci. Interim in regione nova urbis, quemadmodum haecenus, religionis officia instituunt. Intra hos limites una eademque hora concionari fas est diebus Dominicis, & festivis. Cateri dies nefasti sunt. Si tamen festus dies in septimana non inciderit, Mercurij die concionari licet. Duos, si videbitur, Ministros, nec plures, in singulis regionibus admittunt. Ministri Belgæ sunt, aut præcipua alicujus civitatis jure donati. Juramentum præstent parituros se Auriaco, & senatui in re politica. Cum telo illicito conciones nemo adito. Teli illiciti nomine gladius, aut pugio non continetur. In civilibus magistratui, & superioribus parento. Onera, & portoria ex æquo ferunt. Salutem, & tranquillitatem publicam juxta custodiunt. Cujuscumque religionis sacerdotes, Ministri & professores a seditiosis sermonibus, injuriisque abstinere. Seditiosum tamen non habebitur, quidquid ad doctrinam pertinet, vel in corruptos mores prometur. In electionibus, & conventibus Ministrorum, Seniorum, & Diaconorum, unum aliquem è magistratu, admittunt, qui Auriaco, & collegio relaturus sit, quid actum fuerit. Cujuscumque religionis homi-

es à contumelijs vique & injurijs abstineto. Si contumelia aut vis, aut injuria facta fuerit, indiscriminatim ulciscuntor. Quò minùs adversus Iconomachos, noxiòsque jure agatur, pœnaque expectantur, ne faciunto. Nemini palam extra designatos limites psalmos concinere jus esto. Auriacus & magistratus, cives & incolas in tutelam accipiunto, sine religionis discrimine. Ministri, & sacerdotes cujuscumque religionis, has leges publicant, & ad custodiam earum auditores hortantur. Firma rataque sunt, quoad ex Generalium Ordinum suffragio aliter à Rege statuatur. ita tamen si quid comitys illis decretum fuerit, quod salva religione, vel conscientia admitti non possit, liberum cuique sit patria cedere cum fortunis & familia. Ministri, Seniores, Diaconi, & novarum religionum præcipui, harum legum inviolatam custodiam in se recipiunt. præsentisque tabulas signant in duraturi fœderis constantiam. His in eum modum compositis, consignatisque, dimissus ab Auriaco est præco, qui publicaret libertatem religionis, civesque à mutua vi abstinere juberet, nec alterutrius iram laceffere contumeliis; præsentem mortem, bonorumque publicationem contumacibus indicens.

Auriacus inde in Hollandiam concessit, crebris Primorum litteris sollicitatus. Brederodium sibi in eadem provincia substitui petierat. Sed is Gubernatrici suspectus admodum erat, satis gnare quam gravis immineret

Qs reipu-

reipublicæ. Caput se Conjuratis præbuerat. Post hæc Viannæ, Hollandiæ oppido, quod jure clientelæ tenebat, aras omnes imaginesque exciderat, Culenburgii exemplo. Armatorumque catervas circa se habebat. Et hinc suspicionem multis fecerat occupandæ provinciæ. Nec vanitas homini deerat, sæpe obliquos injiciens de principatu sermones. Prostabatque palam ejus imago, laminis insculpta inter hos versus :

*Sum Brederodus ego, Batava non infima genis
Gloria, virtutem non unica pagina claudit.*

Libellus denique vulgatus erat sub isto titulo;
HERES ET SUCCESSOR COMITATUS
HOLLANDIÆ, qui non obliquè ad Brederodium referebatur. Proinde in subvehendo eo non immeritò Gubernatrix quatiēbatur imagine periculi. Hoochstratanum ergo Antverpiæ substituit mitis animi virum. Factionibus Procerum aggregatus, in fidem tamen non commiserat. Consiliarius Affonvillius ei adjunctus, quærebat in præterita facinora, quorum ultio mitioribus fati reservabatur. Cæterum Auriaci interventus Hollandos compefcuit. Leges verò Amsterdamensibus constituit, prope easdem, quas Antverpiensibus dederat, nisi quod sectarios contentos esse voluit Franciscanorum monasterio. Inde Ultrajectum, & ad alias civitates progressus, pari omnes conditione sedavit. Post hæc litteras ad Gubernatricem

cem

cem dedit. Ea quæ egisset breviter recensuit. Monebat illam denique; Gallos videret & conterminos populos, quibus non essent averfati principes idempotentibus. Plus indulgentia & pace, quam severitate profici, in tantâ novarum religionum dulcedine. Si vesaniam latè ferocientem vi premere cogitaret, nihil aliud profecturam, quam ut vastatione, & incendijs provincias desolet. Nam ne Regem quidem totius imperij sui viribus succinctum, adversantium furores sine periculo, & labore, sumptuque excisurum. Hæc omnia vitari posse promiscuâ religionum libertate, vel Augustanæ professionis indulgentiâ, aut si intra suam cuiq; conscientiam sacrorum licentiam permetteret. Sinceram pacem condicionibus emi, non bello. Maximam populi partem favere novitatibus. Vincti sectarios posse, debellari non posse. Nec amicos fore crederet, si semel vicerit; acrius pro ultione, quam pro libertate certaturos. Tranquillitatem civium beneficium suum faceret sine sanguine. Non primos esse Belgas qui hoc ipsum necessitati dedissent. Prope totum Christianum orbem conspirare in hæc consilia. Compositis rebus, melius religioni consulturum Regem; cum detumuerit ipsa novitas, cum sectarij patientur mitius se haberi, qui nunc jugulo suo metuentes, in fasciculum coeunt. Hæc quidem tanquam ea quæ egisset excusaturus, scribebat. cæterum haut perplexe petebat religionis libertatem, cui per tot ambages semper studuerat.

Longè

Longè alia mens Megemo fuit. Contra spem omnium, non invidiam, non odium pavens, gratiæ nihil concessit. Ministros omnes Geldria eiecit. Sectariorum præcipuos exilio multavit. Prorsus ut appareret, fatorum culpam esse, quæ reliquis Proceribus animi ademerant. Quibus rebus Culenburgius & Brederodius permoti, scripserunt ad Neomagenses Conjuratorum nomine; ac ni exules reciperent, ultionem minabantur. Quorum iras Megemus generosè despexit, totamque Geldriam studio partium in fide continuit.

Arenbergium eadem in Frisia tentantem fortuna destituit. Plerisque urbibus perviciam induentibus, fraude præfectorum, quorum multi Conjuratis accesserant.

Majoris operis erat Tornacenses componere. Molbaïsius arcis præfectus recenti Iconomachorum facinore irritatus, magno terrore civitatem percellebat. Et tanquam semper erupturus cum militari præsidio, trepidam plebem cõficiabat vigiliis. Cæterùm foedere cum Gubernatrice iccto, duo è conjuratis illò adveniunt. Populùmque velut arbitri civilis discordiæ, invitabant ad pacem. Sed cùm hoc unum potissimum urgeret, ut promiscua libertas intrà mænia fieret, adversarium sibi magistratum habuere. Durabat enim apud Optimates reverentia obsequii, quam diuturna contumacia in plebe deleverat. Gubernatrix eorum,

corum, quæ agerentur certior facta, Horna-
 num proficisci eò jubet. Sciebat enim non
 ingratum sectarijs, tantisque incommodis ci-
 vilitatem auctoritate sua liberare posse. Urbem
 appropinquanti, multitudo obviam effusa,
Vivant Geusy certatim inclamavit. In pri-
 mis autem civibus imperavit, *adempta templa*
catholicis redderent. Extra mania quo placeret lo-
co, sectarij concionarentur. Ministri Belgæ essent.
Nec plures duobus admitterent. Sed adversus
has leges Ministri fremebant; ades sacras in usû
populi structas esse. Populum ibi intelligi, non ubi
patres, aut catholici; sed qua major pars consist-
ret. Reliquam se multitudinem numero superare.
Neque interim tædere condicionum; modo ad eri-
genda sibi templa tributum omnibus senatus in-
diceret. Id sæpe antea à majoribus factum. Publi-
ca ædificia omnium ære lui debere. Contra magi-
stratus, templa in nullius esse dominio, dixerunt.
Patere cunctis, eo sacrario ad preces uti volenti-
bus. In alios vero usus transferri non posse sine in-
juria civium, priscam religionem colentium. Pa-
rum ad rem attinere, sectarij numero præstarent.
Forte haut pauciores pro catholicis, at meliores cer-
te consistere. Imaginem ibi populi, hic senatum esse;
ut sciamus illâ parte factiones, hac stare repu-
blicam. Struerent itaq; templa suo impendio. Nihil
in hoc se adversari. Male enim cû catholicis agere-
tur, si tot injurijs damnisq; affecti, ad onus præterea
astringerentur pensitãdæ pecunia, quã rectius tem-
plorum.

plorum suorum ornamentis, tam fœde spoliatis, impenderint. His utrimque auditis Hornanus ratas esse voluit leges. Sectarios protenus cedere templis iussit. Stipem quantam quisq; ultro conferret permittens accipere. Sed non ideo sectarij parebant. Concionibus acrius intenti, forum & templa muniebant, excubijs. Dissimulante primum Hornano vetandi pudore, an metu; & mox quod palam abnuerat indulgente, fœdâ inconstantia. Cujus turbidum, ac mutabile ingenium Conjurati obsederant, flectebantque. Molbaisius turbarileges ægre passus, iræ stimulos vix cohibebat. Ita ut interdum cogitaret in inconditum & confusum vulgus militem immittere. Deterrebat tamen eum facti atrocitas. ne eadē ruina bonos pariter malosque obrueret. Conjuratos interim extēplo cedere urbe iussit. Gubernatrici quoque scripsit quid placeret fieri. At illa de civitatis discrimine anxia, quæsito prætextu Hornanum accersivit in curiam, secretario Torrio in locum ejus missio. Major inde tumultus in populo exarsit. Sectarij cū supercilio Torrium audebant despiciere. Nec lægitudinis pro libertate cernebāt, quā ille pro legibus ab Hornano descriptis. Turbante cuncta Tafino isto, de quo ante habita mētio est. Nec finis certaminū apparebat: cum Molbaisius misit ad Ministros, qui juberet eos protenus leges admittere, vel tergiversationē se pro defectione accep-

accepturum. Tristi hac denuntiatione lenita est sectarijs utcumque ferocitas. Præfecto igitur referri jubent; si catholici abstinerent à violentis consilijs; si concionibus, psalmorum concentibus, sacramentis, matrimonijs, ægrorum visitationibus, sepulturis, conventibus, consistorijs, colloquijs, synodisque suis non vim non turbas dederint: si catechizandi, scholas aperiendi, scripturasque legendi promiscuam licentiam fecerint, & in hæc idonea cautio traderetur; in se moram non fore consentiendi in leges, quas aliâ condicione detrectarent accipere. Gravia hæc magistratibus visa. Itaque Ministros alium ab alio seorsim aggressi, orabant, paterentur se esse in potestate. Imminere gravem civitati Molbaesium, eruptionem militum utcumque sustinere possint, tamen non sine clade experturos. Surrexerant Ministrorum aures ad saniora consilia. Torrius infectis rebus Bruxellam redijt. Molbaesius autem quanquam justâ irâ accensus ultionem tamen distulit; intentius cavens ne quid moveretur à sectarijs, magna libertate jus in plebem exercentibus, quod malignitas temporum seditiosissimo cuique indulserat.

Non minori cõtumacia Valencenenses agitabatur. ad eos quoq; duo è Conjuratis diverterat. Quos Noircarmius statim oppido ejecit, paci studens, civesque provocans ad condiciones, quarum summa hæc est. *Pactis fæde-*

ratorum

ratorum stant. *Templa catholicis restitutor. Ministri Belgæ sunt. Intra mania ne concionanto. Semel in septimanâ extra muros civitatis fas esto.* Erat in urbe Minister quidam nomine Grangius, linguâ admodû procax, qui per turbulentiam ingenij cæterorum insaniam supergressus, mirabili consensu plebem devinxerat. Unus ille pacta, in sui maximè necè conscripta, non probavit. Erat enim oriundus è Gallia. Et hinc suspectior esse cœperat, ne rempublicâ (quod facillimum factu erat) ad peregrinos traheret. Crebris itaque concionibus detonare cœpit in leges; quæ sitis que suspicionum causis in pejus omnia attollere. Tradito tunc more, quemadmodum in omni populari regimine, ut actionibus magistratum, legibus, & rei publicæ, sacrificuli isti, sub pietatis specie, seditiosa aut venali lingua, passim illudant. Soli enim loquuntur ad populum, quem honesto nomine atrociter exagitant in suâ libidinè; prave æstimantes quidquid illis non allubescit. Inde non pauci ad Grangium respicere, actoque in suffragia populo haut aliter consëtiebât in leges, quâ si duo sibi templa cum Ministris relinquerentur. Quibus auditis Noir carmius excãduit, & Valécenensiu delegatos Cameracû ad se accersit. Venère ex Optimatibus Antonius Pojurius Roselij dominus, Nicolaus Vivienus, Franciscus Oultremãnus; è sectarijs Vincëtius Restaldius, homo audax, perinde factiosus. Noir-

carmius

carmius paucis infimulatos, monere cœpit, ut
 leges quas Antyperpienses, quas Gandavenſes
 receperant, & ipſi admitterent; locum ſe aſſi-
 gnaturum extra mœnia, ubi ſuo ritu facere
 poſſent ſine cujuſpiam injuria, quoad Gene-
 ralium Ordinum comitia ſuccederent. Effe-
 cturum denique, ut alterum in ſeptimana
 diem Gubernatrix concionaturis adijciat.
 Hæc oppidanis renuntiari jubebat, & ſi place-
 rent, ocius ad ſe reverti. Res itaque deſertur
 ad multitudinem. Cæterum Grangius, acer-
 biſſimis quæſtibus cuncta permiscuit. Quam-
 libet potius fortunam ſubiturum ſe procla-
 mans, quam has leges pateretur imponi. Et
 ſi armis agendum eſſet, Galliarum ſocietatem
 oſtendebat. Delegati ergo re infecta ad Noir-
 carmium perveniunt. Cumque de Miniſtro-
 rum genio graviter quererentur, quod populi
 mentem avertiſſent in tumultus; *Videte, in-*
quit ille; etiam atq; etiam cives, quid faciatis. Sciatis
licet, aut recepturos vos leges meas, aut pro hoſtibus me
habiturum. Ingemuerunt Optimates ad hanc
 vocem. Vocatoque ruruſus populo in conci-
 lium, potentiffimum quemque ex plebe ora-
 re cœpere, miſerarentur civitatis cito peritu-
 ræ uniuſ amentia. Ne tantum concederent
 Miniſtro, ut in gratiam ejus patriæ excidium
 quærerent. Scire enim, ex uno illo capite pen-
 dere momenta præſentis concordiæ. Cum
 hæc pluribus & ſingulis diverſi inculcarent,

R

perpu-

perpulere tandem multitudinem ad conditiones. Sectarios deinde poenitentia cepit. Noircarmio enim locum templi designaturo, nemo eorum adesse sustinuit. Qua contumelia irritatus, indignatione exarsit. Verbisque quæ suggerebat ira, insanientium vecordiam accusans, conterminarum urbium præfidia contrahit. Subitis quoque delectibus aliquot militum effecit, qui divexarent oppidanos, agrosque ex omni parte popularentur.

*Rex in
Hispania
de remedio
consultat.*

Dum hæc in Belgio geruntur, interim Rex Philippus crebris litteris à Gubernatrice conficiebatur. Occultis curis gravem, febris excepit. Neque ideo negotium, quo tunc maxime angebatur, destituit. Itaque suorum præcipuos in curiam vocans, tradidit eis Gubernatricis codicillos, & quid auctores sibi forent despiciere iussit. Quidam ex illis altius exoristi; *Hæc tot mala, dicebant, non adeo Iconomachorum, quam sectariorum; neque Conjuratorum magis, quam Procerum culpa accidere. Quatuor esse genera hominum libertati studentium. Inter eos primos Iconomachos, sectariorum satellites, ad nefanda illa scelera pretio conductos. Quippe sectarios occulta malignitate ab his secretos, in secundis consistere. In de succedere Conjuratos, quorum fiducia sectarij iniere consilia in publicam pacem. Qui vero hi sint, aut unde processerint, facile sciet, quisquis privatis necessitudinibus Proceribus annexos intelliget. Etenim quarto gradu Proceres censendos esse, qui Conjuratis statim adsuere, privatis publicisque*

liciſque affectibus. Prorſus, ne quis ambigeret, totam hanc procellam ex illis nubibus erupiſſe. Proinde recte aſtimantibus, habendos eſſe caput, & cauſam malorum omnium. Ne id quidem Iconomachos diſſimulaſſe. palam jactantes, hanc ſe licentiam, hac facinora uſurpaſſe illis conſentientibus. Nam & publicatos eſſe codillos ſub nomine Procerum, Generalium Ordinum comitia Conjuratis addicentium. Ad hac accedere, quod cum pridie Auguſti referarentur litteræ Regis, quibus ille comitia in adventum ſuū differri præceperat: poſtridie Idus ſacrilegia, & incendia paſſim, & undique erupiſſe. Imo ipſo die quo mane Antverpiam Auriacus deſtituerat, veſpere in monaſteria, & templa impetum factum. Nec inter tot nefanda facinora repertum eſſe, qui ferrum ſtringeret. Sed contra quoties Rex ſcripſiſſet de rebus ad religionem pertinentibus, ſi quid in his libertati conduceret, id ipſum Proceres ſtatim amplexos eſſe; cætera vero ad incolumitatem ſacrorum ſpectantia ſolerti ratione faſtidyſſe, tanquam minus apta temporibus, & intuta reipublicæ. Sic ergo à malo in pejus cottidie tranſeundo, poſtremo libertatem, quam tantopere optaverant, fœderibus, & pactis indulſiſſe populo. Sed non ignari, voluntati Regis licentiam illam adverſari, corroborare velle Generalium Ordinū comitijs. Hac eſſe vulnera reipublicæ, in quæ quarendū ſibi eſſet remediū. Tum vero itum eſt in ſuffragia. Tiſſenæquius, & Hoperus, properandū Regi in Belgium cenſebāt. Necdum adeo ſeditiones invaluiſſe. Sed ſi moram hic otioſus traxerit, conſeſſuras in partes civitates, cōceſſuras provincias. apud quas prævaſceret Procerum amor, ſi

duces se monstraverint. Seditiosa consilia perniciosos exitus sequi ; ni in tempore adhibeatur remedium. Cum adversus hæc alij instantem hyemem, & iniquitatem maris causarentur ; Nos tamen inquit Tiffenacquijs, fieri non posse credimus, ut civilis illa tempestas aliter decumescat, quam si adventu suo Rex occupaverit. Haut alia ratione Carolus Caesar seditiones sedavit. Ejus placita nobis vice legis servanda sunt. Ille ad unius civitatis Gandavensis motum etiam hereditarijs hostibus in caput suum potestatem fecit. Per Gallias, quas toties concusserat, festinare non timuit. Tumultus ejus eventus docuit, alios esse populi animos absente Principe, alios presente. Gandavenses hæcenus feroces, ne portas quidem civitatis venienti clausere. Nulloque momento subacti sunt, qui forte patientia & dissimulatione Caesaris, in nexum egre solvendum coituri fuerant. Sed illum aliena stultitia, aut sua fortuna magis, quam prudentia protexit. In hæc ego pericula Regem non accerso, ut per Galliam iter instituat. Profecturo patet Italia, ne cogatur externis dubiisque gentibus, aut inconstantia Oceani credere salutem suam. Majora profecto nos sollicitant, quam ut unius civitatis curemus insaniam. Iam Gandavum, Antverpiam, Tornacum, breviter jam totæ gentes & provincia in tumultus feruntur. Quid igitur adhuc moramur ? An donec etiam sana & integra omnia contagio corripiat ? atque in confusionem provincia veniant ? Nam Gubernatrix quoque proximis suis litteris Regi denuntiat, haut ultra, quam in

Calend.

Calend. Octob. rempublicam in tranquillitate retine-
 ri posse. Videtis quantum absumus ab exitio, nisi ac-
 cidimus in tempore malum, cunctatione Regis prope
 ad ultimum. Obstandum est principijs, ne morbus diuturni-
 tate valentior, omnem postea medicinam reformidet.
 Tiffenacquijs omnibus videbatur optime
 dixisse. Sed dum profectio tempus præsti-
 tuerent, quid interim respondendum esset
 Gubernatrici, consultant. Nam hoc ipsum
 tunc potissimum Rex quærere videbatur. Om-
 nibus visum, permulcendam Gubernatricem
 epistolis, nullam Conjuratorum Sectariorumve
 mentionem præferentibus. Nam quæ peccasset,
 probari non posse: sed nec palam damnari, nisi
 in majora detrimenta infunderetur reipubli-
 cæ: Comitium Generalium Ordinum jam sæpe an-
 tea satis improbasse. Vni tamen Gubernatrici
 aperiendum esse, quid de his re vera Rex sentiat.

Postquam hæc relata sunt ad Regem, (nam
 absente eo concilium fuerat) duas statim ex-
 aravit epistolas ad Gubernatricem, alteras pu-
 blicas, & lectione promiscuas; alteras secre-
 tiores, quas nisi uni illi liceret percurrere.
 Publicarum litterarum summa hæc erat;
*Enixam esse Reginam. Eo partu prid. Id. Aug. provenisse
 sibi filiam, appellarique Isabellam, Claram, Eugeni-
 am. Iter se in Belgium adornare. Et è Silva Sigovia, quam-
 vis agrum, & reliquias morbi trahentem, Madritum
 concedere, ut maturius ibi de tota itineris ratione con-
 stituat. De Generalium Ordinum comitijs, & ante se-*

pe, & nunc rursus serio habuisse consilium. Nec in mentem inducere posse, quid absente se allatura sint adreprimendam insaniam istorum hominum. Illud unum affirmare, magnum inde propendere periculum, ne in libertatem & confusionem religio erumpat. Conscientiæ suæ grave fore, nec minus indecorum majestati, sensum rectum, & confirmatum deponere ex subditorum libidine. Nihil concedendum esse recordiæ. Semperque homines, quantamcunq; libertatē adepti sint, aspirare tamē ad majorē. Nullā ut cessuri, si semel aditum fecerint. Conterminorum Regum exemplo, ab ejusmodi consilio deterreri. Saniora videri remedia, si ferro eniteretur, & vi armata vim reprimeret. Quantū ad sanitatē animorum id conducat, illarum provinciarum exemplo admoneri, quæ hac potissimum arte nequitiam supplantant. Pecuniam & arma in expedito esse. Nec de Magnatum fide dubitare, quorum multos sciret fidos sibi, & religioni addictos conjunctis viribus vindicatuos publicam pacem, suasque ulturos injurias. Secretioribus autem litteris Gubernatricem monebat, ne quo pacto auctoritatem adijceret comitijs Ordinum. Et si forte invitâ eâ indicerentur, tanquam minus legitima excuteret, quæ sine consensu principum contrahi non possent.

Iisdem diebus litteræ ab Imperatore allatæ sunt Regi. Magnopere autem suadebat; ne vindictam præcipitaret. Vi agendo, civile bellum incipi. Religionem Catholicam multis in Germania principibus exosam esse, cum quibus necessitudines, affinitatesque Proceribus Belgarum intercederent. Valida inde
auxilia

auxilia exciri posse à desperatis, nihil segnius dimicaturis pro salute, quam ipse pro religione, atque imperio. Crudele bellum cum civibus sumi. Victo sibi periculosum, victori funestum. Nec semper pro meliori causa stare fortunam. Quocumque tandem inclinaret victoria, ingenti calamitate deformaturam provincias. Benignus facilisque civibus esset, maloque caveret mitioribus consilijs. Suam in hac operam se promittere.

Hæc in eum modum scribebantur; cum in Belgio magis apertum bellum non erat, quam tranquillitas. Velut exercitarum ventis mare, non confestim & subito; sed per gradus mitescit. Et quamvis remittatur ira tempestatis, ardere tamen non desinunt spumarum attritus, & securitatem navigantium interrumpere. Ut adhuc nemo aliquis publicis auspicijs arma corripere; ita multi turbare civitatum pacem. Auctâ per impunitatem licentiâ, genioque sectæ in discordias natæ, denique multorum animis ad seditionem propendentibus. Honscotanus quidam Minister, in conspectu vrbs Alostensis concionari ausus, & ab oppidanis comprehensus, ad aliorum terrorem à Backerselio in patibulum mittitur. Quippe per leges fœderis concionari ibi fas non erat. Quia in illum diem licentiam factorum nemo usurpaverat. Ex alia parte magistratus Axellanus in Flandria, paucos Iconomachos in atroci cogitatione occupatos corripuit. Quos raptis propere telis multitudo

exemit. Sed Backerselius junctis sibi centum equitibus, tumultuantes ante oppreffit, quam venisse senserant. Legibusque actum in fontes. Siquidem Backerselius, non in speciem, ut Conjuratorum multi; sed quomodo optimus quisque tranquillitati studuit. Axelensem motum Furnensis excepit. Nam & ibi aliquot Iconomachi, manifesti sceleris comperti, servabantur ad supplicia. Nescio quis procurator, dum subvenire eis studet, audacissimum facinus aggressus est. Mille circiter sortis suae homines ad auxilium inflammavit. Hac multitudine fretus, urbem vi invadere constituit, Catholicosque omnes cum sacerdotibus interficere, ut ex captivis postea rescitum est. Instructos ordines in tempesta nocte oppido admovit. Iamque in mania evadere coeperant: cum plebs urbana frementium tumultu excitata, & tela corripiens, armata corpora obiecit scandentibus. Nullo militari ordine ruentes facile proturbavit. Nam plures undique cives statim affluerant, densisque agminibus complebant mania. Territi igitur Sectarij, dedere receptui signum. Quo evaserint, qui essent, aut unde venissent sciri non potuit. adeo postridie ex tanta multitudine nemo apparuit; praeter unum, alterumve captivum, accepto vulnere retardatum sequi. Viginti ex sectarijs cecidere. Iisdem diebus Delfenses in Hol-

Hollandia muliebri veste occultati, Franciscanos trucidavêre. Cartusiani ab Amsterdamsibus eodem furto petiti sunt. Per idem tempus, quidam Barlaimontius, genere spurcius, Antverpiæ rursus Iconomachos conduxit ad sacrilegium. Quinquaginta omnino erant. & jam in templum B. Virginis nefarias manus immittere cæperant: cum à præterentibus occlusæ sunt fores. Retentisque intus captivis mox Hoochstratanus supervenit cum satellitibus. Primo impetu quatuor confecit. Reliqui ad genua ejus provoluti, inditisque vinculis, postridie omnes una cum egregio illo redemptore mittuntur in crucem. Hinc sectarios quisque criminari cæpit; tanquam quietis impatientes, parta jam libertate ad novorum scelerum occasionem abuterentur. Manifestius flagitium erat sub certo auctore, quàm ut purgari posset. Nec Ministros utique latebat, potissimum se vapulare sub unius invidia. Componunt itaque codicillos ad Hoochstratanum; quorum forma talis erat. *Egregia tua virtus conscientia nostræ fiduciam tribuit. Defensionem non paramus hesterni facinoris. Neminem hic excusaturi venimus. Pacis interversores non merentur patrocinium. Rogamus tantum, ne malevolorum iudiciis plus æquo tribuas, vel patrati sceleris insaniam in innoxios inclines. Unius peccatum, imò unius potius amentia fuit. Quasi vero ad stabiliendam religionem*

R 5

ligionem

ligionem nostram opus fuerit ad nefarias artes confu-
gere. Fides est donum Dei ; quam nulla vis unquam
persuaserit hominibus. Proinde si consulere velis salutis
publica , promiscuam libertatem indulge civibus , uni
Principi, uni magistratui obnoxiiis , onera denique ci-
vitatatis ex equo tolerantibus. Quam multis hodie
Principibus ad tranquillitatem profuerit vanum est
describere. Neq; ad rem attinet, quid alii fecerint. Ne-
cessarium hoc remedium ducimus , quando solida pax
aliter haberi non potest. Quamobrem si nobis hoc be-
neficium praestiteris, ter centena aureorum millia pen-
demus erario , mercedem tanta benevolentia. Va-
nam hanc arrogantiam , viriumque sua-
rum jactationem , non sine risu Hoochstra-
ranus percurrit, transmisitque legendam Gu-
bernatrici.

Ea tum forte pietati intentior , procurabat
publica vota pro partu Reginae , qua in aede
D. Gudulae solemnem pompam persolvebat. Sta-
bant ad fores armati in praesidium. Simul ab
aditu geminum ordinem satellites in lon-
gum porrexerant , ne quis armatus ingrede-
retur viam definientes intransibus. Magna
quoque laetitiae signa populus ostendit, festi-
vis ignibus noctem illustrans. Quasi ex tunc
publicis gaudiis fortunam Belgarum destina-
tibus Eugeniae. & verè Eugeniae , hoc est ; in
ipsis turbarum initiis natae, ut aliquando esset,
qua pietate , vitaeque exemplo , labentem re-
stitueret religionem , vulneraque refove-
ret

ret reipublicæ , tot millium sanguine inun-
data.

Inter quæ Valencenenses in aulam delectos miserant , questuros de injuria militum. Domi tamen ut hostes bellum instruebant. Palantes per agros milites alios capiunt , plures obruncant. Imminentes urbi domos evertunt, tormenta manibus admovent, aggeresque erigunt, & quidquid validissimis urbibus repertum est tolerando obsidio. Adhæc Carthusianorum monasterium in proximis destruunt, odio, ira, simul & metu, ne eodem præsidio Noircarmiani receptarentur. Quorum rerum fama Gubernatrix commota, prope edicit , ne quis militem scriberet privatis auspiciis. Veredarios extra unum præfectum, per stathmos & mansiones nemo disponderet. Peregrini Ministri Belgio excederent. Adhæc codicillis Noircarmium edocuit, quaquaratione Valencenis inferret præsidium militare. Ille moram non fecit imperio. Delectis magistratum ad se vocatis , decretum Dominæ aperuit; alterutrum accipiendum esse dicens, aut præsidium, aut bellum. Intra paucos milites præsidium fore. Quatuor equitum, sex peditem cohortes statuisse inducere. Eam rem nemini fraudi futuram. Filium suum obsidem offerre. Renuntiarent hæc civibus , & cras ad se redirent. Suadere interim , ut voluntate sua facerent , quod mox coacti facturi essent.

Hæc

Hæc vox audita est non sine omnium gemitu. Quomodo enim tantam rem persuaderent superbo & obstinato populo, cujus necessaria erat auctoritas? Namque ex magistratu, & Optimatibus & plebe civitas ea constat. Sed tota vis in plebe erat. Hac dissentiente, cæteri Ordines nihil poterant. Periculosa sub regno reipublicæ forma, nec immerito suspecta fastigiis. Plebs non ratione, sed impetu fertur, ea tantum probans quæ libidini suæ conducere senserit, sine respectu utilitatis publicæ. Melius cum eo statu agi experimenta docent, ubi tota plebs sub uno suffragio, cæterorum Ordinum calculo superatur. Sed frustra desideramus bonas leges in ægra atque rebeli civitate, nimiaque licentia in furorem accensa; ubi cuncta agebantur ex fordidissimorum hominum libidine, quos non tenebat reverentia principum, non magistratuum: sed unis Ministris instar Regum dominantibus obnoxii parebant. Igitur Magistratus & optimates inter se deliberatione habita, recipienda esse præsidia censebant. Deinde Ministros ad se accersitos hortari capere, ne impedimento essent, quominus idem plebs statueret. Si quid ipsi sibi metuerent, sine fraude urbe cedere posse. Eam in rem fidem se interposituros. Grangius natura turbidus, regnoque populari superbior, ad hæc respondit. *Supervacuum*

sui

sua sollicitudinem deponerent. Esse numinibus cura salutem suam. Fidem colentibus Deum adesse. Nec in animo sibi esse studia civium destituere. Proinde obmutescere malle, quàm tam perniciosi consilii auctor plebi fieri. Sub hanc vocem curia egressus, multo acrius quàm dixerat, tumultuosa oratione populum concitavit. Quibus auditis Noircarmius iræ non temperavit. Adferri protinus catenas, & delegatos ad se missos in vincula duci iussit. Quos post decimum demum diem libertati restituit. Majores deinde copias ex Hannonia, & Cameraco accersit. Abbatia S. Amandi, Condato cæterisque in proximo civitatibus præsidia imposuit, ostentaturus bellum, priusquam inferret, ut pœnitentiæ spatium daret turbatis. Quia crebris populationibus vexati, obsidionisque metu perculsi tutiora consilia initari credebantur.

Interea Gubernatrix adventum Regis fabulantium rumoribus exposuit. Quippe emanari in populum, & ab omnibus sciri tranquillitatis intererat. Inde bonis fiducia crescere: malis vero nutare conscientia cœpit. Differente simul fama, decrevisse Regem iræ suæ parentare paucorum capitibus. Et ille quidem, re vera, ingentem dolorem conceperat animo. Hoc ipsum quoque Montignæus perscripserat. Qui cum Bergensi Hispania excedere prohibitus, tanquam captivus retinebatur. Nemo tunc ferè ex magnatibus gratiam

tiam

tiam ejus epistolis non præoccupavit. Manfredius, Arenbergius, Megemus, Barlaimontius, Noircarmius, Raffegemius, Vicecomes Gandavenfis, Univerfitas denique Lovanienfis, reddebant Regi rationem officii, quod pro republica, & religione impenderant. Egmondanus præterea ad Tiffenacquium litteras dedit. Sive Regem verè sibi iratum credens, si ve augurio augente suspicionem animi, haur perplexe querebatur; *Sinistris rumoribus se urgeri, tanquam peccasset in officium. Si quid à se peractum Rex vellet, voluntatem suam exprimeret. Estimaturum fidem suam ex successu. Credere se tamen, prudentius facturum, si damnato armorum consilio, cum subditis de tranquillitate transigat. Solidam pacem parari posse conditione, non bello.* Eadem prope modum Auriacus scribebat.

Benignè magnatum litteras excepit Rex. Sed non sine dolore codicillos percurrit, quibus mandauerat Gubernatrix, cuncta in pejus procedere. Nulla tamen sermone, aut vultu tristitiæ signa prodidit. Affectus enim in potestate semper habuit. Et profectò in illo Rege magnæ eminuere virtutes. Multorum tamen censuram impegit, quod gravis animus, & ad consilia tardus, nimia lentitudine prætervolantem quamque occasionem, tanquam mansuram, prætermitteret. Sed hæc naturæ vitia erant, non morum. gentibusque illis unà cum ipso cælo passim hauriuntur: scilicet attrabile

bile (qua potissimum urgentur) rapidos animorum motus retinente; cui Galenus medicus constantiam attribuit. Itaque in Belgium proficisci certus, amicos secedere jubet, deliberaturos de ratione itineris. In eo concilio iidem illi fuere quos ante nominavimus; Dux Albanus, Comes Feriæ, Magnus Prior Ordinis S. Ioannis, Archiœconomus Reginae, Comes de Melito, Archipocomus Principis. Hi omnino ex Concilio Status. Tiffenacquiis, Hoperus, & Correvillius è Concilio Belgico. Viri omnes consilio, & auctoritate præstantes, atque ea tempestate Optimatum præcipui. Confidentibus iis lectæ sunt Cæsaris littere, simul quas è Belgio Gubernatrix, magnatesque transmiserant. Tum de toto negotio disceptando; plerique non probari sibi dicebant, *Regem cum subditis condicione transigere. De religione, & obedientia hic agi; id, est, de præcipuis nervis rei publicæ. Iustitiâ & constantiâ imperium retineri: iniustitia & pusillanimitate dissolvi. Proceres cum multitudine peccasse in Regem. Vulnus hoc curandum esse alterutrius sanguine. Clementiam in utrosque perniciosam iuxta, ac in utrosque severitatem. Satius fore, cum multitudine mitius agere. Ferocissimos ex plebe Rex occideret. Eos qui tumultuantibus accessissent, provinciis ejiceret. Ceteros impune haberet, ut sint quibus mitem & pacatum animum præstare possit; ne ultionem quesisse videatur, non remedium. Crudele fore tot millia togatorum conficere.*

Intu-

Intutum ablegare in exilium, civile bellum daturus. Aliquot Proceribus cervices precideret. Illos turbines affixisse rempublicam. illos passos esse lascivire plebem. Illos facem subjecisse tumultuantibus. Horum exemplo admonendos esse reliquos, quid Rex possit. Ne impunè discant illudere principi, & in publicam pacem consilia inire. Assuescantque vereri hos motus, tam magnis expiatis capitibus. Claritudinem exempli supplicium nobilitare. Nullum inde paci periculum, quando pœna ad paucos, indignatio ad infirmos pertingeret. Vulgus enim nullâ sevitiâ irritatum, timidum & secors, crediturum Proceres meruisse hoc ipsum quod paterentur. Cum e contra, pari ultione utrumque Ordinem provocando, nobilitas populum inventura sit quem ducat in Regem; populus vero duces, quos in bellum sequatur. Si tamen Cæsar pro noxiis enixè oraverit, hæcenus precibus ejus deferendum esse, ut poenitentia flexi, accepisse veniam se, non meruisse intelligant. Quamquam satis constaret illas Cæsar's epistolas, non ab ingenio ejus profectas; sed calliditate studioque Procerum extortas esse. Saxoniæ ducem proxima affinitate Auriacum attingere. Vxor's ejus avunculum esse. Nec in animo Cæsar's quemquam Saxone validiorem. Nullam notio rem esse, quàm istorum Procerum, per fas, per nefas ad libertatem religionis tendentium. Quò etiam spectarent ipsorum littera ad Regem missæ, postulatis Cæsar's ferè congruentes. Jam quosdam eorum, indignatione Regis percussos, intempestivo fungi officio, & si quid ab illo mandaretur, executuros se denuntiare. Sed quidquid scriberent,

haut

hant aliò collineare, quam ut ad indulgentiam fle-
 rant iratum Principem, summamque imperii re-
 tineant in manibus, ab usuri deinde in religionis per-
 niciem. Cum hæc, & plura in eam rem disse-
 ruissent: tandem ad ea quæ deliberare jussi
 erant consilium dirigunt. Duo omnino hæc
 erant: quo comitatu, & quo tempore conce-
 dendum esset Regi in provincias. Albanus,
 & Feria, nec aliàs fat concordēs, tunc & æmuli,
 in duas sententias concilium distrahebant.
 Bello alter, sed alter pace longe præstantissi-
 mus. Si armatus proficisceretur Rex, omnis
 vis & gloria penes Albanum; si inermis penes
 Feriam erat. Proinde id consilium uterque in
 altero damnabat, quo potentia, vel imperium
 in æmulum recideret. Primus Feria, modicum
 agmen traducendum, censebat; non socijs per quos
 transeundum esset, non provinciis grave: speciem
 magis fortuna principalis, quam exercitus. Non
 adeo desperatas in Belgio res esse, ut tantis viribus
 sit opus. Incipientem adhuc, & nondum adultam
 seditionem compesci posse in ipsis cunabulis. Percul-
 sis tumultuantibus præsentia Majestatis, reditu-
 ram in animos formidinem, rediturum obsequium.
 Quod rebellantibus Gandavensibus olim accide-
 rat. In quos Carolus Cæsar nullum hinc traduxit
 exercitum. Remedium omne in celeritate posuisse.
 Regem vero eadem vestigia ingredi volentem, tot
 armatorum apparatus hant dubie retardaturos.
 Multis Proceribus fidem constare. Atque ubi
 S ille vim

ille vim fortunamque principatus ostentaverit, neminem contra hiscere ausurum. Sin armis provocaretur, esse conscriptas in Germaniâ, esse veteranas in Belgio legiones. Adhac ingentem stipatorum numerum, quos ad custodiam sui hinc educiturus est. Majoresque copias evocari posse rebus exigentibus. Nihil adversus hæc tentaturum inconditum vulgus, implendis campis duntaxat idoneum. Sin autem nemo obsisteret, quid attineret tantos sumptus, quibus alendo exercitui esset opus, inutiliter profunderet? Non ad hostes ire sed ad cives. non ad imponendum jugum, sed ad emendandam disciplinam proficisci; cui rei tot millia non conducerent; at bona artes, quæ satis superque Regi suppetere. Extrema remedia nisi desperatis rebus tentanda non esse. Neminem non videre, ad tot adventantium millium famam armaturos se rebelles, qui tantum exercitum instrui intelligent in suam perniciem. Ita bellum oriturum, ubi non sit bellum. Pacemque futuram bello tristiore, tot legionibus provincias onerantibus, bonosque pariter ac malos eadem calamitate involventibus. Equum non esse paucorum amentiam omnes luere. Suo quemque insanire periculo. Bonos principes non punire, qui nihil deliquerint; armatos non facere, quod inimicis prestare possunt. Castigationem paucis necessariam, feralem omnibus fieri non debere. Vulgus enim quamprimum novitatem suam pervicacissimorum ultione damnatam aspexerit, rediturum
adna-

ad naturam; cuius furor perinde cum fortuna
mutatur, ac religio cum principe. A dea Albanus
accerrimus armorum instigator differuit.
Quod si in compositam regionem, & securâ pace
fruenter concederet Rex, nescio an suafurus
adhuc fuerim, ne ullum omnino armatum tra-
duceret. Sine cuius fulgore, non externi, non ci-
ves majestatem agnoscunt; pace & bello tutissi-
mum presidium. Nunc vero prævalida & adulta
vitia, nunc animi seditionibus elati, leviori-
bus remedijs coercendi non sunt, quam magnitu-
do morbi postulat. Repetamus memoria, quoties
à rebellibus illis jactatum sit, centena millia ob-
jecturos se vim audentibus. Ego tot millia furenti-
bus non opponam: sed egregium justumque
exercitum, ex veteranis, expertisque conflatum,
qui sciat servare ordines, obsequi duci, hostem
ferire, non expavescere. Vt hoc terrore percussî
rebelles, confestim arma excutiant. Cum vires
suas, non disciplinâ, non virtute, ac ne copijs
quidem pares, aestimare incipient. Cum se tyrones
intelligent, nec ullis magis quam hospitibus metu-
endos milites in aciem producere. Primis statim
auspicijs debellandi sunt, ut opprimi malum cum
dignitate possit. Hoc ad gloriam Regis maxi-
me pertinet: In sita mortalibus natura, famam
belli ex inijtjs metiri. Nam si in unam, atque
alteram a statem bellum Rex extraxerit, quis non
videt accessuram hosti disciplinam, & robur;
& tunc non sine difficultate, nec absque periculo

subijci posse? At enim nullum adhuc in Belgio ardet bellum. Quis tamen pacem esse dixerit? Quis nobis pollicebitur in eodem statum mansuras, quas ipsa quoque Gubernatrix perscribit cotidie in pejus vergere. Quid si externorum auxilia à seditionis sollicitentur, quod toties minati sunt se facturos? Tunc scilicet in tempore accersemus militem, cum instructi exercitus nostris imminere capitebus. Tunc nempe salutem suam crediturus est Rex veteranis in Belgio legionibus, pari scelere contaminatis. Quibus ex mea quidem sententia, quamprimum appulerit in provincias, cingulum admendum est. Transeunda sunt denique externa nationes, religionis odio imbuta, & à sectarijs Belgicis forsitan exstimulata in exitium Regis, quem sibi imminere extimescent. Illa copia quacumque perrexerit, securum eum efficiet. In omnem sancti casum, seu restauranda pietati, seu exequendis statutis & supplicis, seu supplantandis, vel anteverrendis furoribus commodissima. Scilicet egregia cura timemus vastitatem terrarum, & incommoda exercitus. Nemo mihi communem calamitatem objiciat, in communi omnium flagitio. Quam mali suo merito passuri sunt; Boni vero quia malorum conatibus arma non opposuere. Imputare sibi debent si quid detrimenti ab armatis acceperint. An ideo rebelles sibi relinquendi sunt, in cervicibus Regis sui sublatis, quia bonorum conditio futura sit acerbior? Nemo unquam discordias armatis sedavit sine plurimum incommodo. Hæc est condi-

cio exercitus. *Bella aliter non constant. Quanta-
 vis gravissima calamitate redimendum est exi-
 mium reipublicæ. Intelligent Belgæ nunquam im-
 pune contemni fastigia.* Hæc oratio, simul & di-
 centis auctoritas, inveteratâque prudentiâ
 fama, magnam Procerum partem permovit.
 Quidam etiam addebant, metuendum esse,
 ne idem eveniret Regi, quod Gubernatrici
 acciderat, quæ exequi leges non potuerit ar-
 matorum inopiâ. Nam quòd Albanum, au-
 læ artibus æmulos suos pervertisse Connesta-
 gius tradidit, apertum est mendacium, & in
 odium ejus adumbratum. Cujus moribus
 multa in deterius posteritas adfinxit. Nullam
 ego hac de re mentionem apud Tiffenac-
 quium invenio, è cujus commentario hæc
 transsumpsimus. Nam nec Iacobus Spinosa
 Inquisitor Generalis, nec Bernardus Fresne-
 da Regià Confessionibus Concilio interve-
 nère. Tantum abest, ut alter eorum infestis
 orationibus cum altero certaverit, quod idem
 auctor memoriæ prodidit. Quæsitum inde
 quo tempore Rex proficisceretur. Alii velo-
 citatem urgebant per Oceanum cum paucis
 navigiis. Sed hoc consilium minùs Hispanis,
 quàm Belgis placebat, *Oceanum hodie intui-
 tum, dicentibus, Belgicorum sectariorum metu,
 portus omnes insidentium, quos occlusuri essent ar-
 matis in exitium sui appulsuris. Securissimum per
 Italiam pergere. Sed Italiam perpetuo prarupta-*

rum alpium iugo clausam, non nisi duobus aditibus exercitum transmittere. Quorum uno per Tridentinas angustias Germania intranda sit. At Germaniam ex maxima parte corruptam, ac suspicionibus obnoxiam, securitati Regis non conducere. Eundem ergo esse per Sabaudiam. Illam verò asperorum montium scabredine impeditam, hybernisque nivibus obsessam, ante veris initium iter non promittere. Proinde utcumque festinare Rex velit, Februariam mensem habendum esse. Neque etiam citius impedimenta ad tantum iter necessaria expediri posse. In Calend. Decemb. convocatos esse Castillie Ordines. A quibus abesse Regem non oporteat. Præterea agendos militum delectus, petendas triremes ex Italia. Dum componuntur, reficiunturque sublapse vetustate naves, aliquot mensium spacium esse. Vernum denique cælum clementiores fluctus promissurum navigantibus.

Hæc igitur in eum modum decreta, X. Cal. Octob. referuntur ad Regem. Qui natura reconditus, & multa cum animo reputans, tunc quidem nihil respondit. Paullò post Albanum exercitui præfecit. Erat hic nobilissimo Hispaniæ loco genitus, virtute militari nobilior. Acer consilio, manu strenuus, experimentisque clarus, & suorum temporum nulli secundus. Quod de illo quoque inimici confessi sunt. Multa sub Cæsare, & Philippo filio prosperè gesserat, magnis præpositus exercitiibus. Fortunam nunquam temerè in discrimen vocavit.

vocavit. Cauta cum ratione consilia, secundis eventu præferbat, disciplinæ militaris diligentissimus custos. Bello, quàm pace melior. Vincere magis, quàm victoriam regere. Fredericum deinde Albani filium magistrum equitum Rex dixit. Hispanorum præsidia ex regno Neapolitano, Sicilia, & Sardinia Genuam accersit. Quatuordecim cohortes in Hispania legi jubet, in veteranorum locum ituras. Alias præterea tres cohortes, quas secum abduceret. Alberico Lodronio assignata est Germanorum legio, quam in comitatu Tirolensi instrueret. Lupo Satapa centum velites Italicos, totidem Sancio Davilæ Ticini præfecto; Petro autem Montagnes Novariæ gubernatori cætum cataphractos Hispanos attribuit. Trecentos hastatos, cum centum cataphractis in Burgundia componi curat. His Baronem de Vergii provinciæ Vicegubernatorem, Baronem de Cherau, dominum de Cleraux, & dominum de Momertin præposuit. Italicis ducibus præceptum, veteranorum velitum, longâ pace imminutorum, supplementum conscribere. Ioanni Andreæ principi Doriæ, quantas posset triremes comparare iussit, atque ocius compellere in Berceionæ littora. Epistolâ deinde ad Gubernatricem dedit in hanc sūmam.

Primo vere me expecta cum exercitu. Non ut solitudinem provinciis, aut jugum inferam, quod plerosque criminari intelligo: sed ut patrocinium meo-

rum armatus suscipiam. Inermis enim venire non
possum, nisi ut externorum injuriis dignitatem a-
periam. Si tranquillitatem alere, non bellum vo-
lumus, terrore aliquo rebelles percellendi sunt, in-
firmitatem suam conferentes meis viribus. Hac
mihi ratio fuit instruendi exercitus. Re ipsa doce-
bo, non ad ultionem me consurgere: sed ut clemen-
tiam cum subditis communicem, haut aliter quam
principem, & parentem decet. Gratiam eam fa-
cturus, quam publica pax, atque securitas patien-
tur. Hac te confestim volo mittere in populum,
bona & mala magis ex rumoribus, quam ex ve-
ro aestimare solitum. Cujus aures seditiosissimo-
rum voces falso terrore præoccupant. Guberna-
tricem præterea monebat, ut quanta posset
cautione, nobilitatem interim cum multitu-
dine contineret in officio. Et si videretur, le-
gionem unam in Germania mercede condu-
ceret, quam Megemo, & Arenbergio trade-
ret, spargendam in idonea præsidia. Pecuniam
quoque adjecit in stipendium. Dein flu-
ctuare animo cœpit, an & Auriaco militem
crederet. Siquidem popularibus acceptum,
& vicinorum principum affinitate, atque ami-
citia subnixum, turbandis rebus idoneum no-
verat. Adhæc multa imprudenti excidisse,
quibus obliqua ejus in Regem consilia depre-
henderentur, & aversi animi indicia. Sciebat
denique peccasse in majestatem. Suspectum
tamen videri volebat. Sed cum Megemo, &
Aren-

Arenbergio copias militares committeret, Auriacum præterire non poterat, nisi ut videretur de ingenio illius diffidere. Nam Hollandiam, Zeelandiamque juxta armis contineri, ac Geldriam, Frisiamque pacis intererat. Habito itaque amicorum consilio Gubernatrici mandavit, nihil consultius, quam quinque cohortes Auriaco submittere, quibus chiliarchus Walderfingerus præfset, refractarius & contumax futurus ad illius imperia. His consiliis Walderfingerum secretò imbueret. Dicta factaque Auriaci specularetur, & ab omni metu suspicionem ejus averteret. Iisdem artibus Egmondanum placaret. Præfectos Ordinariorum militum rogaret, an sine exceptione ad arbitrium ejus militare, & eosdem hostes habere vellent, quos ipsa jussisset. Si quis eorum conditionem detrectaret, ademptam huic præfecturam, alteri conferret, ne stipendia pervenirent ad indignos publicum ærarium lassantia. Ad hæc magnatibus illis à quibus litteras acceperat, adventum suum nunciavit, missis ad singulos codicillis. Auriacum denique & Egmondanum benevolè hortatus est ad officium. Tissenacqui simul Egmondano rescripsit: *Malignitatem famæ rebus ipsis rectius confutaturum. Compararet se ad voluntatem Regis, nec imperio ejus dubitaret accedere. A quo planius mandatum expectare non deberet. Alia esse principum, alia*

clientum officia. Illos providere & regere. Clientum gloriam in obsequio consistere. Habere sibi reges suam rationem. In quam subditis nefas esset inquire. Si in consilio publico aliquando contrariadixisset, integrum fuisse Regi à sententia ejus recedere; quo se prudentiorem nemo habere debeat. Apud illum electio est & imperium; cæteris consilium & obedientiam convenire. Misceri hæc officia non posse, nisi ut pereunte imperio, obsequium intercidat, atque ima summis confundantur. Ne famam quidem dissimulare, sectariorum audaciam potuisse præverti, si vel ipse, vel Auriacus explevissent officium. Sed & nunc in illorum esse potestate, furentium licentiam aut omnino frænare, aut saltem in adventum Regis comprimere.

In his consiliis occupato Regi, transitumque Alpium paranti, aliæ atque aliæ itineris difficultates cottidie suggererentur. Movebat plerisque angustiarum asperitas, præruptis altissimisque rupibus abscissa. In quarum vertices evadendum esset cum exercitu, per arduos præcipientesque vallium anfractus, qui paucos admodum caperent armatos, & cumulatam hyeme nivem transituris promitterent. Deleri posse totum exercitum, si quis fatigatis atque incompositis, & nihil hostile metuentibus vim inferret. Nec deesse circum nationes Regi infestas, & sectariorum causæ astrictas. Alii sterilitatem, & inopiam regionis, alii frigus, & multorum dierum lassitudinem causabantur.

tur.

tur. Quibus difficultatibus Rex permotus, sibi atque exercitui transitum à Gallis petere constituit. Expeditum esse iter appulsuro in Provinciam, haut procul Tolonia, qua Caroli Cæsaris exercitus quondam trajecerat; quod per regionem Lugdunensem brevi compendio in Burgundiam deducit. Igitur Franciscus D'Alava Ordinarius in Gallia legatus, Philippo mandante hac de re cum Gallo egit. Responsum est ei: si quid Philippus Rex vellet, licere illi cum modico præsidio Galliam trajicere. Iter autem exercitui patere non posse. Frequentes in ea regione sectarios esse. Magnitudine exercitus perterritos, & molestis hospitii affectos, multitudinem concitatuos ad arma. Quæ sine magno incommodo ipse postea non excuteret.

Hæc in speciem. Cæterùm Reges inter se æmuli, nec unquam satis amici, alterutrius exercitum intra fines securè non recipiunt. Desperato per Gallias itinere, Philippus Rex ad Sabaudiam rursus intendit, Ioanne de Aragna Vela ad Emanuelem ducem misso. Haut agrè ab illo impetratum quod petebatur, ea tamen lege, ut centum equites, bis mille pedites Philippi Regis ære meritori scriberentur, in regionis suæ custodiam, ne quid incommodi ab exercitu incolè acciperent. Antonius Mèdoca à Carolo Lotharingiæ duce trāsitum sine exceptione obtinuit. Franciscus d'Yverra annonæ præfe-

præfectus ad dispensanda itinera præmissus, dispositas stationes commeatu instruxit. Rhodanum Dainsumque navali ponte jungere instituit, quo in Burgundiam transportari posset exercitus.

Interea Belgæ longe aliis cogitationibus inquietabantur, atrocitate famę pulsati. Ferebatur enim cædes imminere à principe Proceribus infesto. In Auriacum, Egmondanum & Hornanum gladio animadversurum. ceteris iudices daturum, & supplicia. Auriaco pleraque nota, & suspecta omnia erant. Itaque ut hac de re certior fieret, disponit in Gallia custodes, qui veredarios ex Hispaniâ remeantes, ereptis litterarum fasciculis occiderent. Consiliū ejus fortuna sic gubernavit, ut Francisci D'Alava legati Regij epistolas interciperet, ad Gubernatricem datas in hæc verba. *Ex his quæ scripsisti opinionem meam confirmari cognosco. Ego enim tumultuum omnium invidiam in Proceres transfero, ut cumque nunc tam egregie dissimulent. Horum machinis inquieti populi genius in audaciam sublatus est. Quos proinde accusare non desino. Sed ex commendatione tuâ primum invenient. Primi omnium futuri, in quos feretur ira Regis, ut supplicia expetat. Memento interim cum his dissimules. Præbe te facilem credulis, & de benevolentia Regis securos efficias, ut fidei tuæ concedere non dubitent. Sic enim quæ destinasti, efficies. Ita à me habe; si tibi supplicia eorum sint in animo,*

eo ma-

magis Regi curæ fore, quo hanc ille injuriam
 profundius imbibit. Epistolâ perlectâ, Auriacus
 novitatem facti stupens, Ludovico fratri at-
 que Hoochstratano communicat. Vnicum ad-
 versus impendens fatum remedium videba-
 tur, matura defectio. Cui rei conducebat Eg-
 mondanum in societatem attrahere. Eundem
 strenuum militiâ, Flandriæque viribus instru-
 ctum, partibus suis commodissimum nove-
 rant. Auriacus ergo Egmondano significat,
 esse sibi ad communem salutem pertinentia,
 quæ nisi præsentem promere non posset. Diem &
 locum colloquio condiceret. Bruxellam so-
 lam excipere. Vbi Ludovico fratri esse non li-
 ceret, à Gubernatrice jussu in Germaniam se-
 cedere. Igitur VI Non. Octob. Teneramundæ
 Flandriæ oppido, in unum convenere Auria-
 cus, Egmondanus, Hornanus, Hoochstrata-
 nus, & conjuratorum præcipui. Quibus Auria-
 cus, quid in Hispania pararetur, aperuit. Strui
 sibi certissimam perniciem. devotis omnium
 eervicibus, qui arma in sectarios vibrare di-
 stulerint. Itaque ut verbis fidem adderet,
 primum litteras Montignæi perlegit audien-
 tibus, Regis iram memorantes. Deinde
 epistolam D' Alavæ recitavit, non sine
 affectu, & atrociori interpretatione ad sin-
 gulas periodos. Eam postea singulis relegen-
 dam exhibuit, Sic esse scriptam, dicens, ut liqui-
 do apparetur distineri se à Gubernatrice verbo-

rum blanditiis, quò simulatione benevolentia delin-
 niti, securè opprimi possint. Constituisse se quidem
 prudenti absentia furori cedere, donec statisset,
 quid potissimum rebus suis conduceret. Sed profectò
 si se audirent, à necessitate consilium sumerent. Ni-
 hilitutius, quàm unam aliquam provinciam vali-
 lidissimis occupare praesidiis, atque ex aduerso con-
 silia struere. Non defutura auxilia vexillum ex-
 plicantibus. Neminem principum hodie tam ami-
 cum Regi, qui magnitudinem illius non optaret pre-
 mi, potentiamque Europa formidabilem, civili bel-
 lo collidi. Sectariorum igitur insolentia subministra-
 rent alimenta. Quos deinde in eadem secum cau-
 sa, spe gratia destitutos, & extrema audentes, exer-
 citui Regis ad desperationem objiciant, dum finiti-
 marum gentium subsidia orrentur. Affluxuros sta-
 tim Gallos, atque Germanos, nihil veteranis Re-
 gis virtute concedentes. Ludovicus Nassovius
 subjecit; spondere se Germanorum equitum
 quatuor millia, peditum verò quadraginta co-
 hortis, quos corrasis undique pecuniis in Bel-
 gium properè adduceret. Sollicitaturunt de-
 nique copias Augusti Saxoniae ducis, Casareo
 auspicio Gotham obsidentes. Ne ceteri quo-
 que dubitabant, indormiendum non esse in ma-
 nifesta pernicie; neque expectandum donec vali-
 didissimas urbes praesidiis invaserit Rex, & sopitis si-
 bi manus injiciat. Decora consilia, quae tuta. Po-
 tentiam quidem Regis formidolosam, acriorem ta-
 men necessitatem esse, & incertos belli exitum.

Neque

Neque semper ad potentiores inclinare victoriam.
 Gallos non usque adeò infeliciter delibasse Regis
 sui vires. Opimiorum conditionem extorsisse ar-
 mis, quàm obsequio. Dandum Regi pœnitentiæ
 tempus. Impetum ejus quântò vehementiorem,
 tantò & infirmiorum esse, quem inopia pecuniæ
 statim consumeret. Denique multos nobiles si-
 bi accessuros, cum indignius forte habiti, erubef-
 cent certare adversus libertatem publicam, pro
 invidioso Hispanorum imperio. Urbes, provin-
 cias sibi ut rectoribus obstrictas. Incumbere se af-
 fectui civium servitutem abominantium. Ad ul-
 timum si cadere necesse esset, honestius acie pe-
 nituros, quàm sub certo licitoris ictu velatis capiti-
 bus, ad posterorum infamiam. Invidiosum Regi,
 decorum ipsis pro spiritu certare, quo nihil morta-
 libus charius est, quem etiam feræ antequam de-
 bellatæ non exuerent. Hæc quidem promi-
 cuè dicebantur. Vnus tamen Egmondanus
 segni animo accepit. Vir haut dubiè, spectatæ
 fidei; sed ingenij facilitate in partes abstra-
 ctus, si dicere licet, nimiâ bonitate hætenus
 peccaverat. Ordinis sui factiosis consilijs, quia
 speciem præferabant publicæ libertatis perti-
 nacius adhæserat, pudore adversandi; ne mul-
 titudinis gratiam benevolentiamque amitte-
 ret. Tunc palam constantiam patefecit: ita
 formatum se à majoribus, dicitans, ut nihil pul-
 chrius atque honestius duceret, quam pro Prin-
 cipe vitam exponere, nihil econtra turpius aut
 scele-

scelestius, quam fidem exuere. Contumaces autem esse, aut sectariorum licentia alimentum subministrare non posse, sine nota perfidia. Quanto plus spei rebellando ostenderent, tanto illustriorem fidem suam fore. Quin potius irati Regis gratiam praevenirent premendis tumultibus. Plerosque nobiles idem tentare. A quibus obsequio vincinon deberent. Ut deinde Rex aestimet, qui gloriosus officia coluerint. Ut cumque res casura esset, meliorem fortunam tranquillando, quam rebellando habituros, quando vincere, aut vinci non possent sine exitio reipublica. Caeteri qua vellent ratione, incolumitati consulerent sua. Propositum sibi esse expectare potius, quam movere fortunam, & in benignitate principis spem ponere, benevolentiam ejus toties experto. Neque de ingenio Gubernatricis dubitare. Nullis se urgeri conscientia simulis. Quo denique fugam intenderet, à charissima conjuge, à tot liberis divulsus? Totam suam fortunam pendere ab uno Rege: quem pertinacibus armis irritando, implacabilem sibi suisque relinqueret. Erraturum se exulem, atque extorrem, recipientibus oneri, externisque Principibus vilissimum mancipium. An tam immitis animi Regem fore, ut pro tot meritis hanc sibi gratiam rependeret, & in charissimi antea captis duraret exitium? Quocumque tandem esset animo, clementiam ejus meruisse victoris. Vanitati D'Alava tantum non deferre, ut apud se fidem inveniret. An solus ille explorasset mentem

Regis

Regis, & in secretiora illius penetrasset consilia? Nul-
 lius alterius indicium proferri. Ex Montigneo qui-
 dem iratum esse Regem satis se intelligere. Neque im-
 merito. Nemo tamen ideo dixerit Proceribus infestū,
 quos tanta humanitate admonuisset officii. Si quid cer-
 tē statuisset atrocius, id ipsum uni Gubernatrici editu-
 rum fuisse sine internuntio. Hæc quidem Egmon-
 danus. Cæteri tamen non dubitabant, quin
 certissima proferrentur indicia. Auriacus quo-
 que, Suspectam sibi altissimam Regis dissimulatio-
 nem, agebat. Neminem Principum tam placabili esse
 ingenio, ut bona fide in gratiam redeat cum subditis,
 quos semel timuerit. Facerent alii quod placeret. Ne-
 mini se potestatem in caput suum facturum. Nunquam
 magis blandiri fastigia, quam cum sevire decreverint.
 Securius se absentem quàm in vinculis causam dictu-
 rum. Hunc finem habuisse conventum illum
 inveno, Egmondano fatalem. De quo pleri-
 que postea ab Albano torti, atrociora confessi
 sunt. Atque anceps quidem est conjectura.
 Quia hoc se mendacio liberasse cruciatu, mo-
 rientes testabantur. Nos aliorum iudiciis ve-
 ritatem relinquimus. De cætero propè omnes
 scriptores mecum consentiunt. Auriacus &
 Hoochstratanus Antverpiam revecti sunt.
 Neuter Bruxellam venire sustinuit, quamvis
 crebris litteris evocarentur in Concilium. Eg-
 mondanus intrepidè ad Gubernatricem de-
 latus, quæ de illius consiliis traducerentur, ex
 epistola cognoscere iussit. Simul enim contra-

T   lerat

lerat exemplar. Illa veluti turbata, nullas conscientiae notas vultu prodidit. Dolentisque speciem ostentans, falsum esse rumorem sanctissimè confirmavit. *Quasi verò, inquit, mihi, aut D' Alava crediturus fuerit Rex tam periculosum secretum? Quomodo tamen D' Alava epistola intercepta est, cum non veredarium, non fasciculum ipsa desiderem? An qui D' Alava epistolas interceptit, Regias non caperet, quae ab eodem tabellario deferebantur? Laxa animum molesta sollicitudine. nec inanes species anxia mente figura. Confer te ad componendam rempublicam, ut si quam forte sinistram suspicionem conceperit Rex, ex animo deleat sine cicatrice.*

Egmondanum verbis mitigatum, percutari coepit de his qui Teneramundae convenissent, & quid actum in isto consilio. Ille nihil aliud referebat, quam non perfunctorie queri Auriacum de malevolentia Regis, & quòd Ludovicum fratrem ablegare iussu esset in Germaniam.

Dimissus à colloquio, in Flandriam se recepit. Quadraginta aureorum millia ab Ecclesiasticis impetravit, in stipendium mille & quingentorum militum. Quos per idonea praesidia disposuit. Extra Gandavenses, Iprenses, & Aldenardenses concionandi potestatem nemini fecit. Hulstenses concionari aulos militari manu coërcuit. Totamq; provinciam quietiorem expertus, Iconomachorum facinus rigidissimè vindicavit. Sectarios vero

sub

sub legibus continuit. Gandavenſes concionaturis Miniſtris ſuggeſtum ſtruere auſos, ac cenſis in foro rogis ad dedecus, & infamiam exurere juſſit. Parva quidem res. Sed in minimis quoque exemplum eminent. Neque in his quiſquam vindicem manum remittere poteſt, niſi ut ad majora ſcelera audaciam inſtruat. Quidquid ad diſſolutionem ſtatus pertinet plectendum eſt, in cæteris clementiam excuſo. Apud omnes conſtat, ſi ab initio tam ſevere egiſſet, nunquam perventum fuiſſe ad tantum nequitia. Sed cuncta primùm per diſſimulationem corrupti: mox ignavia ac præpoſtero obſequio, dum invidiam Conjuratorum procerumque evitare ſtudet, majeſtatis crimen meruit. At perperam uni illi imputaverim culpam, quæ temporum fuit.

Inter quæ non omittebat Noircarmius crebris litteris condiciones offerre Valencenſibus, ſi poſitâ pervicaciâ præſidium recipere. Ad ultimum nobilem quendam è Conjuratis ad eodem delegavit. Sed cum obſtinatæ civitum mentes ſanioribus conſiliis aures obſtruerent, Gubernatrix hoſtes eſſe pronuntiat. D'Alavam deinde temeritatis increpuit, quod tantam rem credidiſſet veredariis. Si quid ejuſmodi denunciare vellet, debuiſſe fidum aliquem tabellarium ad ſe deſtinare. Ad hæc Philippum comitē Everſteinium, & Bernardum Schoonbergium in Germaniam

niam proficisci curat, traducendis in Belgium duabus legionibus, quas in comitatu Feretrio conscripserat. Provinciales quoque copias ampliori delectu adornatura, Carolum Mansveldium, Ægidium Barlaimontiū Hietges dominum, Joannemque Croyum Reufii comitem, tria peditum millia legere iussit. Megemum verò, & Arenbergium supplementum conscribere. Ergo undique tubæ & tympana cogeant milites, ad obsidionem Valencensem ituros.

Quibus apparatibus Gallus regio more ad suspicionem versus, & ipse delectum agere instituit. Sex millia Helvetiorum mercede conduxit. Stataria pugnâ gens egregia, per multorum regum seriem venales vires Gallis exposuit; ex quo à Carolo Burgundiæ duce ad fortitudinem coacta, virtutis suæ experimentum dedit. Majori metu Genevenses distinebantur. Ex hac fere officina hæresiarchæ omnes eruperant, aut in illam recipiebantur. Et hinc urbis suæ exitium, publicæ paci devotum conjecerant. Cujus possessioni Sabaudus haut obscure imminebat. Itaque delectu habito, milites distribuunt, qui intra mania, qui in finibus consisterent. Partem quoque Helvetiorum atque Rhætorum, ad auxilium ex fœdere obstructam, excivere sedibus. Et cum nunciarentur Philippo Regi vehementer expalluit. Timebat enim ne tot simul gen-

res

res arma sibi opponerent, angustiisque Alpi-
um inclusum ex improvise adorirentur. Et
tam primores eum incitare cœperant, ne te-
meritati fortunæ Majestatem exponeret. Præ-
mitteret Albanum terrestri itinere cum exer-
citu; primo statim adventu validissimis præ-
sidiis infessurum ostia maris Zeelandicæque
insulas, unde ipse Oceano succedens in por-
tus tutò recipi posset. Re deliberata, Albanum
cum copiis præire jussit, tanquam mox succes-
surus ipse. Quod initium fuit malorum om-
nium. Neque tamen damnari consilium po-
terat, si Rex præstitisset sequi. Sed tædio bel-
li, & aversantibus ministris in Hispania reten-
tus, omnia per duces facilia credidit, quæ
nisi præsens componere non poterat. Sunt
qui Gomezii de Silva artes suspectent. Erat
ille in aula gratosus, Regique charissimus in
paucis: sed per æmulationem Albano adver-
sus. Ut potentiam omnem ad se traheret, re-
movisse æmulum credebatur, publicæ utili-
tatis speciem odio prætexens. Nam Albanus
impudicitiam uxoris ei objectaverat, tan-
quam matrimonio illius Philippus illuderet.
Nobis ea res parum comperta est. Quidquid
sit, non ante patuit imprudentia consilii,
quàm pervicaci Rex absentia cunctos frustra-
tus est. Cæterùm in regionem Luxemburgen-
sem, quæ Albano intrandum erat, Ernestum
Mansveldium procedere jussit. Militem,

quantum opus esset, legeret. Præfecturam Germanorum equitum, quam Gallico bello habuerat, eidem attribuit. Bruxellæ, dum ille abesset, Arschotanium, aut Boslutium præfese voluit. Megemum verò tormentis præfecit, quam Glaionius dignitatem, per mortem vacuum fecerat. Magistri artiliariæ apud Belgas vocantur. Cujus munus idem esse, quod apud Romanos olim præfecti fabrorum plerique existimant. Absente Megemo, Arenbergium Geldriam regere iussit. Barlaimontium verò præposuit annonæ militari. Idem munus bello Gallico cum summa laude administraverat. Adhæc ducenta aureorum millia transmisit ex Hispania, è quibus centum & quinquaginta in stipendium cederent, cætera in apparatus belli impenderentur.

At Valencenenses hostes judicati, fortiter obsidionem ferre decreverant, munimentis civitatis confisi. Igitur nihil segnius parare bellum. Affatim com meatum in urbem invadere, arma cunctis qui ferre possent distribuere, recensitos opifices (quorum magna copia erat) in cohortes distribuere, ferocissimum quemque his imponere. Optimates rempublicam destituerant. Cæterorum tamen amentiam sequebantur, quia adversari non poterant. Michael Helinus, & quidam magister Cornelius regnum obtinebant in multitudine. Helinus auctoritate & opibus eminebat; Cornelius
vani-

vanitate & ferocia. Obscurissimo loco genitus, ex fabro ferrario in Ministerium surrexerat. Agrestes novis rebus addictos conscribere jussus, in finibus Insulensium delectum fecit. Eam rem præfidiarii civitatis ægrè passi, cottidianum cum his prælium, & ferè prospectum habuere. Tot incommodis Cornelius attritus, promovit ad ignobilem pagum Kelenetum nomine, omnibus qui sacramentum ejus acceperant sequi jussis. Quadringentos ex his Rassegemius obviam habuit, solutis euntibus ordinibus. Impressione facta compulsi sunt in fugam, proximumque Waterloi templum occupant. Hinc sine damno ejici non poterant. Rassegemius igne tectis injecto universos concremavit.

Cornelium inde persequi cœpit. Cæterum ille comperto Rassegemii adventu, castrisque diffusus, ad Tornacenses flexit. Nam & hi non minore cura, quodam Joanne Sorao duce militem scribebant in suis finibus; nullo quidem publico consilio: sed studiis partium, Valencenenses premi non ferentium. Huc majorem hominum vim insania compulerat. Copiisque junctis, proxima quæque monasteria, & prætoria vastant. Nihil crudelitati, aut avaritiæ reliquum faciunt. Raptis omnibus quæ ferri poterant, flammam deinde tectis injiciebant. Sed Noircarmius, & Rassegemius à tergo strenuè sequebantur. Mille du-

centos pedites Noircarmius habebat , cum trecentis equitibus. Rassegemius equites centum , pedites non amplius quàm trecentos. Præter eos tamen magnam agricolarum manum contraxerat. Prior Noircarmius haut procul Lanojo hosti occurrit. Equitibus à tergo circumfufis , pedites à fronte incubuere. Vtrique vis improvifa fuit. Primo statim impetu centurio ex Noircarmianis cecidit, in fronte copiarum collocatus. Mille , & quingenti hostium caesi , reliqui in fugam versi. Quorum magna pars proximam occupavit silvam densis arborum truncis impeditam. Major pars in Rassegemium incidit , infesta signa inferentem fugientibus. Prælium tamen acriter sectarii exceperunt. Eò enim perventum erat , unde sine pernicie nisi victores evadere non possent. Itaque aut cadere aut vincere obstinati , loco non cedebant ; donec ad Rassegemios inclinavit victoria. Soraus non tam ducis , quam militis fungebatur officio. Sed cùm unum illum omnes peterent , multis quidem acceptis vulneribus , & in equum impositus , cum paucis Tornacum evasit. Ibi vero non minus trepidatum est. Philippus Lalaignius Beauvofti dominus quadringentos milites , jussu Gubernatricis in arcem traduxerat. Centum in his equites erant. Noircarmius quoque cum sua manu eòdem venit. Urbique pavidæ, & servi-

servitio paratæ signa intulit. Nemine contra procedere auso. Quippe ex superiore prælio profugi, formidine cuncta compleverant. Neque tot simul copijs sine certissima pernicie resistere poterant. Civibus statim arma adempta sunt. De principibus feditionum sumptum supplicium. Cæteris venia data, prudenti moderamine, ut in civili victoria, cujus sæpe fructum nimia severitas corrumpit. Comes Reusius civitatem gubernare jussus, legionem quam conscripserat, dispersit in hospitia futuram præsidio.

Noircarmius Hiergicam & Mansveldicam legiones opperiens, ijsque junctis, Valencensium mænibus admovit exercitum. Ex omni parte obsidenti affluebant auxilia. Ab Arschotano ducenti quinquaginta equites, totidem à Reusio veniebant. Maximilianus Bossutij comes ducentos adduxit. Terlonius centum, nec minorem numerum Bommius impleverat. Marchionis Bergensis turma ducentos admodum, Montignæi centum & quinquaginta explere dicebantur. Ordinariæ turmæ omnes erant, quas Gubernatrix haut multo ante armari præceperat. Pedites veterani ex Hannonia noningenti veniebant. Paullo minus Balduinum Gavrium Inchij dominum ex Arthesia sequebantur. Reusius trecentos ex suis transmisit. Post quos viginti & unum tormenta trahebantur. Jacobus Cressonerij

T § domi-

dominus Gravelingæ Gubernator ijs præerat
 Vrbs vallo circumdata est, & idoneis locis tor-
 menta disposita. Noircarmius tamen asperam
 fore obsidionem ratus, priusquam fortunam
 experiretur, misit rursus ad oppidanos, qui
 suaderent, dederent urbem, dato terrore con-
 sternatam existimans. Sed non exaudiebant
 Ministri saniora consilia, nutantibus civibus
 spondentes, mox venturum oppressis auxiliū.
 Nam plerisque Conjuratorum acceperant
 bellum instruere.

Siquidem Auriacus turbandis rebus inten-
 tus, & ut tectius falleret simulato obsequio
 malignitatem tegens, cum Regem haut seg-
 nem videret, ex aduerso consilia struebat.
 Tholousij dominum, & Brederodium clam
 hortabatur ad legendos milites. In eam rem
 consistoria stipendium capitatum confere-
 bant. Hollandiam Zeelandiamque adorti
 statuerant. Et si destinata provenissent, duces
 se dicerent sectariorum causæ, & armato Re-
 gi undarum obices pro vallo obijcerent, cum
 non mediocri præsidio. Supervenire debebat
 Ludovicus Nassovius cum Germanorum ma-
 nu, ab obsidione civitatum aversurus Hispa-
 norum exercitus, aut si vis fieret, fortunam
 tentaturus. Tres è Conjuratis in Zeelandi-
 am destinabantur, qui factionis suæ homines
 sollicitarent ad defectionem. Quippe plera-
 que urbes descituras crediderant, fraude ma-
 gistra-

gistratum, quorum multos Auriacus subve-
xerat. Ahæc Gallica auxilia occultis nuncijs
pellexerant. Quibus mandatum, ut Dolam at-
que Vesontionem in Burgundia tentarent in-
fidijs, atque Albano adventanti iter occlude-
rent. Missus Antverpiam à Montmorantio
Galliæ Mareschalo quidam nobilis, multa cū
Hornano secreto transegit. In quam rem Ca-
rolus Slufanus mercator Antverpiensis, quin-
quaginta aureorum millia Montmorantio
addixit.

Inter quæ studia, Proceres à Gubernatrice
advocabantur ad novandum sacramentum.
Hoochstratanus multa cunctatione; Auria-
cus, Hornanus, & Brederodius aperte detre-
ctabant. Et Auriacum quidem Gubernatrix
humanitate litterarum sæpius interpellavit.
Ad Brederodium vero, Quarebbius Lovani-
ensium prætor, & Secretarius Torrius missi
sunt cum mandatis, & questu: *ut sacramentum*
quod Egmondanus, Arschotanus, Mansveldius, Mege-
mus, Barlaimontius, dedissent, non dubitaret accipere.
Vnum ipsum esse, in quem potissimum sceleris sui in-
vidiam inclinarent Sectarij. Debere hanc à se amoliri
infamiam. Tantundem populum credere, quantum re
ipsa ostenderet. Inquisitionem & edicta sublata esse. So-
lidam tranquillitatem Gubernatricem sperasse. Quæ
per sectarios haberi non posset. Ab ipso officij in Regem
prodendum esse exemplum: ne oblatione libelli, seditio-
nis causam quæfisse, videretur. Gravioribus quam antea
tumul-

tumultibus agitari rempublicam. Viannam ab eo militibus insideri. Vallo manibusque claudi. Seditiosos aliquot libellos auspiciis ejus excusos. Ne Regem sibi irasci cogeret, populares hos furores audientem non satis equo animo. Ad ea Brederodius respondit. Nihil evenisse cur de fide sua dubitare Gubernatrix debeat. Imo vero Bruxellam iturum, ut propius acciperet dissidentia causas. Rata enim pacta esse, quae cum Gubernatrice susceperit. Quod malignis rumoribus oneretur, id sibi fraudi esse non debere. Linguas hominum frenare non posse. Neque nunc primum calumnijs peti. Quarum sibi non sit reddenda ratio. Male autem condicionem sacramenti sibi praeferi, quod Egmondanus, Arschotanus, alique recepissent. Illos publicis muneribus excultos: se vero privatum & olim juratum. Quid ergo opus novo sacramento, si jurato non credatur? Frustra ab eo fidem expectari, qui sanctitatem religionis semel polluerit. Nullo sacramento mitigari perfidiam. Viannam atrocinijs expositam vallo cingere. In cujus etiam tutelam militarem globulum conscripserit, ut integram civitatem servaret Regi, ne quis prae illo munimento receptaretur. Quod ad seditiosos pertineret libellos, nihil se scire. Duos omnino typographos Viannae esse. Imprimendi facultatem dedisse petentibus. Si quid dolo malo deliquissent, mox cogniturum, poenasque irrogaturum comperito flagitio.

Cum hoc responso reversi, gravem sollicitudinem incussere Gubernatrici. Quippe jam Brederodium timere coeperat. De pervicacia illius dubitare non poterat. Simul maesta omnia

nia in aulam referebantur. A Ludovico Naf-
 sovio Germanicos ad Gotham exercitus solli-
 citari in auxilium. Fredericum Saxonem, &
 Lantgravium Hessum memores injuriæ à Ca-
 rolo Cæsare acceptæ, ultionem meditari. Ca-
 meracenses episcopum præsidij nudatum, op-
 pido eiecisse. Præter hæc Silvæducenses hosti-
 les animos aperte induerant. Brabantia Cancellarius, ac Petersemius, uti diximus, in urbe
 agebant. Multitudinisque pervicaciam in ac-
 cipiendis legibus experti, Primoribus aucto-
 res fuerant, ut præsidium militare in civitatem
 reciperent. Megemus quoque Legionem pro-
 prius admoverat. Ea res Auriaco suspecta ad-
 modum fuit. Occulto igitur mandato Anto-
 nium Bombergium Silvæducis procedere
 jussit. Erat is homo plebeius ingenio moribus-
 que ferox, juxta turbidus, & religioni infestus.
 Nec minorem favorem Silvæducis invenit,
 quam Antverpiæ habuerat, ubi inter sectarios
 principatum gesserat. Igitur captivitatem ur-
 bis strui questus, plebem in senatum armavit.
 Cancellarium & Petersemium proditoris
 infimulatos in custodiam tradidit. Neque se-
 natus, quanquam adversus, imperijs illius au-
 debat intercedere. Munia magistratus in se
 retraxerat, & privati juris sui rempublicam fe-
 cerat. Tantum apud vulgares animos præsi-
 diariorum metus valuerat, ut alienigenam,
 nulla magis re quam turbulentia insignem,

NON

non dubitarent in ducem assumere.

Megemus autem intrandæ urbis spe deiectus, in Hollandiam contendit ad subigendos eos qui averfarentur imperium. Ultrajectum appropinquans, nemine resistente intra mania recipitur. Igitur quæ turbata erant componere adorsus, Ministros omnes egredi iussit. suaque catholicis sacra restituit. Brederodius adventum ejus exspectare non ausus, Viannâ destituit, & in catharactis, quibus Rheno Lecca conjungitur, castra firmavit. Mox inde pulsus, Amsterdamum processit. Munimenta ab eo cœpta Megemus destruxit.

Per eosdem dies Hermannus Antverpiensium Minister Trajectenses ad Mosam in Iconomachiam concitavit. Quorum mox rabiem Maseicenses, & Hasletenses eodem auctore imitabantur. Cæterum Gerardus Groesbekius Leodiensium episcopus id ægre passus, ad ultionem surrexit. Tria peditum millia, ac trecentos equites subitario delectu effecit. His copijs Hasletum contendens, effusum incondite populum obvium habuit. Eoque levi prælio intra munimenta compulsus, civitatem circumfedit, crebrisq; tormentorum ictibus verberatam, his tandē legibus in deditiōe redegit. *Catholico ritu viverent. Sectarios civitate eijcerēt. Publica pecunia exornarent templa. Ministros, seditio- nisq; auctores traderent. Sumptum belli restituerent. Muros deijcerent, quorum fiducia obsidionē pertulerāt.*

Masei-

Maseicenses desperata urbis tutela, delegatos misere, veniam petituros. Qua impetrata, Hermannus habitu Franciscani assumpto, opportuna fuga se subduxit. Hinc Trajectum aggredi placuit. Urbem non civium multitudine solum, sed etiam opere munitam. Mænia enim Mosa interfluit. Sed cum pervicacibus ad defensionem civium animis, nulla spes potiundi oppidi offerretur, Episcopus obsidionem destituit.

Interea Gubernatrix accessione mali turbata, ex omni parte quærebat remedia. Tot simul urbes nequibant armis redigi in potestatem. Nec Valencenæ omitti poterant, nisi ut frustrato impetu augeretur defectio. Simul in rem famamque videbatur, validissimum oppidum armis subigi, cætera exemplo suo tracturum ad deditioem. Pudebat deinde Cancellarium & Petersemium captivos relinquere. Ergo inter ruborem metumque destituta, epistolas misit ad Silvæduceses, jus gentium pollutum incusans Bombergius modo in Auriacum, modo in Brederodium perpetrata rei culpam, & in neutrum falso conferebat. Quippe & Brederodius Bombergio scripserat; quamvis uterque manifesta inficiatione declinaret invidiam. Gubernatrix ergo consilij incerta, apparitorem ad legatos recuperandos Silvamducis destinat. Fecialis quoque sequi jussus, denuntiaturus bellum contumacibus.

Appa-

Apparitor in senatum deductus, multa expos-
tulavit, atque intra horas viginti & quatuor
legatos dimittere, aut bellum opperiri eos ju-
bet. Horruere senatores ad hanc vocem, &
perpetrari sceleris infamiæ multitudinē sub-
stituunt, relatuosque se ad populum respon-
dent, apud quem nullo suo jussu captivi tene-
rentur. Primo mane tribunos plebis in curi-
am accersunt. Cum quibus etiā Bombergius
intravit, popularibus studijs accinctus. Quip-
pe jam centuriones ei sacramentum dixerant.
Vni illi patulæ plebis aures erant. Facundia,
& auctoritas aderant, flectendique vulgum
artes, quibus omnem sectariorum factionem
præcipitem egerat. Quem cum senatus horta-
retur ad dimittendos captivos; insigni cavilla-
tione apparitorem ad Silvæducentes, non ad
Calvinistas missum arguebat. Superveniens
mox populus, curiam armis circumvenit, tur-
bidisque clamoribus cuncta permiscuit. Quo-
rum fiducia Bombergius claves civitatis ex-
torfit à consule, & nequis invito se egredere-
tur, validioribus præsidijs portas firmavit. Ap-
paritorem tamen emisit incolumē, renuncia-
re Dominæ jubens, non ante se captivos di-
missurum, quam Brederodius id ipsum man-
dasset. Post hæc fecialis urbem intravit. Bellum
indicere parantem, Cancellarius absterruit ab
intempestivo consilio. Nam si arma in ani-
mo haberet Gubernatrix, id ipsum denun-
ciare

ciare superfluum esse jus gentium violantibus. Perduelles palam judicari non posse, sine suâ pernicie.

Hæc tum in Brabantia. Cum interim Flandri obsequio parati, juvere quoque Regias partes collatione pecuniæ. Ex quâ novum delectum militum Egmondanus adornavit; Occidentali Flandriæ futurum præsidio; ne quis à Noircarmio & Rassegemio dissipatos, revocaret ad vexilla, vel irrequietos sectariorum animos ad nova rursus flagitia erigeret. Quadringentos ex his Aldenardæ imposuit, qui sectarios continerent in pace; & armatorum conspectu compararent ad patientiam obsequii. Iam quippe resumpto animo Gubernatrix, occultam inibat viam restaurandæ religionis in pristinum statum. Sectarios concionibus contentos, baptisate, communione, sepulturis, & hujusmodi ritibus in totum abstinere jussit. Tanquam hæc ipsa tabulis fœderis non comprehenderentur. Et si verum volumus, nihil aliud quàm concionandi libertatem tumultuantibus indulserat: cætera quidem hæcenus tolerans ad dissimulationem coacta. Quia intempestivo tempore prohibere non poterat. Nam is rerum status erat, ut amentia popularis componi magis, quàm irritari debuerit. Quod in omni seditione optimum est remedium, si pœnitentiæ spatium iratis concedendo, pauca indulseris, quæ ab oppressis

pressis statim repetas. Proposito itaque edicto effrænem sectariorum licentiam ad verborum suorum formulam revocavit. Nihil æquè sectarios perculit. Principium esse credebant, ut mox & conciones perverterentur. Per occultos igitur nuncios Generale suorum concilium Antverpiæ indicunt. Ex singulis synagogis Minister unus, cum præcipuis aliquot iussi sunt adesse. Illuc quoque Brederodius venit, & cum illo sexdecim Conjurati delectui militum intenti, quem ex omni parte instituere cœperant. In eo Concilio sectarii Gubernatricem incusare adorti, magnoperè querebantur peccasse in fœdera. *Simulationem duntaxat fuisse ad decipiendos Fœderatos, vanis promissis extractos, ut ex voluntate ejus tempus procederet, quo rebus interim consuleret suis, partâque securitate pacta rumperet. Quem enim sana mentis non videre, concionis nomine cetera quoque exercitia cõtineri? Nec opus fuisse legibus fœderis ea adscribere, sine quibus stare non potest ipsa religio. Scire quoque Fœderatos haut aliam fuisse mentem Gubernatricis cum dimitterentur ab illâ. Hoc ipsum Proceres rectiùs intelligere, qui eandem interpretationem interrogantibus dederint, plenâque hactenus libertate frui permiserint. Iam vero ne conciones quidem inviolatas esse, quas in oppido S. Amandi, haut dubiè, jussu ejus, Noircarmus dissipasset. Nec Ministrorum supplicijs abstineri, quorum alios in crucem, alios in exilium actos acciperent.*

rent. At hoc nihil aliud esse, quàm in sanguinem suum exercere edicta, & atrociorẽ solito Inquisitionem reducere. Valencenenses præsidia in necem religionis suæ conscripta repudiare ausos, obsidione premi. Eandem mox fortunam reliquis civitatibus expectandam esse. Quas communes hostes duceret Gubernatrix, atque aliam post aliam aggredereetur cum exercitu; donec ecclesias suas undique exstirpaverit. Viderent itaque Fæderati quam hoc tutum sibi atque honestum esset, & sine morâ principijs occurrerent. Nunquam magis afflictam religionem. Nec aliud sibi quàm in Fæderatis auxilium, quibus pacta conventa tueri incumberet. Brederodius bonum animum habere eos jubens, cum Cõjuratis proficisci constituit ad Gubernatricem. Misitque qui peteret, num pace illius liceret venire. Ad ea Gubernatrix, si veniret, ut in hostem se animadversuram respondit. Neque mora, centurias aliquot militum accersivit in regiam, frequentioresque pro valvis stationem agere jubet. Præfidiariis denique mandavit, ne Brederodium, vel Conjuratorum quemquam in urbem admitterent. Nec Brederodius ausus est accedere. Codicillos autem misit sub communi Conjuratorum nomine Gubernatricem insimulans; quòd novæ religionis exercitia adimeret, publicam libaret tranquillitatem, conciones dissiparet, in Ministros fureret, denique nullo metu externo imminente sub signis haberet descriptum militem, commercium ci-

vitatis sibi eriperet, vias obsideret armatis, vim
 inferre iussis iter sibi facientibus. Satisque intelli-
 gi, sanguinem suum peti tot apparatus, nec pu-
 blicæ securitatis rationem haberi. Quid inde aliud
 eventurum, quàm vastitatem provinciarum, &
 ruinam publicam? Despiceret igitur, an utilius non
 duceret, ex auctoritate milite abrogari edicta, ad
 legem fœderis se componere, libertatemque reli-
 gionis inviolatam relinquere: quàm contra fas jus-
 que gentium violare fidem solemnibus sacramento san-
 citam. Hanc se benevolentiam ab illâ expectare.
 Ad hæc Gubernatrix ex sententia Viglii ge-
 nerosè respondit. Qui sint illi Fœderati, qui ad
 me scripserint, satis adhuc nescio. Quia communi
 suffragio dissoluta est societas. Ne adduci possim
 ut credam, omnes queri, utpote cùm plures in of-
 ficio perstare videam. Vos tamen qui qui estis, (ne-
 mo enim libello nomen adscripsit suum) mihi certè
 estis injuri, quòd contendatis vulgatam à meli-
 bertatem religionis. Ad verborum meorum for-
 mulam provoco. Scitis quidem quàm agrè promi-
 serim me non imperio, non vi, interversuram con-
 ciones, eò locorum ubi tunc fuerant, modò absque
 scandalo, & confusione agerentur. Quibus ver-
 bis utcumque conciones toleraverim: nemo tamen
 libertatem religionum indultam dixerit. Neque
 mihi unquam fuit hic animus. Populum in tu-
 multus sublatum, aliquà ratione mitigare studii;
 quoad strictos à jugulo meo averterem gladios:
 mox deinde pacatiorem à concionibus abstrahe-
 rem.

rem. Hæc fuit summa consilij mei. Apage me hercule ut consistoria institui patiar, hoc est; regnum in regno, rempublicam in republicâ, populum in populo. creati ab his magistratus, tributa iudici, communionem, baptismata, matrimonia, sepulturas damnato ritu institui, sacrum ordinem, doctrinamque perverti. Non est profectò conscientia mea tantum probare flagitium. Si quis eam vobis libertatem indulserit, ego utique non consensi. Cum illis ex postulandum est, non mecum. Atenim in pacta peccavi. Quoniam solemnibus tabulis iussi vos esse securos. De præteritis rebus quidem. Ea cautio ad futura non pertinet. Libellum mensis Aprilis nulli fraudi fore sponendi. Nemo quoque securitatem vestram in hoc sollicitat. Si qui ad magistratus edicto meo pulsentur, imputandum ipsis est, qui verba mea aliter interpretati sunt, quam oportuit. Magistratus, ut par est, officio funguntur. Si tamen justo dolori plus æquo indulgeant, deserte ad me illorum nomina, ego quod videbitur constituam. Nescio verò quare mihi objiciatis pactorum religionem, quam priores ipsi violastis. Non infero vobis injuriam; sed propulso. Non succurrit vobis, opinor, præteritorum scelerum memoria. Spoliata fana, civitates seditionibus concussas, fœdera cum peregrinis in perniciem provinciarum contracta, delectus institutos privatis auspicijs, nobilium prætoria & monasteria direpta atque incensa, famam Regis petitam maledictis. Quantum abest ut palam in bellum ardeatis, quod clam machina-

mini? *Hæc mihi causa fuit contrahendorum militum. In hæc facinora edictis intonni. Sine exitio publico arma ponere non possum, ad quæ divini humanique juris necessitate adacta sum. Si sani esse vultis domum regredimini, revocata curam à negotijs publicis, quæ ad vos utique non pertinent. Minas vestras segura despicio. Desinite eam terere, quæ supplicia expetere potest. Prudenter vos facturos existimo, si vanam illam & indecoram proterviam in posterum omiseritis. Scitote Reges non impunè despici. Principibus longas esse manus. Pannasque exacturos contempti imperij.*

Non omittebant interim Conjurati clandestino delectu militem efficere. Reliquias cladis à Noircarmio acceptæ, per idoneos homines seorsim aliû ab alio Antverpiam perducebant. Ad quorum famam certatim undique confluebant Iconomachi acerbiorè quæstionè domo expulsi. Multi quoque nobiles, privatim degeneres, publicè perniciosi, nullam in pace spem, omne consilium in turbidis reponerant. Wallacriam insulam in Zeelandiâ, atque Amsterdamum in Hollandiâ ex consilio Auriaci occupare susceperant. Ibi in medijs undis nidificantes, Regis vires quassare, arariumque ejus lassare decreverant. In hæc facinora duces electi, Dominus Tholousius, & Brederodius. Hunc Amsterdamum proficisci volebant, cõtumaciam eorum penes quos civitatis regimen, studio partium viribusque fractu-

fracturum, Zeelandiam Tholoufio invadendam destinaverant. Erat hic ex Marnixiorum nobili familiâ, Domini S. Aldegondi frater, manu strenuus, militarium artium gnarus, & turbandis rebus aptissimus.

Nec solutiori curâ Gubernatrix agebat, cui paratus hostium ferè noti. Nec inter tot conscios occulti manere poterant. Tres cohortes Tornaco venerunt. Iter in Zeelandiam habentes, missus statim nuncius assequitur, ut Axel-læ, & Terneusæ subsisterent. Præmiserat enim Gubernatrix in Walacriam Cattemii Dominum cum ducentis militibus, arcem Ramme-kins occupaturum præsidio. Cæterum præfectus arcis militares copias detrectavit recipere; fide ambiguus, palam regias partes, occulto favore rebellibus adhærebat. Cattemius inde Middelburgum contendit. Eandem quoque claudentem sibi portas invenit; Petrus Heckius perfidiæ imminens, multitudinis animos in tumultum erexerat. Erat is devinctus Auriaco, cujus suffragio in præturam emerferat. Et hinc dignitatis prærogativa ferox, proditurum se civitatem Tholoufio addixerat. Iacebat ergo exclusus miles in littore, nec laceffens quemquam, nec laceffitus. Quippe tanquam mox recessurus expectare credebatur Gubernatricis imperium. Nam & Cattemius securitatē civium interrumpere timēs, hanc famam rumoribus dederat. Aversis igi-

tur à sinistra suspicione omnium animis, surgente aurorâ, nemine sentiente Vlissingam intravit. Densa enim nebula prospectum abstulerat. Advectis mox tormentis totam insulam terrore consternatam Regii juris fecit.

Interea Gubernatrix Auriacum & Hoochstratanum Antverpię agentes, crebris epistolis admonebat de occulto Brederodii apparatu, atque ut oppido cedere juberetur. Nec moram rebelles fecere. Verebantur enim maximè ne præsidarii Regii Zeelandiam præriperent, quos in procinctu esse cognoverant. Proximâ igitur die cohortes ad parata deduxere navigia. Brederodius copiarum parte accepta, cursum in Hollandiam direxit. Major numerus Tholousium sequebatur velificantem in Walacriâ. Nunciatur ei in itinere insulam à præsidariis Regiis occupatam, ad obsequium Gubernatricis se componere. Sexcentos non amplius milites habebat, nec armis nec disciplina instructos, cum quibus fortunam belli tentare amentia videbatur. Consilii incertus, retortis puppibus relegit flumen, & propinquum Scaldi pagum, haut procul Antverpiâ Austerwelium nomine, castris occupat, ampliorẽ delectum habiturus. Multi enim impigrè nomina dabant, studio Ministrorum, variis artibus juventutem subruentium.

Postquam autem de Tholousij machinis certa fide Gubernatrici relatum est, priusquam præ-

præcoces rebellium apparatus in justum crescerent exercitum., prælio experiri constituit. Philippum Lanoium Beauvoisij dominum egredi adversus hostem jubet. Quadringentos ei milites ex Bruxellensium præfidiarijs attribuit, additâ Ioannis Gravij Brabantia prætoris equitum alâ. Valentinus de Pardieu Mottę dominus cohortes jūgere jubetur, quas Axellæ & Terneusæ substitisse diximus. Hanc tantillam manum Beauvoisius tertio Idus Martias promovit in hostem. Frequentem eum per agros palantem invenit. In hos eques invehi jussus, pedes in munimenta incubuit. Multi primo impetu obruti sunt, necdum justis armis instructi. Et statim pavor intravit animos. Fit igitur passim fuga ex castris. Nec consilio, nec imperio ad vexilla revocari poterant metu mortis perculsi. Castra in plano sita erant, & in medio prætorium, quod haut multo ante canonicus quidam ad voluptatem construxerat. In hoc Tholousius, à majori suorum parte destitutus, se recipit cum promptissimis. Qui magnitudine criminum à spe veniæ exclusi, ac necessitatem æstimantes, ad ultimum fortunam experiri decreverant. Sed inde nec vi pelli, nec ad pugnam elici poterant: cum Beauvoisius ignem tectis injici jussit. Ac ne tum quidem deditioem fecere. Pauci viam ferro aperuerant; & confecti sunt à circumfidentibus. Correpta latius flamma contu-

maces absumpsit. Cæterum qui fugam acceperant, ab equitibus ferè proterebantur. Quorum impetum ut evitarent, multi se præcipitabant in flumen, declivia ejus prosequentes, quoad eminente aquis vertice lubricisque stantes vestigiis, aut absumerentur ab æstu, aut destinato scloporum ictu conciderent. Sola insequentium tela metuebantur, ad quæ efugienda, non dubitabant etiam barbaro elemento spiritum committere. Duarum non amplius horarum prælium, & incruentum Regiis fuit. Duo tantum desiderati traduntur. Cecidere rebellium circiter mille. Inter eos plurima nobilitas, atrociora supplicia metuens honestæ mortis gloriam quæsierat. Fuerant qui se dederent, & Beauvoisij jussu occisi sunt. Per sequentes verò dies, multi ex fuga retracti, quidam etiam prodebantur ab agricolis petulantix eorum infensis. Quos deinde Gubernatrix in exemplum crucibus affixit. Ioannem Dionysium centurionem torquerè jussit, sciscitatura quo consilio conscriptus esset tantus exercitus. Delectum ille in Flandria habuerat. Tormentis admotus exstimulatum se ad arma fatebatur à Petro D'Atheno Ministro. nihil præterea quidquam scire.

Cæterum dum colluctantur acies, populus Antverpiensis à mœnibus arceri non poterat. Ruebant omnes ad spectaculū prælii, in spem aut metum propensi, pro cuiusque affectibus.

Secta-

Sectariorum tamen animos intentior cura terrore miscebat, utique posteaquam discusso ventis fumo & pulvere, liberius cœlum ostendit in Beauvoisianos inclinare victoriam. Vbi verò apparuit transactum esse de fortuna partium, Tholousiumque prætorio inclusum, ultimo discrimine laborare; clamoribus cuncta fervere cœpère. Nec deerat seditiosissimus ille Minister Hermannus, voce, manu hortari singulos, ne publicæ libertatis protectores ante suos oculos tristissimâ morte perire paterentur. Calvinistæ igitur correptis raptim armis, ad portam quæ Austerweliium versus ducit, uno impetu feruntur. Sed eam Auriacus diligenter occludi, firmisque custodiis observari iusserat, Beauvoisij adventum suspectans. Ac ne tunc quidem aperiri volebat. Calvinistæ furore amentes, in pontem Merium secedunt densis agminibus. Totâ urbe non alia vox audiebatur, quàm clamantium ad arma. Et undique tympana pulsari cœperant: cum tam cives, quàm milites sub suis quisque signis conveniunt. Cæterùm miles ad cõtinentam civium tranquillitatem in sacramentum adactus, atque in octo cohortes distributus, stationes in foro agere consueverat. Nec tum quemquam civium propiùs accedere patiebatur. Ea res acuit tumultuantium animos, in se armari credentium. Consultatum est, an impressio-

nem

nem in milites facerent. Plus quindecim Calvinistarum millibus stabant in Mereo ponte. Prætor eos quatuor millia Coperbruggiū pontem infederant. Urgebatque a superiora Minister Hermannus. Cum magistratus fama mali perculsus, Auriacū adiit. Hoochstratanus quoque ad eundem pervenit. Illo protenus ad mitigandos Coperbruggios procedere iussit. Auriacus in Merium pontē contendit cum Stralio consule. Propinquantibus obviam venire tumultuantes, quasi per officium. In quorum medium receptus; *Quid, inquit, viri Antverpienses hac sibi vult repentina consternatio? quorumis armati? quid vobis vultis? quibus ista secessione excidium machinamini? si quis injurius est vobis, accedam ad partes. Sed ante omnia intelligam in quos undaturus sit ille impetus, utrum in hostes, an, quod abominor, in cives. Ut nemo aliquis audebat loqui: ita atrocissimus clamor oriebatur, indifferetis vocibus foro se excludi frementium. Tum illi: Si nulla alia res concordiam vestram remoretur, armorum contentione non est opus. Continete manus à civili sanguine, nec in viscera vestra armamini. Parum interest utrum vos, an illi forum insideant. Milites quos videtis vestri sunt, vestro ære merent, ducum vestrorum imperia tæsteramque accipiunt. Pro vobis stant. Pro vobis excubant. Communem civitatis tutelam gerunt. Neque eos utique in cives, sed in seditiosos, pacisq; turbatores conscripsimus, in hac potissimum regione*

urbis

urbis custodiam agere iussos. Ita fert rigor militaris disciplina, ut intra fines sibi assignatos, armatum neminem extra commilitones recipiant. Si tamen ita vultis, per me licet, ut pari jure in foro excubetis cum militibus; modo vos quietos, regendosq; præstetis. Hæc dicenti, ij qui ad Coperbrugium confederant, superveniunt. Nequaquam pari modestiâ Hoochstratum ad se venientem exceperant. Cui nec par gratia, nec favor, & minor auctoritas apud vulgum. quia non aperte, ut Auriacus, in causam sectariorum descenderat. Circumstiterant densis agminibus orantem, infano tumultu. identidem proditorem appellantes: adeo ut quidam pannitonfor pectori ejus sclopum admovens, minaretur se explosurum, ni statim referrentur portæ civitatis, ac sua jura civibus restitueret. Ille præsentis metu mortis exterritus, cuncta ex voluntate eorum facturum se respondit. Portarum claves Auriaco commissas, nec per se stare quo minus acciperent. Irent secum, & peterent, nullam in illo morâ fore. Inde seditiosissimum quemq; verbis permulcens, flectere cœpit mobiles animos. Signo igitur clamore dato, in pontem Merium viam instituunt. Venientibus Auriacus obviâ factus, & incôdita vociferatione portarum claves flagitantibus adferri curavit. Minister Hermannus eas accepit, & per medios erumpens cuneos, ducem se ad portam præbuit. Conclama-

matio-

matione facta universi sequuntur. Auriacus pro-
 perantibus se inseruit, eos qui proxime venie-
 bant crebro incusans; *quo sic ruerent, inepta bello
 turba, & disciplina nescia. frent quo vellent, sex-
 centos equites in suburbys instructos, amentiam il-
 lorum exspectare.* Eadem à magistratibus con-
 stanti asseveratione ingerebantur. Nec à vero
 aberrabat conjectura. Beauvoisus enim tu-
 multu audito, equitatum omnè premiserat, ac
 si res ferret, disiectis obviis, in urbè prorumpere
 iusserat. Iamque frequens armatorum globus
 excefferat portis; cum Auriacus ad eos qui se-
 quebantur conversus, *ego me, clamabat, in tem-
 pore subducam manifesto discrimini, ut interne-
 cionis vestrae nuncium domi exspectem. Sapiet is
 quidem, qui exemplo meo idem faciet, damnat à
 illorum temeritate, quos inconditè portis egressos,
 presentissimum exitium accersere video.* Simul
 his pedem referebat. Abeuntem illum pri-
 mo proximus quisque, deinde qui successerant
 sequi cœpere. Mox ij qui egressi fuerant, cum
 nemo amplius sequeretur, & ipsi in urbem re-
 vertuntur, cæteris prodicionem identidem
 exprobrantes. Hermanno auctore signa
 rursus transferuntur in pontem Merium.
 Aditus omnes vigiliis firmant. Præsidia &
 stationes in foro locant. Crebrisque clamo-
 ribus, *Vivant Geusij,* exultantes, noctem tur-
 bidam & minacem egere. Pavida interim
 civitas, & prædæ exposita mutuo metu su-
 spen-

spendebatur . Hi qui domi quieti confederant, Calvinistarum pervicaciam extimescebant; incerti quo tanta vis tandem erumperet. Calvinistas econtra anxios habebat, ne ulcerata cæterorum civium patientia, ad Regias partes subsidiaque respiceret. Ortâ luce, in pontem Merium tormenta trahuntur. Quamvis nihil in commune turbaretur, non defuere tamen qui sacerdotibus & monasterijs, potentiorumque civium fortunis illuderent. Crederes urbem ab hostibus inessam. Suspecta tumultuantium avaritia, pari metu omnes concusserat. Nec deerat Auriacus, æquis condicionibus iratos componere. At Ministris immodicâ cupiditate flagrantibus, nullę satis leges placebant. Animi ex seditione creverant. Quibus rebus permotus Auriacus, residuâ plebis partē & ipsam armatam, furentibus opponere cōstituit. Coacto igitur domi senatu, tribunos simul plebis, atque optimum quemque in concilium adhibuit. Et si pacem habere vellent, ostentandum esse bellum edocuit. Arma armis cōpescerent. Neque enim turbulentos illos spiritus rabiem posituros, quam si contra paratos aspexerint, qui opes suas possēt defendere. Nemo erat cui non placeret hæc sententia. Missi sunt clanculum per civitatem, qui catholicos atque externos omnes citarēt armatos in crastinū. Lutheranos quoq; Ministri spōdebant venturos.

Multi

Multi enim in civitate catholici, plures Lutherani erant, juxtà Calvinistis infensi, qui in omnes semper imperium usurpant. At hi, tametsi validiores singulis, ab omnibus tamen numero superabantur. Cæterum Lutherani genio sectæ quieti, nec catholicis discordes, hætenus in Kilio pago pari jure divina fecerant. Et hæc quoque inter reliquas sectas à magistratu potissimum fovebatur. Non odio pristinae religionis; verum ne in tanta novarum opinionum dulcedine, Romanisque ritibus in fastidium versis, omnia ad Calvinistas vergerent. Quorum factio regnantibus gravis; Lutherani civilium patientes, nec adversi sceptris habebantur. Et hinc magistratus æquo animo acceperat, vocatos ab his è Germania plerosque doctores, & inter eos Mathæum Flaccum Illiricum Spangenburgicum, hominem non ineruditum. ut discordias exerceret cum Calvinistis, haut dubie in utriusque sectæ perniciem instructas, quoties secura professione, segnique pace aluntur. Postridie igitur Lutherani, ut constitutum erat, in forum equinum frequentes conveniunt, & Ministri in partibus. Simul ad delubrum S. Michaëlis ingentem planitiem multitudine complent. Catholici autem Oosterlingorum diversorium occupant, atque una cum his Itali, Hispani, Lusitani, cæteræque externæ gentes. Nemo omnino erat, qui in partes non secederet. Non

tam

tam studio reipublicæ, quam privatarum rerum cura, & Calvinistarum formidine spolijs inhiantium. Sed in eo discursu occupati, cum alijs alij occurrerent, invicem suspecti, & quam religionem colerent interrogantes, non sine mutuo terrore ferebantur. Triste mortalibus spectaculum datura videbatur civitas, & sub mutuis ictibus vapulatura; cum Auriacus, cunctis sollicita expectatione suspensis, & quid futurum esset invicem quærentibus, dandum adhuc pœnitentiæ spatium Calvinistis censuit. Misit itaque ad ministros, qui significarent, usurum se promiscua cæde nifanioribus consilijs flecterentur. Neque multo post à Calvinistis ingenti metu correptis, venire delegati. Ministri una aderant, tanquam ex officio sequestres pacis, quam nimia ferocia concusserant. Illic agi de concordia cœptum. Consensumque in condiciones, quas pridie reiecerant. Paucæ omnino erant. *Pacta mensis Septembris rata sunt. Fidem Regi magistratibusque præstanto. Externi milites, nisi consentiente populo, intra mœnia ne admittuntor. Jurata privilegia servantor. Cujusque religionis homines concordiam fovendo. Claves civitatis Auriacus obtineto. Nocturnæ, diurnæque vigiliae, nullo religionum desrimine habentor. Tormenta bellica manibus redduntor. Cavebatur præterea, ut Auriacus, cum magistratibus, & collegijs quadringentos equites legerent, naves ad bellicos usus*

in flumine instruerent. In hanc rem Ecclesiastici cum civibus stipendia conferrent. Publicatis legibus primi omnium Hispani atque Itali arma posuere. Eos mox Calvinistæ secuti sunt. Deinde Catholici, & ad ultimum Lutherani.

Civitas quidem magno discrimine exempta videbatur. At non Gubernatrici jucunda hæc erant. Movebatur præcipue præfidiarum navium, equitumque mentione fœderibus illata. Et quamvis magistratus fidem faceret, non sua voluntate conditionem hanc adscriptam legibus; sed ut aliquo blandimento amentiam civium ad quietem deduceret: Gubernatrici tamen ad insidias vigilantibus suspecta omnia erant. Siquidem Auriacus & Hornanus in verba Regis detrectabant jurare. Trajectenses ad Mosam, & Silvæduceses novos delectus agebant. Nec multò lætiora ex Hollandia nunciabantur. Amsterdamum à Brederodio militibus infessum. Præfidiarias naves à tumultuantibus exstrui. Contractis igitur in concilium Proceribus, quid de his factis opus, consultat. Quorundam suffragia ferebant; *Quærendum ab Auriaco an sacramento tandem obstringi cuperet. Quod si id ipsum detrectaret, provincias eo statu redderet, quo à Rege acceperat. Amsterdamum ab amicis ejus occupatum esse. Ac ni concepti sceleris conscius foret, non dimissurum fuisse Antverpiam Brederodium, cum tanta multitudine legibus*

legibus proscrip̄ta. Quippe sciebat eum publicæ paci illu-
 surum. Hæc tamen ut cumque excusari possint: purgare
 certe non posse, quod haut ignaro ipso rebelles in Hol-
 landia classẽ instruere at, militem scriberent, palam
 bellum tractarent. Iam quidem ipsum scribere, para-
 tum se renuntiare provincijs. Nempe ut excusandum
 non haberet, quod ibi peccaretur. Simulationem dun-
 taxat esse, ut pro amico facilius imponeret callidissimus
 veterator. Nam si provincias dimittere velit, cur id
 protenus non facit, ut fidelioribus, quam ipse sit, tradi
 possint? Cur reservat sibi gubernaculum Burgundiæ?
 cur Antverpiensis civitatis? Fastidientem beneficia Re-
 gis, alia ex his retinere, alia remittere non posse pro sua
 libidine. Denique contra morem facere, quod ordi-
 nariæ turmæ præfecturam injuratus possideat. In hoc
 potissimum sacramentum exigi: ut Regi serviant sui
 milites, & eosdem amicos inimicosque habeant, quos
 ipse habuerit. At non idem consultioribus pro-
 babatur. Nihil adhuc aperte agendum, censebant.
 Cum vulpe vulpinandum esse. Pari arte, pari simulatio-
 ne, qua ipsos cogitaret pervertere, fallacem eluderent.
 Hortandum esse blandioribus litteris, ut ab inceptis
 Brederodium avertat, vel contumacem Amsterdamo
 eijciat. In hanc rem Hollandiam peteret, & accepto Re-
 gis Sacramento provincias curaret, aut aperte denun-
 ciaret, quid de his fieri vellet. Sine rectorẽ diutius relin-
 qui non posse. Ex hac sententia secretario Ber-
 tio ad Auriacum missõ, Torrius simul ad Bre-
 derodium destinatus est, cum mandatis quæ
 juberent eum Amsterdamo cedere, Inter hæc

Gubernatrix Hermannum & D'Athenum Ministros proscriptit. Ingenti pecunia promissa, si quis vivos ad se retraheret. Sed exitibiles homines, sua ipsorum solertia supplicio subduxit. Dei ira in rempublicam, quam post aliquot annos nō minus atrociter concussere.

In hac religionum tempestate, III. Idus Mart. primus Gandavi Iesuita sermonem instituit. Quippe Iesuitarum societas surgente Luthero exordium cœperat. Quasi præcaventibus fati, ut essent, qui effrœnam licentiam, quam ille priscorum hæreticorum vestigia ingressus, torpenti sæculo induxerat, severiori disciplina exemploque corrigerent. Igitur ad excipiendum concionatorem recens a lvectum, magno concursu populus affluxit, ut ferme solet ad nova omnia. Multitudinem templa non capiebant. Christianæ religionis rudimenta magno plausu exposuit. Res à prudentioribus hæctenus desiderata; nec frustra cecidit. Multi illo auctore revocati sunt ad ecclesiam. Ut facile appareret, non tam suo, quam doctorum ingenio laborasse provincias. Ministri cœptis ejus æmuli, ac paucitate auditorum contempti, & ipsi actius concionari cœpere, nec non sordidissimum quemque ex plebe donis illicere. Quibus cognitis senatus interdixit, ne quis sub eleemosynarum specie pecuniam publice distribueret. Cæterum ut ad ordinem historiæ redeam,

redeam, varia legatorum fortuna fuit. Torrium à Brederodio contumeliosius exceptum, Conjurati captivum faciunt. Commentarios & mandata intento mortis metu tradere subigunt. Ac ni magistratus tanti viri calamitate motus, clam emisisset portis civitatis, haut multum aberant à cæde legati, cujus etiam summa semper reverentia valuit apud barbaros. Auriacus autem Bertium benigne habuit. Pari quoque humanitate ad ea quæ rogaretur, in hæc verba respondit. *Renuncia Gubernatrici, quæ hæctenus fecerim, omnia contulisse ad salutem imperij. Cur ergo de fide mea dubitare debeat, non intelligo. Multis honoribus à Rege excultus sum. At in auspicijs singulorum sacramentum dixi. Quod in hunc quoque diem illibatum servavi. Idem vero revocare non possum, nisi ut venisse videar in suspicionem perfidie. Ex quo gubernaculis admotus sum, privatis necessitudinibus republicam semper antehabui. Brederodium Antverpia abire permisi, cum incondita multitudo, quam scripsisse se dicebat in ordinaria turma supplementum. Neque enim, quod sciam, Gubernatrix ei præfecturam ademit. Proinde si in Hollandia hostilia cœptaverit, fuerit ejus ista excusatio. Scito me perinde falli potuisse, ac ipsam Gubernatricem. Eadem solertia utrisque imposuit. Facturum hoc eum divinare non potui, cum quo consilia non communico. Ego ut primum licuit, quietam turbidis anteposui. Efferatam hanc civitatem pacavi, non sine discrimine vitæ meæ.*

Nullum ob privatum respectum. Sed ut in obedientia Regis contineam. Et hæc causa fuit, cur in Hollandiam non concesserim. Arctius hic detineor, inconstantia civium, bona fide pacem non colentium. Nec me penitet obsequii. Quod in obedientia hujus civitatis magnam partem tranquillitatis positam esse videam. Gubernacula vero resignare non possum, nisi volente eo à quo accepi. Per me non stat, quo minus Gubernatrix provincijs consulat, prout expedire ipsa duxerit. Ego omnino manum subtraho. Vnum tamen momentum velim, solidam pacem haberi non posse, nisi ex tota gente Concilium contrahens Rex, præteritarum rerum gratiam sponte fecerit. Quippe eam nemo petiturus est, nisi ut ex propria confessione nocens esse sustineat.

His in aulam relatis, multiplici sollicitudine Gubernatrix tangebatur. Centum & amplius nobiles Conjurati cum Auriaco pacti ferebantur, haut aliter se cum Rege in gratiam redituros, quam si & ipsos, & civitates, decreto suo absolveret. Antverpienses quoque hoc ipsum oraturi, libellum curiæ obtrulerant. Adhæc prope tertius mensis erat ex quo Valencenenses obsidione pressi, pertinaciam non consumpserant. Nobilis & potens civitas defectione sua reliquas attraxerat. Eaque deditâ pervicacissimorum animi redituri rursus videbantur ad respectum imperij. In quam proinde justa ira stimulabatur. Sed in obsidione perseverando graviora timebat. Ne forte ad Gallorum auxilia oppidani respicerent. In quo-

quorum studia Ministri accendebant. Deinde pudebat hærere circa muros unius civitatis, aliarum opportunitate relicta. Omnia igitur circumspicienti optimum visum, oblati conditionibus deditioem exigere. Ad tentandos obfessorum animos Egmondanus & Arschotanus mittuntur. Valencenensium delegatos Beuvragium evocant. Eos Noircarmius protinus adduxit, ut leges acciperent admonens, quas Gubernatrix præscripserat. *Urbem dederent. Præsidiarios reciperent. Iis quibus placeret, integrum esset proximis diebus quindecim oppido cedere. Intra quos bona distrahere, vel transportare possent. Ceteri sine fraude in urbe agerent. In officio se continerent. Edicta de religione acciperent. Aboleretur memoria rerum præteritarum. Integram cuique fore innocentiam suam testificari coram Rege, coram Status aut Privato, aut Mechliniensi Concilio. Anxijs ad hæc delegatis, Egmondanus magnopere suadebat, ne vim, quam clementiam Regis experiri vellent. Nullam spem in armis reliquam. Rebellium copias ad internecionem casas, cum Tholousio duce. Nullam opem restare. Solos in contumacia persistere. Reliquas fere civitates majestatem agnoscere. Dum liceret, voluntate sua facerent, quod coacti mox facturi essent cum perniciæ omnium. Inducias in triduum fore. Intra quos responsum opperirentur. Ea postquam Valencenis au dita, magis Optimatibus, placebant, quam multitudini. Seditiosissimi qui que cum Ministris plebem stimulabant ad*

bellum, In procinctu stare subsidia. Falsaque esse quæ de Tholouſio traderentur, Optimates autem in contrarium tendebant. Nec interim multitudo se continuit, quin crebra tormentorum explosione in inducias peccaret. Patrum precibus ad ultimum victa, ita legibus assensa est; *si crimine læsæ majestatis cives absolverentur. Edictum quo hostes judicati essent irritum fieret. Vtrunque dimitterentur captivi. Bona in fiscum redacta aut ab eodem distracta, restituerentur. Presidiarij ære Regis mererent, sine molestia vel incommodo civium. Urbem non intrarent, priusquam hi, qui discedere vellent, fortunas suas extulissent. In hanc rem legitimum tempus præstitueretur.* His perferendis, duodecim ex Optimatibus delecti sunt. Proceres infesto vultu ad se venientes excipiunt; fortunæ eorum non convenire intonantes, victoribus leges præscribere. Clementia vero indignos videri, qui sanctitatem induciarum polluere sustinuerant. Proinde ni civitatem, seque deditum venissent, uti sine mora decederent. alioquin vinctis post tergum manibus in urbem propulsuros. Diriguerunt illi ad hanc vocem, & de multitudinis genio multa questi, Ministros substituebant in crimen. Ad ultimum id modo petebant, ut sibi saltem mitigati esse vellent, ac bona eorum pace extra oppidum liceret persistere. Surdæ erant Procerum aures ad has preces; cum

cum universi se prostraverunt in terram, genibusque Egmondani advoluti, per illius genium veniam precabantur. Sed ne tum quoque Noircarmius flectebatur. Catenis igitur adferri jussis, contumeliæ metu in oppidum compulit. Timebat enim ne vel invito retinuisse crederetur, vel melioribus oppido abstractis insanæ multitudinis studio cuncta regerentur. Nam in omni seditione tutissimum esse remedium, si & boni in partes secesserint. Quod & legibus suis sanxit Solon. Ut semper essent, qui inconditam multitudinis ferociam sanioribus consiliis imbuerent. Oppidani ergo desperata venia, ad defensionem se convertunt. Multi in civitate veterani erant. Quibus ferocissimus quisque ex plebe permixtus, de corpore suo ducem eligunt, & Cardoniâ portâ in stationes erumpunt. Prælium acriter, nec ut cives sumpserunt. Multi ex Noircarmianis cadunt, plures pavore amentes in fugam conjiciuntur, & ingentem trepidationem castris inferunt. Jam terror quoque ad præfectos pervenerat, in suspicionem lapsos, non civium hanc aciem esse, sed externorum militum auxilia ferentium. Ad primum tumultum Noircarmius contra legiones instruxit. Cum parte equitatus victoribus incubuit, & non sine strage in civitatem compulit. Hujus vero cladis dedecore admonitus, intentiore disciplina suos habuit. Militibusq; distributis,

qui ad tormenta confisterent, quique vallum tuerentur, Mansveldicam legionem secum assumpsit, & quâ extrema desinit fossa, vallum promovet. Deinde portæ Montensis suburbia, nullo suorum desiderato, intempesta nocte occupat. Ibi verò aggerem erigi curat, propè æquantem portarum fastigia. Quo intra secundum diem absoluto, machinas attrahi, & in summitate ejus constitui jubet. Vnum & viginti tormenta erant. Quibus ingens globorum vis fuit excussa. Turris S. Nicolai, in quo oppidani machinas aliquot locaverant, in primis dejicitur. Sub cujus ruina non pauci oppressi sunt. Mox in eminentiores domos tormenta diriguntur. Tunc plura undique funera, & semivivorum hominum amputata, & adhuc palpitantia membra, ipsis funeribus propemodum tristiora. Ejulatus quoque, & rectorum cadentium fragores per totam urbem passim audiebantur. Questusque mulierum præcipuè, & puerorum aliis maritos, aut liberos, aliis parentes desiderantium. Jamque muri civitatis crebro verberati, ictibus cessarent. Portæ quoque nudaverant latera; cum obsessos ingens desperatio incessit. Jam non ambigua bonorum voluntate, iis quoque qui ferocius egerant consensu multitudinis victis, IX. Cal. Apr. caduceator mittitur, conditiones petiturus. Sed majora per contumaciam deliquisse videbantur, quàm quibus igno-

ignosci posset. Deditionem sine exceptione facere jubentur. Hæc vox non sine consternatione audita est. Sed si adversarentur cogi poterant. Itaque ut petebatur, Regis potestatisse permittunt. Ingressus urbem miles, per custodias dividitur, ne quis exire aut dimitti posset. Noircarmius civibus arma ademit. His qui seditiosius egerant, catenas injecit. Eos deinde Gubernatrix ad terrorem omnium publicæ paci immolavit. Bona publica privatorumque in fiscum redacta. Insignis calamitas singulorum fuit. Nec multò post Michael Helinus, cum filio, simul Guido Bresseus, & Grangius Ministri, ex fuga in urbem retracti, tanquam principes seditionis damnantur. Helini pecuniâ, potentiâ, & auctoritate; Bresseus & Grangius turbido ingenio, & virulentia linguæ primùm ad cœptandam seditionem, mox ad obsidionem contumacius tolerandam populum erexerant. Et Ministri quidem patibulo suffiguntur. Helini vero gladio percussi. Sed non aliud supplicium spectantium oculos majori misericordia affecit, præteritæ fortunæ magnitudinem recordantium. Quippe tanta vanitas inerat illis hominibus; ut Egmondano se potentia sustinuerint æquare. Cœptaveritne seditionem multitudo ad supplicii spectaculum conglobata, an cœptare credita fuerit, hæc satis liquet: miles tamen
cir-

circum theatrum positus, ut in tumultuantes impressionem fecit, paucisque interfectis universos discussit.

Valencensium deditio quantò tristior, eò velocius audita est per provincias. In unius hujus civitatis fortunam intentis omnium animis. Hoc initium Gubernatrici fuit resumendæ potentia. Sectarii enim contemni passim cœpere. Calvinistæ Cameracenses de salute sua solliciti urbem fugâ destituunt. Ad eam deinde componendam Archiepiscopus processit cum militari præsidio. Magistratus illi obviam venit. Magno plausu à multitudine excipitur, honoratiùs revocante, quem contumeliose expulerat. & hanc ille populi benevolentiam clementia pensavit. In neminem gladio sæviit. Profugorum bona fisco addixit. Reddita ecclesiasticis dignitate religionem restituit.

Hunc finem annus habuit, Gubernatrici haut lætus, multis verò exitiorum causa. In quorum scelera superveniens Albanus acerrimè postea quæstionem exercuit. Fatalis quædam rabies fuit. Cujus causam haut aliam prudentiores inveniunt, quàm amentiam nobilium, de clementia diffidentium. Præterita insanæ veniam, quam Rex, suo pte ingenio ad consilia tardus, cottidiè differebat, per seditiones, & crudescentem armorum libidinem extorquere nitentur. Donec omnia in confusio-

fusionem venirent. Tum justâ irâ accensus Rex, militares copias ad ultionem instruxit. Et hinc metus quibusdam Proceribus, conscientie stimulo pulsatis; quia sectariis indulgentiores fuerant. Ex metu vero diffidentia nasci cœpit, non habentibus fidem verbis Gubernatricis quam suis detraxerant. Quoad ad ultimum Auriacus, ut vel invito Rege incolumis esse posset, à sceptro defecit. Quem statim secuta est frequens nobilitas. deinde & populus. Nam (ut postea trademus) utriusque patientiam Albanus juxta exasperavit, cùm alteruter tantum plectendus fuerit, ut multitudini eriperet capita, quæ sequeretur in Regem: vel capitibus multitudinem, quam Regi opponerent. In summa, tutissimum fuerat, suppressos tumultus in pace relinquere, non adeo inhonestis sopitos conditionibus, nec diutiùs mansuris, quàm Regi libuisset. Nunquam enim prætextus desunt dominantibus, ut à tranquillibus reperant, quod rebelles expressere. Hæc illius temporis sententia fuit. Quam nec affirmare, nec refellere sustineo.

Gubernatrix victoriæ potita, non modica lætitia ferebatur. Quidquid virium sectariis fuisset, illa deditione videbat prostratum. Bredrodium, & si qui præterea in armis erant, audebat despiciere. Nam quid posset, rebelles admonuerat, claves se civitatum invenisse jactitans. Itaque Billium in Hispaniam delegat,
nun-

nunciaturum Regi de victoria, & ut in provinciis maturaret sine exercitu. Sectariorum res planè accisas. Nulloque se negotio totam brevi provinciam sub imperio, legibusque habituram. Deinde religionem erigere adorsam, conventiculis & concionibus, sectariis undique interdixit. Vniversos cives pro Rege ac religione obstringi iussit. Vulgi affectus cum fortuna mutabantur. quod non aliter Principes, quàm ex successibus aestimat. Et semper ii meliores creduntur, quorum virtus timeri meruerit. Sectas quas tanto plausu populus exceperat, pari fastidio detestabatur. Pauci in Flandria, & nisi sectariorum pervicacissimi, jurisjurandi condicionem repudiavere. Prætor eis arma ademit. Ministri præcepta fuga Antverpiam se contulere. Perculebat animos eorum Valencenensis exempli atrocitas. Et quod ipsis timendum foret, expectare non audebant. Gandavum, Aldernarda, & Ipræ novis cohortibus firmatæ. Et apud eos, qui sacramentum distulerant hospitium iussæ sunt accipere. Duæ aliæ cohortes Axellam missæ, quarum opera in domandis Antverpiensibus uteretur Gubernatrix, & circumjecta regionum à novitatibus abstraheret. Ecloa, Rotnacum, Deinsa, & si quæ alia opulenta municipia, ad Prætores Metropolitanos arma deferre jubebantur. Sectariorum templa everfa. Ac ne quod vestigium

gium sceleris relinqueretur, ipsa etiam fundamenta eruebantur. Certantibus æmulatione populis, ne externus miles hanc laudem incolis præriperet.

In hac rerum facie, Auriacus quoque timida sollicitudine pulsabatur. Egmondanum itaque rursus sollicitare constituit in partes; magnum indole virum, armisq; clarissimum. Qui Gallicanis expeditionibus ita se semper gesserat, ut Albani providentia laudaretur magis, audacia Egmondani timeretur. Cùm Auriacus contra civili prudentia, & consilio insignis, armisque timidior, imperatoriis artibus utrique concederet. Dicta est colloquii dies in Willebroeckio pago, non adeo procul Antverpia sito, quâ Bruxellensis alveus Scaldi committitur. Ibi rursus Auriacus Egmondanum hortari cœpit, *ut nunc saltem admoneretur ad tutiora consilia imagine periculi. Et occupata aliqua insigni provincia, conjunctis viribus Albano resisterent, in utriusq; perniciem accincto. Arma & consilia in expedito esse. Populi mobilem animum. Non de futura auxilia, si ducem se partibus ostenderit. Principem præteritis rebus infestum, & vindicem, nunc quidem si et benevolentia speciem facere. Sed ubi provincias exercitibus insederit, non illi, non Albano securitatem rediturâ, nisi sublatis capitibus, quibus præteriti furoris insaniam imputant. Hac se crebris litteris ex Hispania admonitum, & de salute ejus sollicitum, non dubitasse denunciare: ne vir tantus infami caderet exitu,*
& ut

& ut piacularis victima Regis ira immoletur, spiritumque, quem per virtutem retinere posset, per contumeliam effunderet. Eas voces Egmondanus seignius quàm ante accepit. Neque tantam Regi iracundiam, referebat, ut non maiorem in clementia illius fiduciam poneret. Penè peccare Auriacum, quod in animum induceret tam nefandam perfidiam. Si quid eiusmodi moliri Rex vellet, nemini fuisse proditurum. De officio Procerum queri non posse, qui concionandi licentiam protervis ademerint, Iconomachos justis suppliciis affecerint, forocissimos quosque sustulerint. Hac esse beneficia in Regem sua, quibus vel gratiam sperare meruerit. Quod alioqui tantum suum delictum, ut in corpus suum peccare sustineat? Si tamen ille perseveraret irasci ad ultimum se pro fide moriturum. Paullatim inde Auriacus ad indignationem prolapsus; age ergo, inquit, fidem ei ut voles serva, qui te perfidia sua decipiet. Vter nostrum nimia credulitate peccaverit, tempus aperiet. Hoc unum scio, acturum te aliquando poenitentiam sprete consilii mei. Trunco corpore pontem substernes, per quem Hispani calcaturi sunt provincias. Post hæc mutuis complexibus functi, invicem valedicunt. Adjecit Auriacus eum se posthac non visurum, nisi amplecteretur saniora consilia. Et sic in præparatam descendens navem, ad Antverpienses, quibus potissimum fidebat, rediit. Egmondanus in curiam regressus, & futurorum sollicitus, Gubernatrici blandissimè adulabatur. Convivia comiter instituebat, quibus ipsa

quo-

quoque Gubernatrix frequens intererat, ut ex animo ejus eraderet diffidentia cicatricem; insigni diffimulatione intimos sensus, verbaque recondens.

Interea Noircarmius paucos dies Valencenis componendis rebus insumens, & accepto Gubernatricis imperio, Trajectum ad Mosam traduxit exercitum. Duodecim tormenta simul trahebantur. Quorum conspectu cives, desperatâ urbis tutelâ delegatos misere ad Gubernatricem, potestati ejus omnia permit- tentes. Nec ingratus Gubernatrici adventus fuit. Quippe & hujus urbis obsidio magni operis videbatur. Itaq; facto veniam dedit, splê- dido exemplo cæteras civitates invitatura ad deditioem, clementiam ejus doctas. Mini- stri tamen & seditionis auctores tradi jussi. Sed illi hoc ipsum metuentes in tempore excesserant. Præsidio Trajecti relicto, Noircarmius Tornhautum movit; quo propiore metu Ant- verpiensê Silvæducensêsq; percelleret, & ter- rore virium reduceret ad reverentiam maje- statis. Nam in omni populari tumultu plus fa- ma, quàm vis potest. Megemus cum Frisica sua legione eodem contendit, Noircarmioq; jun- ctus magnum terrorem cunctis injiciunt.

Inter hos dies gravior motus Silvæducen- sês concusserat. Cives ex edicto Gubernatricis citabantur ad Sacramentum. Et erant qui præ- starent. Cùm Bombergius suorum agmine sti-

Y

patus

patus processit in forum, clausasque curiae fores vi perfregit. Nemo violentiae obstabat. Diuturna tyrannis reverentiam pepererat. Ergo senatum ingressus supercilium suum verbis ulciscitur; & quid hoc rei esset, quod injussu populi conscientias obstringerant, interrogat. Senatu contra fortiter loquente, utrimque clamor oritur, Et concursus vulgi ad certamen instructi, fiebat in curiam, cum senatus furori cessit, jussa multitudine ad sua quemque redire opificia. Sic per aliquot dies quies stetit. Donec pavidi agrestes, adventum Noircarmii in urbem referrent, consternatumque fama populum, majori terrore afficerent. Quippe Noircarmius popularium animorum haut nescius, lento agmine Tornhauto movebat, ut contumacibus daret penitentiae spatium, atque ex seditiosorum manibus sine sanguine tela excuteret. Tum oppidani versare animo coepere, quanto suo cum discrimine expectarent exercitum. Neque mox parem conditionem habituros, si mora deditiois perseverarent irritare victores. Valencensium supplicium in oculis erat. Et Bombergiani passim marcebant deposito supercilio. Facilique impetu, ut sunt vulgi studia, a multitudine destituebantur. Plurimi cum senatu sentire coeperant; cum Bombergius, & ferocissimus quisque, urbe excedunt. Nulloque factionis duce jam reliquo, tota
respu-

respublica concessit in gremium optimatum: qui cōfestim quadringentos suarum partium cives conscribunt in centurias. Petersemium, & Cancellarium liberos dimittunt, & trecentorum civium præsidio deducunt in regiam. Delegatos denique ad Gubernatricem destinant. Pollicentes se imperata facturos, modò ne cogerentur præsidium accipere. Sed illa conditionem omnem aspernante, rursus alios mittunt qui deditioem offerrent, in quam universus populus sponte, aut metu jam consenserat. Noircarmius civitati præsidium imposuit, & Tornhautum rursus exercitum traduxit.

Siquidem Antverpienses defectione validissimarum urbium, Procerumque in pacem conspiratione perculsi; simul abscissâ undique spe, remittebat sensim altiores spiritus, & haut obscure civium studia nutare cœperant. Nec Gubernatricem fallebant illa consilia. Proinde ostentari potius obsidionem, quàm promoveri jusserat. Longè tunc alia civitatis facies. Quid de ipsis quoque statueretur, si contumaces esse pergerent, propinquo Valencensium exemplo admonebantur. Redacti itaque sunt ad summam desperationem. Nec tacita consternatio in omnium animis percipiebatur. Ministris impetus exciderat. Metus seditiosissimis furorem excusserat. Sciebat quoque magistratus, nihil salutaris, quàm

pacem experiri, gaudebatque id ipsum non displicere civibus. Auriacus in pristinâ simulatione perseverabat. Eoque auctore missi sunt, qui Gubernatricem deprecarentur, datisque conditionibus invitarent in oppidum. Illa nec se pacem daturam, nec ante venturam respondit, quàm præsidium militare recepissent. Hæc in urbem relata Ministris & seditiosissimis non satis arridebant, querentibus unos se peti, daturos sanguinem vindictæ publicæ. Placuit tamen delegatos ad Gubernatricem rursus proficisci. A quâ tandem has condiciones accepere. *Ministros, apostatas, exules, ceterosque improba notæ homines, finibus ejicerent. Illicitas conciones & ministeria tollerent. Religionem catholicam, & delubra restituerent. Sectariorum templa, si ita Regi videretur, diruerent. Nova non edificarent. Cives sacramento Regi obstringerentur. Religionem quam vellent, sine fraude profiterentur. Miles à magistratu lectus, idem sacramentum acciperet. Incolæ obedirent legibus, quæ de religione deinde ferrentur à Rege, vel sine fraude oppido cederent. Ad Iconomachos, perduelliones, reosque majestatis hæc pacta non pertinerent, nec diutius rata essent, quàm Majestati placuisset.*

Dura profecto hæc omnibus videbantur: sed per fortunam recusare non poterant. Ad flectendas vulgi mentes magno momento Auriacus fuit. Non amore pacis, quam tunc potissimum oderat, sed necessitatem æstimando

mando obsequium præferebat. Tacito, quàm professo odio semper perniciosior consiliis publicis. Adventum Gubernatricis opperiri non ausus, Bredam se cum uxore recepit. Ibi paucos dies moratus, privatorum negotiorum obtentu in Nassoviam proficiscitur. Hoochstratanus, & Hornanus eum sequebantur. Post quæ, dimittitur per vicos præco, qui intra horas viginti & quatuor Ministros omnes excedere juberet. Exulibus, apostatis, diaconis, senioribus, breviter omnibus qui è Consistorio fuerant, triduum præstitueret. Tunc primùm tacita indignatio defixit sectariorum animos. Quid agerent, quid secum efferrent consilium præ metu defecerat. Compita & portas implebat continens migrantium agmen. Illi uxores & liberos tanquam ultimum visuri amplectebantur. Hi secum in fugam trahebant. Iram Gubernatricis expectare nemo audebat. Pars ad Brederodium in Hollandiam, pars in Germaniam proficiscitur. Magistratus interim sacramentum Regis accepit. Nec reliqua multitudo, mutari facilis, moram fecit. Quinque urbanæ cohortes exauctorantur. Cùm statim turma equitum supervenit sub Gubernatricis auspicio. Sequebatur Ernestus comes Mansveldius cum sex peditum signis. Et post eum Carolus ejus filius cum plena legione. Dein tria vexilla Beauvoisius induxit. Cujus terga claudebat Lic-

kii dominus, cum ea centuria, quæ Gandavi per aliquot dies steterat. Miles tanquam in hostili solo iter fecit. glande ori inserta sclopos pulvere oneraverat. Tum demum successit Gubernatrix, succincta mille admodum equitibus, armorum fulgore splendentibus. Proceres Dominam sequebantur. Quidam è Finantiis & Privatâ curiâ comitatum instruxerant. Noircarmius quoque propius admoovit exercitum, ut si tumultus in urbe oriretur, in tempore adfisteret. Armati pedites gemino ordine dispositi, intrantem Dominam excipiebât, deducebantque in hospitium quod publice præbebatur. Animis civium expectatione detentis, quid primum actura esset, quatuor captivi repente producuntur. Eos Brabantia prætor ex fugâ retraxerat. Cruce in foro erecta seditiosum spiritum laqueo evomuere. Nec multò post Joannes Onghena (quem Iconomachorum principem Gandavi extitisse memoravimus) eodem supplicio dignam sceleribus mercedem accepit. Tranantem Antverpiæ flumen, Gandavensis consul sibi notaverat, manumque injici fugitivo jusserrat. Octavo Cal. Maij his legibus civitatem ordinavit. *Incola pacem quietemque fovendo. Concionatores novæ religionis amissis bonis capite plectuntor. Fautores eorum puniuntor arbitrio Gubernatricis. Parentes & heri, pro familia tenentor. Conventicula ne suntor. Magistratus hæc ipsa dissipantor. Si quis*

quis indicasset, impunitatem habeto, ita tamen si deinceps legibus se accommodaverit. Iconomachi laqueovitam finiunt. Si magistratus non prohibuerint, damnum refundunt. Matrimonia, aliosque ritus novae religionis exercentibus, laquei poenam irrogant. Infantes ab haereticis baptizati, rebaptizantur. Obstetrices intra horas viginti & quatuor puerperas magistratui denunciant. Ludimagistri non publice, non privatim juventutem instruunt, nisi prius examinati, & iurati. Docere illicita capitale est. Magistratus, praetores, visitatores bibliopolarum & typographorum diligentem rationem habent. Qui libros illicitos sepius distraxerit, capite plectitur, ceteri poena extraordinaria. Tributa injussu Regis ne imponuntur. Ne conferuntur. Qui secus faxit quadruplum restituunt, & arbitrio iudicis plectitur. Eleemosynarum collatione pauperes ad novam religionem ne alliciunt. Qui ad legendum militem pecuniam contulerit capite luito. Conventiculorum auctores rebelles habentur. Exules & apostatae, urbe excedunt, similiter & hi, qui in provincias confluxerunt, sine vita testimonio. Catholicis vel sacerdotibus nemo injurius est. Sin secus, capite & amissione bonorum punitur. Nulli sua religio fraudi est. Ecclesiasticis pareto. priscis legibus edictisque stato; quoad à Rege ex consilio Ordinum aliter statutum fuerit. Gubernatrici interim cura fore, ut generalem gratiam Rex indulgeat. Post hæc sectariorum templa militibus prædæ dedit. Cives arma sua ad magistratus deferre jussit. Imagine s templis restituit. Sacrificia, & supplicatio-

nes restituit, que ipsa ingenti intererat pompa, cum Purpuratis & Optimatibus, ad ceterorum exemplum. Scholas quas erudiendæ juventuti sectarii erexerant, ad alios usus transfert, ut nervos eorû paullatim excinderet; & inclinatis ad pœnitentiam seditiosorum animis, impetuque novitatis consumpto, populus amaret redire ad quietem, quam tumultantium furor excusserat. Urbanus miles reliquus exauctoratus est. Firma præsidia civitati imposita. Vectigal quo idem miles antea lebatur, præsidiariis cessit in stipendium. Quibus rebus effectum est ut vinaria, & cerevisiaria vectigalia sine ulla Regis invidia intenderentur per omnes provincias. Semper quidem mansura. Nullo postea fastidio populi oneribus assueti, nec averfantis rerum speciem longouso conciliatam, quam diuturna patientia legitimam fecerat. Ea tum quidem haut difficulter impetrabantur à magistratibus, hac ratione salutem publicam redimi credentibus. Cùm econtra paullò post Albanus, nullo necessitatis prætextu eadem augendo, res prisca novare, vimque Regiam intendere arbitraretur. Populo certè nimix libertati innutrito aliis artibus imponere debuerat. Omnia ipse per externos agebat. Cùm id rectius provinciales faciant. Qui fastidita tributa non favori, non libidini, aut sceptro; sed necessitati publicæ dare credun-

creduntur. Tantum interest quid à quoquam, & qua causa fiat. Populus duci vult, non trahi. regi, non subigi. Nec refert qua via, dum eo quo tendis; pervenias. Ergo rebus in hunc modum Antverpiæ statutis, comes Mansveldius civitati præficitur. Summa benevolentia populum continuit, nulla remedij asperitate laceffitum.

Cum interim in Flandria acerrimæ quaestiones de noxijs haberentur. Civitates tanquam semet absolvent, ultione gaudebant. Multitudo metu perculsa impune contemnebatur. Nam & vis aderat imperium exercentibus. Ipris duo Ministri attolluntur in patibulum. Quibusdam spectatorum fremere ausis, circumfunditur miles, & intento ferro turbatos discutit. Cecidere multi ex plebe, & quidam innocentes in promiscuo discrimine. Nemo deinde ausus est obstrepere. Seditio auctores per provincias acquisiti varijs suppliciorum generibus afficiuntur. Ioannes Winghene & Bacquerelius, vitam laqueo finiêre. Sectariorum quippe principes fuerant. Illi crimini datum, quod Rotnenses ad publicandas conciones Gandavum deduxerat. Hic vero Iconomachos in sacrilegium Aldenardæ redemerat, ut supra retulimus. Bona utriusque fisco illata. Reliquum vulgus extra periculum, quod aliena magis infania, quam proprio ingenio deliquerat. Pro

Rege tamē & religione juramentum præstare jubetur. Iconomachi passim & undique sine misericordia necantur. Infamati magis, quam convicti relegantur in exilium. Replentur cruce cadaveribus, Germania exulibus. Nullatū quidem Gubernatricis invidiā, quando omnia per magistratus agerentur. Nam & ipsi magistratus non iræ, aut sævitie imputabant supplicia; sed utilitati publicæ. Seditiosissimi quique jure putabantur damnari, tanquam sceleribus suis promeruisent exitium; quod à proprijs civibus irrogabatur. Et hoc re vera in ejusmodi tempestate sincerissimum est remedium, ut optimorum civium suffragijs delicta vindicentur. Qui à nutu Regis pendentes, ex utilitate ejus omnia constituunt. Et si quid severius fecerint, merito facere videntur, sine infamia, vel criminatione Principum. Et si dicere licet, famam Albani nihil magis oneravit, quam quod extraordinaria ratione, & externis in consilium adhibitis, in eadem facinora tam animose surrexerit. Pœnā remedij loco admoveere non credebatur; sed malis publicis ad occasionem avaritiæ abuti, qui conscientiam magistratuum suspectans, extra ordinem judicia institueret. Quarum rerum documenta apud antiquos multa recensere possem. Sed hæc commodius suo tempore. Igitur Sectarij ad dandum sacramentum passim citabantur. Contumaces ademptis bonis
in

in exilium acti. Et quia promiscua fuga fuerat, ne civitates incolis destituerentur, & ad externas gentes transfirent commercia, fugitivis ea lege edicto publico reditus permittitur, si religioni Regique sacramentum dicerent. Fuere qui præferrent exilium, fuere qui reverterentur.

Cæterum Lutherani tam infami proscriptione exulcerati apud Electorem Saxonie fortunas suas deflebant. *Nulla culpa provocatam Gubernatricem maximas contumelias in se statuisse. Non se sponte concessisse in Belgium: sed communi consensu invitatos. Ibi quoque in summa magistratuum obedientia egisse, citra cujuscumque injuriam. Civitatem imperij Antverpiam esse. Vnde certe ejci non possent sine religionis sue infamia, quæ non alia esset, quam religio imperij. Quod ergo suum delictum? an quia pro catholicis nuper armati, & ne violarentur, vitam suam obtulissent in discrimen, in quorum perniciem Calvinistæ surrexerant? At si pœniteret obsequij honestius saltem dimitti potuisse, quam sub seditiosorum invidia. Lutheranorum protectorem Electorem esse, eique potissimum incumbere, ut innocentiam illorum velit adiutam.* Hæc & plura in eam sententiam referentes: pervicere tandem, ut Oratores mitteret in Belgium. Quibus Gubernatrix, habito consilio, in hunc modum respondit. *Scitote me, quæ de religione constitui, nihil proprio fecisse judicio. Regis imperium executam sum, quod sine crimine prætermittere non poteram. Cum illo igitur*
 expo-

expostulandum est vobis. Prudentius tamen facturi, si eodem jure permittatis Regem frui, quo ipsi utimini. Quid vobis cum nostra provincia? quare vultis alijs regnandi modum prescribere, quem ipsimet à nemine accipitis? Quid in Germania Vestra faciatis Regem non sollicitat. Religionem quam libet amplectimini. Paci publicæ, ut placet, consulite. Nemo deposcet à vobis rationem imperij. Relinquit, precor, Regi provincias suas, in quas nemo principum jus sibi vindicat. Ille quidem religionem à majoribus traditam, & solemni sacramento sancitam retinere statuit. Bellum & omnia potius toleraturus, quam libidini populari electionem sacrorum permetteret. Neque enim videri ex majestate, ut his malis tanquam impar, succumbat, ac libertatem indulgeat, quam vulgare non potest, sine sceptri discrimine. Quod & Illustrissimus Elector probe intelligit. Qui extra unos Lutheranos sacrificandi licentiam nemini facit. Ministri ergo vestri quid queri possint, non video. In pacem publicam serpentes, provincijs exegi. In quas injussu meo novas religiones, & nescio quæ turbamenta ausi sunt adferre, & in questionem adducere, qua ratione colenda sint numina. Ut in tanta fidei varietate, nihil sacrum, nihil sanctum, nihil denique de superis certum populus credere assuescat: deinde viribus sceptri contumaciam suam conferat. Audivisse vos arbitror, labefactam ab his populorum fidem, descriptos exercitus, sublata vexilla in Regem, parumque abfuisse ab omnium pernicie. Quid si vires illorum hominum patientia nostra adolescant, qui pacem ferre non possunt? Cum hoc responso oratores dimissi sunt.

Dum

Dum hæc Antverpiæ geruntur , Noircarmius interea cum totâ exercitus mole contendit ad subigendos eos , qui averfabantur imperium. Arenbergius in itinere conjungitur ei cum sua legione, & non modica Germanorum manu, quos sub præfectis ejusdem gentis, ij quibus imperatum erat, paullo ante in Belgium deduxerant. Brederodius multo armorum præsidio Amsterdamum tenebat. Sed tolerandæ obsidioni imparem se existimans, uxore atque omni instrumento , & pecunia navigio impositis, fugam adornat. Profectio in Germaniam parabatur cum Conjuratis; militibus vero jussis sibi quemque consulere. Pecunia in stipendium deerat. Nec erat tutum tot armatos, & in illum fortasse peccaturos, sine stipendio dimittere. Circumjecta monasteria prædæ data. Gaudebatque rapinis miles. Duces è Conjuratis erant. Qui & ipsi infania feroces, imparatos circa agrestes undique diripiunt. Lasciviebant ergo præda graves, expilato per vim Egmondano monasterio, quod in illa regione habebatur lautissimum. Sed in tempore supervenit Mege-mus. Primum exercitus agmen ducebat. Pragressusque cum parte equitatus, eos omnes qui occurrerunt, fudit. Incondita turba erat, non imperio, non disciplina instituta, neque aliter quam in latrocinij fortitudinem exercere solita. Multi in compositè fugientes occisi.

occisi.

occisi. Alij refugiebant in civitatem. Plures longius terror abstulit. Centum & amplius in æstuarijs maris securè prædæ incubantes, proteruntur ab equitibus, quos adesse necdum perceperant. Quinque naves Amsterdami stabant in anchoris, quæ ad fugam à Conjuratis conductæ, expectabant vectores. In has non tantum Conjurati, sed & Ministri & exules & flagitiosissimus quisque defiliere. Nulloque jam partium duce reliquo, quia nihil magis Amsterdamsibus, quam deditio placuerat, delegati ad Megemum destinantur condiciones petituri. Quibus impetratis, intra mænia recipere præsidium. Brederodius propitijs usus ventis Emdam appulit. Vnde se in Germaniam contulit. Vbi paullo post morbo ex mœrore contracto, extinguitur. Vna omnino navis erat, qua vehebantur Conjuratorum præcipui. Hæc Hollandiam Frisiamque inter, pulvino deprehensa, hærebat in brevibus. Quibus proa cumulis arenarum impedita, par esse non potuit. Casu id acciderit, an ira gubernatoris, ebriorum vectorum injuriâ faucij, non satis constat. Et utrumque traditur. Cæterum Mulardus Arenbergij jussu fugitivos persequebatur cum quinque navigijs. Quos cum mira opportunitate comperisset ijdem brevibus occupatos, ad dediti-
onem compulit. Jnditis vinculis Harlingæ in
Frisia

Frisia carceribus mancipavit. Superveniens inde Arenbergius, de singulis quæstionem habuit. Eos qui arma in Regem rulerant, laqueo confecit. Nobilium sanguine abstinuit, Gubernatrici significans quid de his fieri vellet. Illa vero ad se perduci iussit. In septem gladio animadvertit. Reliquos septem altiori sanguine genitos, arcta custodia Vilvordia habuit. In his duo fuere Battenburgij, fratres admodum juvenes, Hermannus Galama & Sieurtius Bayma Frisij generis. Octo & triginta è captivis, ad Wackemij dominum, ea tempestate Zeelandia præfectum vincti mittuntur: ut de singulorum sceleribus ille cognosceret, traderetque supplicio. Flandri omnes erant, aut fugitivi, aut proscripti. Apostatae laqueo necati sunt. reliqui catenis constricti alligantur remigijs.

Omnes jam provinciæ in gremium Gubernatricis concesserant. Albanus tamen tanquam manente adhuc bello iter instruebat. Septendecim Hispanorum cohortes novis delectibus effecerat. Eas omnes Cartagini Novæ imponit in naves. Quippe Andreas Auria triginta triremium classem in portum deduxerat. Rege deinde protenus salutato, v. Id. Maij soluit à littore. In itinere febricula correptus Nicæam divertit. Ibi curandæ valetudini quatrimum infumens, septimo demum, postquam navigare cœperat die, Genuam appulit,

pulit,

pulit. Classis in portum appulsa exposuit militem. Ex his quatuor cohortibus Sardinensi legioni in supplementum adiectis, cæteræ per Insubriam in præsidia distribuuntur. Albanus paucorum dierum intervallum Genuæ traxit, prodagra invalidus : sed tolerandæ moræ impatiens numerum copiarum iniri iussit. Hispanorum peditum octo millia, sexcenti & octoginta censi traduntur. Alfonso de Vlca Neapolitanæ legioni præpositus duo millia, ducentos & triginta habebat. Decem vexilla Iulianus Romero ex Sicilia traduxerat. Totidem Sanctium de Loudogne ex Insubria sequebantur. Octingenti ex Sardinia appulerant, quibus tyrones illi, ut ante diximus, permixti, mille sexcentos & viginti milites explebant. Gonsalvus de Bracamont ijs præerat. Hæc pedestris acies, & veteranorum prope tota. Mille & ducentos numerus equitum impleverat. Hispanorum cataphractorum duæ turmæ, quinque ex eadem gente levis armaturæ. Itali tres, duas turmas Albani leviter armati explebant. In hunc modum recensitos, Sancto-Ambrosium pergere jubet. Vrbs hæc sita est in radicibus Alpium, Italiam à Germania Galliaque separantium immani fastigio, Albanus Turinam profectus, aliquot dies fuit cum Sabaudia Duce. Inde ad præmissum exercitum se recepit, & per Alpium angustias iter instituit. Acies hoc modo processit, in tres partes

partes distincta. Frontem Albanus tuebatur, speculatores qui explorarent iter subinde premit-
tens. Neapolitanicam legionem & cata-
phractos Hispanos sibi applicuerat. Quos
Itali antecedeabant leviter armati, simul itineri
parati, & prælio. Medium agmen curabat Fre-
dericus à Tolledo Albani filius. Insubricam
legionem habebat, & Hispanorum equitum
quatuor turmas. In hoc impedimenta vehe-
bantur. Tergum exercitus Sicula, & Sardinica
legio cum Albanis equitibus, constituebant.
Præerat huic Chiapinus Vitellius Marchio
Cotonæus, magni in Italia nominis, manu
promptus, belloque clarissimus. Arcta erat
semita, & occurrentibus sæpe rupibus incle-
mens, quæ paucos admodum caperet armatos.
Viam tamen sic dispensaverant, ut in stativa,
quæ primum agmen habuisset, sequenti die
secundum succederet. Post alterum diem ter-
tium agmen perveniret, iisdem stativis usu-
rum. Hoc modo exercitus descendit in pro-
fundissimam vallem, exigua planitie procum-
bentem in flumen, cujus fons per prona mag-
no strepitu aquarum decurrens, parvo alveo
vehitur, donec Iseræ commissus, haut aliter
quam ponte traicitur. Latera utrimque aspe-
ris, præruptisque rupibus clauduntur, cacu-
minibus in immensam altitudinem surgenti-
bus, humano negatis vestigio. Hac semita An-
nibalem Romanis bellum inferentem, pro-
rupisse

Z

rupisse

rupisse volunt in Italiam. Neque dubium, quin in his angustijs deprehensus Albani exercitus debellari potuerit, si extitisset, qui modicâ manu resisteret in ulteriori ripa, transitu prohibiturus. Vbi non solum cum hoste, verum etiam cum iniquitate loci præliandum erat, qui tantam multitudinem redegisset ad paucitatem. Vnde sine pernicie, ac nisi victores recipi non poterant. Nam si reverterentur qua venerant, eos ibi deprehendisset inopia rerum omnium, fame sq; ferro acutior, cõsumptis alimentis, quæ sterilitas loci suppeditare non poterat. Quippe stativa sic instructa com meatibus fuerant, ut non nisi in unam noctem toti exercitui cibaria sufficerent. Sed continua felicitas exercitum decimis quartis stativis in Burgundiam perduxit. Ibi quatuor turmae, nuper conscriptæ, Albano junguntur. Militem sociorum terram permeantem, egregiâ severitate & disciplinâ continuit. Flagitiorum militarium insignis vindex, atque implacabilis peccantibus. Quod etiam inter laudes ejus à contrariarum partium scriptoribus numeratum est. Qui tamen ex odio, atque irâ famam illius divisere mortalibus. Cogitaveritne Genevenses Calvinisticæ sectæ artifices & propugnatores ad deditionem compellere, & hoc ipsum cum Sabaudo agitaverit, equidem nescio. Vtrumque tamen calumniatus est rumor. Nec Genevenses solum multo præsidio urbem

hem compleverant: sed & Helvetij montibus suis egressi, ingenti multitudine fines infederant. Gallus quoque subitis delectibus multum militum effecit, Helvetiorum sex millibus mercede conductis. Quacumque incedebat Hispanicus exercitus, paribus ipse passibus obequitabat in confinio regni, lateque Albani suum admovebat exercitum. Sic tandem in Lotharingiam, atque inde in Belgium perventum est.

F I N I S.

Z z

HISTO-